

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Vikten av vikten

- en studie av gymnasieungdomars syn på förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen

Masterprogrammet i socialt arbete
Masteruppsats 30 hp
Författare: Ylva Bjereld
Handledare: Monica Nordenfors

ABSTRACT

Title: The importance of the body – a study of high school youth views on the relationship between eating disorder, normality and the ideal body

Author: Ylva Bjereld

Key Words: Eating disorder, normal, body image, ideal body, youth

E-mail: ylvabjereld@hotmail.com

The human body has more meaning than a physical part, both in action and mind. Many differentiated and contradictory feelings can be associated with the body; joy, pride and attraction, but also repulsion, disgust and despise. The main objective of this paper is to see how the relationship between eating disorder, normality and the ideal body is perceived by high school youth, and what meaning this perceiving has to them. The conception, and worrying about the body has for long been looked at as a “woman’s issue” and therefore much of the research about the subject has included only women because the issues not have been considered relevant to men (Striegel-Moore and Franko 2002).

To create wide and depth in the paper, methodological triangulation with both quantitative and qualitative methods is used. The quantitative method is based on a questionnaire distributed to 176 high school youth. The qualitative method consists of nine semi-structured interviews. The theoretical framework is based mainly on a social constructionists’ perspective, but is completed of other theories and concepts such as symbolic interactionism, normality, identity and gender.

The main conclusion is that appearance has great importance for the youth who participated in the study. One who gains a lot of weight risk to be left by his or hers friends, and one who starts as ugly from the beginning does rarely get a fair chance of a friendship with the more attractive peers. Appearance is shown to matter a lot for both sexes, but since the body ideal for girls is a lot narrower than for boys, the girls' efforts are more likely to lead to destructive ways of action. Boys on the other hand, can choose between several body ideals. In the long run it leads to that boys often feel more at ease with their bodies, and have more healthy ways of actions to form their body. More than every fourth girl being part of the study has one time or more thrown up the food she just ate in pursuit of the ideal body. The corresponding number for boys is significantly lower.

The concepts eating disorder, normality and the ideal body have a close relationship. The ideal body is in the center, but none of the concepts can be defined without the others, because without the disturbed or the normal body there would not be any ideal body to strive for.

Tack

Under höstterminen 2009 har den här uppsatsen författats. Jag har lagt ner många helger och tidiga morgontimmar för att få den klar, samtidigt som jag arbetar två dagar i veckan. Många personer har under den här hektiska perioden hjälpt mig, och utan er hade den här uppsatsen aldrig blivit möjlig att genomföra. Först och främst tackar jag er som medverkat i pilot-, enkät- och intervjuundersökningarna. Ni har gett av er tid, era tankar och idéer. Tack också ni lärare som bidragit med lektionstid och engagemang.

Jag vill också tacka min handledare Monica Nordenfors för ett mycket gott handledarskap. Även Daniel Uhnö har hjälpt mig med den kvantitativa delen i undersökningen.

Slutligen vill jag tacka min sambo Kim, min familj och mina vänner som stöttat mig under en intensiv period. Flera av er har också på olika sätt hjälpt mig med att korrekturläsa, teckna kroppar och stå som bollplank när jag behövt lufta mina idéer. Ni vet vilka ni är, och ni betyder allt för mig, tack.

Ylva

Innehållsförteckning

ABSTRACT	2
Tack	3
Kapitel 1	7
Inledning och bakgrund	7
Förförståelse	7
Problemformulering	7
Syfte och frågeställning	8
Centrala begrepp	9
Avgränsning	9
Disposition	9
Kapitel 2. Tidigare forskning	11
Litteratursökning	11
Den ideala kroppens historia	11
Tonårstid och den ideala kroppen	11
Kroppen	13
Medias betydelse för den ideala kroppen	13
Kroppsuppfattning	15
Body Mass Index	16
Kroppsuppfattning och träning	16
Ätstörning	17
Ätstörning eller ”normal” bantning?	18
Looking good	19
Sammanfattning av tidigare forskning	20
Kapitel 3. Teoretiska utgångspunkter	21
Socialkonstruktivism	21
Genus som verb	22
Symbolisk interaktionism	23
Modernitet och kroppen	24
Individualisering	24
Identitet	25
Social identitet	26
Normalitet	26
Teoretisk diskussion	27
Kapitel 4. Metod	29
Val av metod	29
Urval	29
Enkätundersökningen	29
Intervjuundersökningen	30
Konstruktion av intervjuguide och enkät	30
Influering från Looking good	31
Prövning av intervjuguide och enkät	32
Genomförandet av enkäter	32
Genomförandet av intervjuer	33
Återföring/feedback	33
Reliabilitet och validitet	33

Validitet	33
Reliabilitet	34
Generaliserbarhet	34
De kvantitativa resultaten.....	34
De kvalitativa resultaten.....	35
Forskningsprocessen	35
Makt och vetenskapliga rådets etiska riktlinjer.....	35
Analys.....	36
Kvantitativ analys - enkätundersökningen	36
Kvalitativ analys – intervjuundersökningen.....	37
Bortfall och redovisning av resultat	37
Metoddiskussion.....	38
Sammanfattning	38
Kapitel 5. Resultat och analys	40
Gymnasium 1	40
Gymnasium 2	40
Enkätundersökningen	40
Intervjuundersökningen.....	40
Tema 1. Den normala kroppen	41
Den normala kroppen vs den avvikande kroppen	43
Den egna kroppen vs den önskade kroppen	44
Den normala kroppen vs den ideala kroppen	45
Ord- och bild association.....	46
Tema 2. Vikten av vikten.....	48
Jakten på den ideala kroppen	48
Matens och träningens betydelse i förhållande till kroppen.....	49
Viktkontroll på gränsen till ätstörning?	51
Tema 3. Utseendets betydelse	53
Utseendets betydelse för vardagliga arenor	55
Den unga kroppen i samhället.....	60
Kroppen som projekt.....	63
Tankar kring det egna utseendet.....	64
Utseendet som görbart.....	66
Utseendets betydelse i relation till lycka, vänner och skola.....	68
Kärleken är blind vs kärlek vid första ögonkastet.....	69
Lika barn leka bäst	70
Kapitel 6. Slutsatser och avslutande diskussion.....	74
Den normala kroppen	74
Den ideala kroppen.....	74
Den överviktiga och underviktiga kroppen	75
Individualisering och det fria valet.....	76
Förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen	77
Vikten av vikten	79
Utseendets betydelse	80
Avslutande diskussion	82
Regioner i förändring?	82
Arbetets generaliserbarhet.....	82
De kvantitativa resultaten.....	82
De kvalitativa resultaten.....	83

Det är insidan som räknas – en livslögn?	83
Källförteckning.....	85
Bilaga 1	91
Bilaga 2. Översikt av gymnasieskolorna, intervjuinformanterna samt enkätrespondenterna	106
Bilaga 3.	108
Bilaga 4. Intervjuguide	109
Bilaga 5. Frekvenstabeller.....	112

Kapitel 1

Inledning och bakgrund

Kroppen är något människor tänker på. De pratar om den, studerar den och formar den. Människor tycker om kroppen, de tränar den, beundrar den, men framförallt är de missnöjda över den (Ambjörnsson 2004). Västvärldens kultur är besatt av kroppen och dess utseende, formbarhet och möjlighet till förbättring. Varje dag möts vi av en uppsjö budskap som anspelar på att skapa den perfekta kroppen (Bengs 2000). Samtidigt har fetma och ätstörningar blivit ett allt vanligare problem i det västerländska samhället (Broberg, et al 2001). Röster av oro hörs om unga killar som tränar sina kroppar till bristningsgränsen. Tjejer som svälter sig själva till döds är idag inte något otänkbart, utan tvärtom en företeelse vi blivit alltmer vana vid att se. I socialt arbete möter vi personer med ätstörningar där professionella förväntas kunna hjälpa och behandla till framgång för en hälsosam och normal livsstil. Men vad är egentligen en normal livsstil? Normer i samhället växlar över tid (Svensson 2007), och frågan är vilka normer ungdomar följer idag? Innan vi vet vad ungdomar tycker är en normal livsstil så blir det svårt att behandla till framgång. För vad anser ungdomar att en normal kropp är, och vad är i så fall en avvikande kropp?

Förförståelse

Jag har aldrig jobbat specifikt med personer som har ätstörningar, men det är trots allt i huvudsak från mitt arbete som intresset för ämnesområdet väckts. Jag arbetar som ridlärare på en ridskola för barn och ungdomar. Som inom många andra idrotter har vikt och kroppsstorlek betydelse för ridsporten. Längd och vikt är avgörande för vilka hästar eleverna får rida, och när någon blivit för stor för favorithästen är det ofta en sorglig insikt. Längden är inte ett lika stort problem, för den som är tillräckligt lätt kan rida på de mindre hästarna under en längre tid än den som är för tung. Under åren har jag haft både vänner och elever med ätstörningar. Under ett ridläger som jag arbetade på hittade jag varje dag vomering inne på toaletten, gömt under pappret i papperskorgen. Eleverna som var med på ridlägret märkte också av vad som föregick, och den veckan blev det en extrem fokusering på mat. Vem åt mat, hur mycket, av vad? Vi iakttog och iakttogs misstänksamt och forskande av varandra. De riktigt smala tjejerna åt vid ett tillfälle stora mängder vispgrädde, som för att på något sätt visa att det var inget fel på dem, deras kroppar hade de utan minsta ansträngning och kunde äta vad som helst. Och kanske var det så. Men jag minns veckan tydligt just eftersom varje måltid blev en sorts kontroll av vad alla åt. Och alla hjälptes åt att kontrollera varandra. Några elever kom ibland i smyg med tips om vem det kunde vara. Vem som misstänktes berodde på noggranna observationer av matintag, kroppsform och kroppsstorlek, samt hur långa toalettbesöken var. Vem som verkligen hade kräkts fick jag aldrig reda på.

Problemformulering

Ätstörning. Ordet är vanligt förekommande i dagens västerländska samhälle och tre procent av alla unga kvinnor lider av sjukdomen. Fem till tio procent av personer med ätstörningar är pojkar och män (Swedenson och Lundqvist 2008). Många menar att ätstörning är den farligaste psykiska sjukdomen som existerar, eftersom det är den psykiska sjukdom som i flest fall leder till döden (Seldén 2005). Förekomsten av ätstörning, samt den höga dödsfrekvensen innebär att sjukdomen blivit ett samhällsproblem. Samtidigt finns många olika förklaringsmodeller kring varför sjukdomen uppkommer och hur den ska behandlas. Men

åsikterna går i sär, även om förklaringsmodellerna på vissa håll överlappar varandra. En förklaring som majoriteten av de vetenskapliga disciplinerna lyfter fram är att det samhälle vi lever i, med de normer och värderingar som hör där till, på något sätt påverkar uppkomsten av ätstörningar. Utseendet och strävan efter den ideala kroppen upptar alltmer av vår tid. I majoriteten av fallen leder inte strävan till en ätstörning, men en sådan strävan kan likväl vara problematisk. Om utseende värdesätts högre än inre egenskaper, och om utseendet tar upp en stor del av identiteten, då kan det vara ett problem. Inte minst för de som är långt ifrån att lyckas med sina ansträngningar att skapa den perfekta kroppen. Mitt angreppssätt till diskussionen kring strävan efter den ideala kroppen är att ta reda på vad tjejer och killar själva anser är ett normalt förhållande till kropp och utseende.

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen uppfattas av gymnasieungdomar, och vilken betydelse dessa uppfattningar har för dem själva.

Begreppen ätstörning, normalitet och den ideala kroppen förhåller sig på något vis till varandra, för utan det normala är det inte möjligt att definiera vad som är stort eller idealt. Nedan är en skala över de tre begreppen, så som de kan tänkas stå i inbördes relation till varandra. Strecken motsvarar relationen begreppen emellan, så som jag i uppsatsens inledning har en hypotes över hur de förhåller sig till varandra.

Ätstörning - Normalitet - Den ideala kroppen

Jag tänker mig att de tre begreppen befinner sig på en skala där ätstörning och den ideala kroppen står i kontrast till varandra. Ätstörning och den ideala kroppen är två ytterligheter till normalitet, den normala kroppen. Normalitet är länken som på något sätt håller samman de tre begreppen. Begreppen står i relation till varandra, men hur förhållandet upplevs av gymnasieelever vet vi lite om. Vi vet inte hur förhållandet ser ut, vi vet inte hur nära de tre begreppen ligger varandra ur gymnasieungdomars perspektiv. Kanske är steget mycket litet mellan att vara normal eller att ha en ätstörning, eller också är det mycket stort. Kanske ser det inte alls ut som i figuren ovan utan på ett helt annat vis. Hur förhållandet till den ideala kroppen uppfattas vet vi inte heller, eller om det skiljer sig åt från person till person. Hur ungdomar förhåller sig till de tre begreppen bör också ha en betydelse i deras vardag, och frågan är på vilket sätt. För att uppfylla syftet används fem frågeställningar:

1. Hur ser en normal kropp ut enligt gymnasieungdomar?
2. Påverkar tankar om vikten gymnasieungdomar i deras förhållande till mat och träning?
3. Vad betyder utseendet för gymnasieungdomar i relation till andra människor?
4. Upplever gymnasieungdomarna att det finns en press på att se bra ut?
5. Skiljer sig punkt 1-4 åt för tjejer och killar?

För att uppfylla syftet och frågeställningarna används metodtriangulering. Den består av kvalitativ metod, i form av semi-strukturerade intervjuer, samt kvantitativ metod bestående av enkäter.

Centrala begrepp

Ätstörning. Kännetecknas av känslan att förlora kontrollen över ätandet, hetsätning, allvarliga svälttillstånd, försök att minska i vikt, kräkningar och andra kompensationsmetoder (Broberg et al 2001). De tre vanligaste ätstörningarna är *ätstörning utan närmare specifikation* (UNS), *bulimia nervosa* (BN) och *anorexia nervosa* (AN) (Swedenson och Lundqvist 2008).

Normer är underförstådda och allmänt delade regler för hur människor bör bete sig, tycka och tänka i olika frågor. Vissa grupper eller hela samhällen genomsyras av normer, vilka är viktiga för att upprätthålla sociala koder (Brade et al 2008).

Normalitet/konstruktionen av normalitet. Normer anger vilket beteende och vilken person som räknas som normal. Normer medför att det normala inte behöver förklaras, utan fungerar som utgångspunkter vilka självklart förväntas delas i samhället (Brade et al 2008).

Identitet är grunden i vår personlighet och handlar om andemeningen i vår upplevelse av oss själva. Identiteten är det som vi upplever kännetecknar oss och gör oss unika, och är bärare av de värden som definierar oss som människor, de värden vi kan offra våra liv för. Identiteten är den övergripande kategori för en serie av självbilder som har något centralt gemensamt (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007).

Idealkroppen för kvinnor i västvärlden är en smal och slank figur. För män eftersträvas en lång, muskulös kropp. Muskler är acceptabelt för kvinnor men en nödvändighet för män (Hovellius och Lindberg 2004).

Tjejer och killar användes genomgående när deltagarna i undersökningen beskrivs. Ordvalet har sin grund i att skapa en sammanhängande text, även om det bland en del av respondenterna i själva verket handlar om unga kvinnor och unga män. Jag aktar mig också för orden "flickor" och "pojkar" då intentionen är att använda ett språkbruk som ligger nära det ungdomarna själva kan identifiera sig med.

Avgränsning

Uppsatsen kommer inte att behandla samhällsproblemet fetma. Trots att fetma är ett närliggande ämnesområde och ett stort problem i samhället så hade det gjort undersökningsområdet för berett. Det finns dessutom redan en hel del forskning på det området. Uppsatsen behandlar inte heller variablerna etnicitet och klass. Klass har i tidigare undersökningar visat på att ungdomar har svårt att beskriva vilken utbildningsnivå föräldrarna har¹. Såväl etnicitet som klass hade varit av intresse att utreda, men har prioriterats bort för att istället ge andra frågor större plats, vilka är mer relevanta för uppsatsen.

Disposition

Kapitel två inleds med en genomgång över hur litteratursökningen gått till. Därefter ägnas ett kort avsnitt åt den ideala kroppens historia för att sedan gå vidare till tidigare forskning som behandlar både forskningsobjektet (ungdomar) och forskningsfrågan. Under rubriken "medias betydelse för den ideala kroppen" behandlas bland annat media, vilket idag är den största förmedlaren av kropps- och skönhetsideal, och ungdomar är en viktig målgrupp för

¹ Se t.ex. Bengs (2000).

kommersiella intressen (Bengs 2000). Kapitlet tar också upp tonåringen i relation till den ideala kroppen och kroppsuppfattning. En kort genomgång av ätstörningar leder sedan vidare till forskning som antyder att de tjejer som har ett, eller flera symptom på ätstörning under de senaste åren ökat, även om de inte uppfyller samtliga kriterier för att få en diagnos (Broberg et al 2001). Det viktigaste avsnittet i kapitlet heter "Looking good", och beskriver Carita Bengs avhandling från 2000, vilket är det bidrag från tidigare forskning som varit mest användbart i uppsatsen. Bengs arbete påminner i mycket om vad den här uppsatsen behandlar. Kapitlet avslutas med en sammanfattning. *Kapitel tre* innehåller de teorier och begrepp som är av relevans för uppsatsen, och då framförallt socialkonstruktivism, symbolisk interaktionism och normalitetsbegreppet. *Kapitel fyra* är uppsatsens metodkapitel, vilket beskriver metodval, urval, metodologiska överväganden och etiken i undersökningen. I *kapitel fem* redovisas resultatet och analysen av empirin under tre teman; *den normala kroppen, vikten av vikten och utseendets betydelse*. I uppsatsens sista kapitel, *kapitel sex* presenteras slutsatserna som kan dras av resultaten, och i vilken utsträckning de är generaliserbara. Kapitlet avslutas med en diskussion kring resultatet och slutsatserna, samt rekommendationer på vidare forskning. Slutligen tillkommer fem bilagor; enkäten med svarsfrekvensen inskriven, översikt över gymnasieskolorna och de som medverkat i undersökningen, ett skriftligt informerat samtycke, intervjuguiden, samt avslutningsvis en bilaga med frekvenstabeller.

Kapitel 2. Tidigare forskning

Trots att kroppen och dess utseende under senare år stått en hel del i fokus för forskningen så vet vi väldigt lite om kroppens betydelse i vardagslivet (Jackson 2002). Kroppsuppfattning och oro över den egna kroppen har länge ansetts vara en "kvinnofråga" och därav har mycket av forskningen enbart inkluderat kvinnor, då frågorna inte ansetts vara relevanta för män. (Striegel-Moore and Franko 2002). Kroppen är ett ämne för flera akademiska discipliner, och den här uppsatsen fokuserar främst utifrån sociala, sociologiska och psykologiska aspekter. Intentionen med kapitlet är inte att till fullo redovisa all tidigare forskning inom ämnet, utan att ta fram och introducera de viktigaste bidragen som har störst relevans för uppsatsens syfte och frågeställning. Kapitlet tar sin början i hur litteratursökningen gått till. Därefter följer ett avsnitt om kroppens historia vilken avlöses av en kartläggning av tidigare forskning, vilken inleds med tonårstid och ideala kroppen. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

Litteratursökning

Fokuseringen i litteratursökningen har varit inställd på forskningsfrågan, men till viss mån även på forskning med relevans för forskningsobjektet, dvs. ungdomar. Litteratursökningen inleddes med en genomgång av universitetsbibliotekets databaser GUNDA och LIBRIS. Sökorden som användes var: tonåring, ätstörning, normalitet, identitet, kroppsuppfattning och samhälle. Därefter användes databaserna Social Services Abstracts (SSA), PsycINFO 1872-current (SSA) och Sociological Abstracts (SSA), där flera relevanta artiklar hittades med hjälp av sökorden: health promotion, body comparison, adolescent, normality, normal, youth, mental health, eating disorder och body image. Då det ofta blev fler träffar än vad som var överblickbart skrevs också sökorden "sex" och "alcohol" med ett minustecken framför. På så vis minskade antalet träffar och endast de mest relevanta syntes. Artiklar med relevans har i sin tur gett uppslag till ytterligare referenser. Uppsatsens handledare bidrog även med litteraturtips. Avslutningsvis har tidningen *Journal of Adolescent Health* åren 2000-2009 gått igenom.

Den ideala kroppens historia

Hovelius och Lindberg (2004) anger att i den svenska kulturen i början av 1900-talet var en kraftig och stor kropp ett tecken på välstånd och hälsa, både hos män och hos kvinnor. 1951 vägde fröken Sverige 68 kilo. Jackson (2002) skriver att under 50-talet började modellernas kroppar att bli smalare, och Hovelius och Lindberg (2004) beskriver hur det så kallade "Twiggy-modet", introducerades under 60-talet, vilket framhöll den ideala kvinnokroppen som smal. Det nya kroppsidealet har sedan dess befasts i västvärlden. Under senare år har vikten hos deltagarna i fröken Sverige många gånger varit under 50 kilo. Kroppsidealet har under årens lopp, i synnerhet för kvinnor, förändrats från den tidigare kraftiga och stora kroppen, till den nu smala och slanka. Även den fasta atletiska kroppen har blivit ett ideal, med kontroll över kroppens inre processer. Muskler är acceptabelt för kvinnor men en nödvändighet för män. Kroppsidealet för män tycks sedan 1900-talets början vara relativt oförändrat, det som eftersträvas är en lång, muskulös kropp (Hovelius och Lindberg 2004).

Tonårstid och den ideala kroppen

Aldrig förr har en ungdomsgeneration växt upp med så många individuella valmöjligheter (Ungdomsbarometern 2000). Wrangsjö och Winberg Salomonsson (2007) skriver att samhället inte ser likadant ut idag som för 20 år sedan, vilket har förändrat villkoren för hur det är att vara ung. Brevvänner ersätts med e-post, och mobiltelefonen ger helt nya möjligheter till kommunikation. Samhället och de värden det omfattar, styr vilka egenskaper

och kompetenser tonåringen utvecklar. Tonåringen är en del av sitt samhälles historia, vilket har ett avgörande inflytande på tonåringens identitet. Varje tonåring ingår i flera sammanhang och delsystem. Det handlar om familjen, vänskapskretsen, skolan och andra sammanslutningar som tonåringen på något sätt är i kontakt med, eller tidigare har haft en relation till. Sammanhangen är genomsyrade av den västerländska kulturen i form av livsstil och den lokala tonårskulturen. Tonårsperioden kan sägas vara en andra individuation, där individen prövar sina vingar, men också omgivningens gränser. Tonåringen är i kroppen vuxen, men betar sig ofta som ett barn känslomässigt. Upplevelsen av att vara attraktiv förankras under den här perioden. Tonåringar formas i hög grad under sitt samspel med andra jämnåriga, och kamraten får stå som rollmodell för identitetsutvecklingen (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007).

Erling och Hwang (2001) skriver att med puberteten följer den fysiska utvecklingen vilket också får sociala konsekvenser, då människor har en benägenhet att bilda en uppfattning utifrån de intryck individers yttre förmedlar. Tonåringen kan uppleva att den står i centrum för allas upplevelser. En finne i ansiktet är ur det perspektivet en smärre katastrof. Egocentriska föreställningar tar sig också uttryck av extrem självmedvetenhet med kritisk granskning av det egna utseendet och den egna kroppen. En viktig del i puberteten är att utveckla en realistisk kroppsuppfattning. Kroppsuppfattningen påverkas bl. a. av de ideal och normer som finns i samhället som beskriver hur man bör se ut. Erling och Hwang (2001) menar vidare att kroppsidealet dock kanske framförallt är svårt att uppnå för tjejer, då skillnaden mellan genomsnittlig vikt och en fotomodells är stor. Reklam och massmedia är duktiga på att förmedla och sprida idealen, vilket medför att så gott som alla ungdomar på ett eller annat sätt känner sig avvikande och missnöjda med sitt utseende. Erling och Hwang (2001) framför också att unga människor möts av ett budskap som påstrider att det är ett måste att ha en snygg kropp som liknar idealets. Om det inte lyckats så har personen inte försökt tillräckligt. Kroppen ska ses som något som går att förändra till det bättre. Föreställningen om att utseendet kan väljas genom flit och självdisciplin är vanligt förekommande. Fysisk träning, smink, klädval och bantning är något som många lägger kraft och pengar på.

Erling och Hwang (2001) menar vidare att vad vännerna tycker om utseendet spelar en mycket stor roll under ungdomsåren. De som inte når upp till samhällets skönhetsnorm möts av attityder som hänger samman med fördomar. Övervikt förknippas ofta med lättja och ett impulsivt sätt. Självkänslan hos ungdomar är nära relaterad till kroppsuppfattningen, och kopplingen däremellan verkar vara än mer markant hos tjejer än hos killar. Många ungdomar bantar i strävan att bli smalare, och just störningar i kroppsuppfattningen är ett diagnostiskt kriterium för ätstörning (Erling och Hwang 2001). De kroppsförändringar som följer med puberteten drar tjejer bort från det kvinnliga idealet, medan killar blir mer lika det manliga (Erling 2001; Peixoto and Labre 2002; Gila et al 2005; Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). Killars kroppsliga förändringar brukar beskrivas som kvantitativa. De blir grövre, längre och större (Broberg et al 2001; Levine and Smolak 2002). Killars muskelmassa ökar medan tjejer lägger på sig extra fett på till exempel skinkor, lår, mage och höfter (Levine and Smolak; 2002, Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). Det manliga idealet tenderar att bli mer muskulärt, och missnöjet över den egna kroppen blir allt vanligare även bland män (Peixoto Labre 2002). Av unga kvinnor (16-25 år) oroar sig ungefär en fjärdedel för sitt utseende, av unga män i samma ålder är siffran betydligt lägre (Ungdomsstyrelsen 2007). Korrelationen mellan kroppsuppfattning, självförtroende och negativa känslor är signifikant större för tjejer än killar (Levine and Smolak 2002).

Kroppen

”Men kroppen är också direkt inlemmad i ett politiskt kraftfält; maktförhållandena äger ett direkt grepp om den; de omger den, etiketterar den, dresserar den, plågar den, tvingar den att arbeta, att delta i ceremonier, att avge vissa tecken. Denna politiska inringning av kroppen är med invecklande, ömsesidiga relationer knuten till dess ekonomiska utnyttjande” (Foucault 2003/1987 s 31).

Liukko (1996) skriver att den normalviktiga kroppen synes vara en produkt av rationalitet i kombination med medvetenhet. Den har ett behov av det avvikande för sin självdefinition. Den normalviktiga kroppen är en bevakad kropp, där den flyktiga normaliteten återskapas genom kontinuerlig kontroll. Sociala konstruktioner som exempelvis den ”tjocka kroppen” har en kontrollerande funktion. Bengs (2000) framför att det är allt annat än enkelt att nå upp till idealen. Gränsen mellan vad som är en ”bra” respektive ”dålig” kropp är hårfin, och ofta mycket vag. Vad som bedöms som bra varierar med kön och ålder, mellan kulturer, ekonomier och historiskt sätt. Göthlund (1997) menar att kroppens ”görbarhet” framstår bland tjejer som något positivt, men kan också vara ett upphov till ambivalens. Ambivalensen har sin kärna i kroppens betydelse för projektet att skapa sig själv och sin livsstil.

Grue (2006) menar att det är de människor som brukar olika datorprogram som framställer skönhetsidealet. Utgångspunkten är en person vars bild manipuleras, så att kroppsproportioner, hudtoner och andra orenheter förändras. Ben förlängs och tänder bleks vitare. Bilden av människan är inte längre en avbild, utan en föreställning om hur den här personen skulle sett ut om den varit perfekt. Bilden blir massproducerad och en förebild för unga människor. För att bli lik människan på bildens manipulerade skönhet måste den egna kroppen manipuleras. Kirurgiska ingrepp används av många människor i jakten på den ideala skönheten.

Fanny Ambjörnsson (2004) bedrev under ett år en studie där ett trettiotal tjejer från ett gymnasium deltog. Vid ett tillfälle övertalas Ambjörnsson till att gå med på en förvandling från ”bonnig” till ”city girl”. Genom att handgripligen förändra hennes kropp med smink, manikyr, hårborttagning, nya kläder och allt som hör därtill, menade gymnasietjejerna att hon skulle bli mer av en kvinna. Ambjörnsson (2004) menar att en balansakt där kan urskiljas mellan att å ena sidan behärska ”görandet” av kvinnokroppen, och å andra sidan få den att framstå som naturlig.

Medias betydelse för den ideala kroppen

Bengs (2000) skriver att vi överallt möts av bilder på vackra människor. Människor med det ideala utseendet, med den ideala kroppen, vilka vi uppmuntras att mäta oss själva och andra med. En sådan jämförelse är inte alltid njutningsfull eftersom de flesta av oss inte har någon möjlighet att nå upp till idealen. Jämförelsen är inte heller rättvis eftersom bilder i media kan förändras och retuscheras till perfektion. Hela tiden blir vi dock påmind om att vi kan nå dit bara vi lägger ner viljestyrka, pengar och hårt arbete. Vi lär oss att kroppen har potential att förändras. I och med det så inte bara kan, utan *bör* vi, förändra den till det bättre. Massmedia är idag en av de största förmedlarna av kropps- och skönhetsideal. Kroppen framställs som formbar, och individen ansvarar själv för förändringen genom att lägga ner tillräcklig energi för att göra så. På vilket sätt kroppen presenteras får också ett stort inflytande på hur

människor uppfattar den egna och andras kroppar. Eide (2006) menar att journalistik har lite med normalitet att göra. Nyhetsmedier är upptagna av det avvikande, det onormala och det konfliktfyllda. Men trots det skriver Ungdomsbarometern (2000) att vi jämför oss med de bilder media förmedlar, ideal som sedan tävlar mot varandra och den som är smalast och snyggast vinner.

Hirdman (2001) fann när hon studerade tidningen Veckorevyn att den är uppbyggd kring en kommersiell skönhetskultur. Skönhetskulturen baseras på inhandlandet av produkter, och är därmed beroende av den förändringsretorik som tidningen är fylld av. Budskapet vilar på den publika självbild som presenteras i tidningen överlag. Läsarna blir uppmanade att leta efter fel och kritiskt granska sig själva, eftersom tidningen erbjuder korrigerande av flertalet kroppsdelar som lår, mage och bröst. Läsaren uppmanas att ägna sin tid åt skötsel av de olika kroppsdelarna, och varje del har sin egen lista med nödvändiga produkter. Placeringen av kroppen i centrum medför enligt Hirdman (2001) en kommersialisering av läsaren, såväl ideologiskt som ekonomiskt. Kroppen framställs som en vara, i behov av olika produkter för att kunna realisera sina potentialer.

Hirdman (1996) menar vidare att reklam som riktar sig till en kvinnlig publik överlag åtföljs av ett skönhetstema. Temat är ett koncentrat där passivitet, skönhet och en narcissistisk självuppfattning likställs med att bli en kvinna. Med skönhetstemat som medel följer värdet att därigenom bli bekräftad och sedd. Bekräftelsen kommer från mannens ögon (kameran), vilket än mer förstärker det narcissistiska budskapet. Bilden av den kvinnliga kroppen som problematisk gestaltas genom kontinuerliga skönhetsritualer. Bengs (2000) skriver att ett budskap som kommer från kommersiella intressen, folkhälsovården och populärmedia är att arbetet med kroppen är ett personligt ansvar. Individerna är själv ansvariga för vad han eller hon äter och dricker, och för faror som vi möjligen kan utsätta kroppen för. Dessutom är individen ansvarig för sitt utseende, för att hålla kroppen ung, duglig och frisk. Även om hela populationen uppmanas till att sträva efter den ideala kroppen blir vissa grupper speciellt ansatta för budskapet. Kvinnor i alla åldrar och ungdomar av båda könen är målgrupper för massmedias och kommersiella intresses uppmärksamhet. Men kroppsvård, som tidigare förknippats främst med kvinnor, har på senare år inom vissa områden även kommit att inkludera män (Bengs 2000). Tidningar som riktar sig enbart till kvinnor med mode och skönhet som specialitet har funnits länge. Men på senare år har det dykt upp tidningar med liknande tema, men den här gången riktar de sig till män². Marknaden för livsstilsmagasin har expanderat, även om de inte är i närheten av det utbud som finns riktat mot tjejer och kvinnor.

Men hur påverkar då media människors kroppsuppfattning? Thompson et al (1999) skriver att den största majoriteten av studier som undersökt medias inverkan på kroppsuppfattning och ätstörningar har funnit ett korrelerande samband, men i vilken riktning sambandet går är oklart. Det råder alltså en osäkerhet om media påverkar kroppsuppfattningen och förekomsten av ätstörning, eller om kvinnor som redan har anlag för det väljer att exponera sig för den typen av media i en större utsträckning än andra. Men faktum kvarstår att flertalet kvinnor är

²Tre av de nya tidningar som på senare år riktar sig till män är Slitz, Café och King. **Slitz** grundades 1986. Slitz var då ett nöjesmagasin med tyngdpunkten på musikjournalistik, fram till 1996 då den blev ett livsstilsmagasin för män. (www.slitz.se/magasinet/omslitz/). Tidningen **Café** är även det ett livsstilsmagasin för män som grundades 1990 (Carlson 1999). **King** är ett modemagasin för män och grundades 2005. Magasinet säger sig rikta sig till storstadsorienterade män i åldern 20–35 år. Artiklarna i King inriktar sig på mode för män och till ämnena tillhör bland annat parfym, hudvård, inredning, kläder och digitala accessoarer (www.kingmagazine.se).

exponerade för en stor mängd media, och alla är inte missnöjda med sin kropp och har ingen utvecklad ätstörning. Andra faktorer så som biologiska, sociala och kognitiva faktorer samt personligheten påverkar också vem som är extra mottaglig för exponeringen i massmedia.

Kroppsuppfattning

Bengs (2000) skriver att kroppen, dess storlek och form är viktig för den image vi vill skapa om oss själva och hur vi vill bli bedömda av andra, eftersom kroppen frekvent används för att kategorisera och värdera andra människor. Därmed är kroppen viktig i relationen till andra individer. En attraktiv kropp och ett attraktivt utseende presenteras som något att sträva efter, vilket medför att många människor oroar sig över den egna kroppen, vikten, hälsan och utseendet. Att sträva efter den perfekta kroppen är något som unga kanske i än större utsträckning än äldre strävar efter, vilket är oroande eftersom den ideala kroppen och ungdomens kropp ofta skiljer sig åt. Bergström et al (2000) menar att både tjejer och killar har en tendens att nästan alltid överskatta sin egen kroppsstorlek. Tjejer tenderar dock att överskatta sin kropp i än större utsträckning³. Att bära på känslan av att vara för tjock kan därför antas vara ett vanligt fenomen idag. En förvrängd kroppsuppfattning är följaktligen inte något som enbart hör ihop med anorexia nervosa.

Cash and Fleming (2002) menar att fysiskt attraktiva människor inte nödvändigtvis är nöjda med hur de själva ser ut, på samma sätt som mindre attraktiva människor inte nödvändigtvis är missnöjda med det egna utseendet. Kroppsuppfattning är inte isomorft med fysisk attraktivitet, vi ser inte oss själva som andra ser oss. Oavsett hur människor ser ut är det deras egna perceptioner, känslor och övertygelser som är avgörande för hur de tror att andra människor uppfattar dem. Levine and Smolak (2002) framför att kroppsuppfattning är en mycket viktig aspekt av den psykologiska utvecklingen under adolescensen, i synnerhet för tjejer. Det finns ingen stor studie gjord om tonåringars kroppsuppfattning, men vi vet att ungefär 40-70 procent av tjejer i adolescensen är missnöjda med mer än två saker av deras kroppar. Variationer finns mellan olika länder, men mellan 50 och 80 procent av alla tjejer skulle vilja vara smalare än vad de i själva verket är. 20 till 60 procent av dem försöker att gå ner i vikt. Killar vill också undvika att bli överviktiga, men minst lika många försöker i stället att gå upp i vikt.

Utseendet är den viktigaste aspekten av självkänslan för många tonåringar (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007), men det är mer negativt för självkänslan att uppleva sig som tjock trots att man inte är det, jämfört med att vara tjock men uppleva sig som normalviktig (Erling 2001). Broberg et al (2001) menar att kommentarer om kroppsform och utseende hos sårbara individer kan få ödesdigra konsekvenser. Att lyckas med bedriften att vara smal innebär en demonstration för sig själv och andra att man har kontroll över den egna kroppen. Att vara smal har blivit en allt vanligare lösning på svårigheter att hantera känslor, osäkerhet i nära relationer och ett lågt självförtroende.

Bengs (2000) skriver att kön är en viktig variabel för att förklara unga människors relation till kroppen. Sociala och kulturella värden och normer om kroppen är tidstypiska och kraftfulla då individens kroppsliga identitet formas. Utseendet är viktigt eftersom människor blir bedömda utifrån hur de ser ut, vilket kan vara både positivt och negativt. Tjejer bedömer i

³ I en studie från 2000 överskattade 95 procent av killarna, och 96 procent av tjejerna sin kroppsstorlek. Den största överskattningen var midjan, där killar i genomsnitt trodde de var 22 procent större än de verkligen var, respektive tjejer där motsvarande siffra var 42 procent (Bergström et al 2000).

första hand den egna kroppen, medan killar är mer benägna att bedöma andras kroppar. Sweeting och West (2002) fann i sin studie att femtonåriga killar var betydligt mindre oroliga för att gå upp i vikt, jämfört med tjejer i motsvarande ålder. Tjejer gick i betydligt större utsträckning på någon typ av diet i syfte att gå ner i vikt än killarna, vilket enligt Levine och Smolak (2002) är vanligt, då tjejer i adolescensen, oavsett vikt oftare aktivt försöker att gå ner i vikt. Killar gör så mer sällan, och även de som är överviktiga har ofta låg motivation att gå ner i vikt. Roberto Olivardia (2002) skriver att i strävan efter det manliga idealet försöker många killar liksom tjejer, att gå ner i fett, men däremot att gå upp i muskelmassa.

Body Mass Index

2006 slutförde Wills m fl. en kvalitativ studie i Skottland på ungdomar i åldern 13-14 år. De fann att definitionen BMI var ett för simpelt mått för att ta hänsyn till de komplexa känslor som ungdomarna har om såväl sin egen som andra människors kroppar. Även om kropparna definierades som överviktiga eller fetma enligt BMI så var det långt ifrån alla ungdomar som strävade efter smalhet. Det var inte säkert att de upplevde sig själva som feta eller icke-accepterade (Wills et al 2006).

Kroppsuppfattning och träning

Johansson (1998) skriver att träning kan ge bättre självkänsla och tillfredsställelse över resultatet, men i värsta fall korsar individen alltför många gränser och förlorar all känsla för vad som är rimligt att uppnå. Känslan för det egna könet finns till stor del lagrad i den egna kroppen och i hur vi blivit bekräftade av omgivningen. I det mänskliga beteendet finns en stark drivkraft att bli sedd, uppmärksam och iakttagen. I vardagslivet har önskan vuxit sig allt starkare. Sökandet efter en tydlig och trygg identitet kan ta sig olika uttryck, och gymmet är en väg att gå för den unga människan att utveckla just en sådan trygghet. Där finns förutsättningen att disciplinera och utforma kroppen så den blir väl synlig och definierad. Gemensamt för de flesta gym är att de är fyllda med speglar. Bilden av sig själv finns vart man än vänder sig, men långt ifrån alla njuter av att se sig själva i spegeln. Narcissistisk fixering av spegelbilden och längtan efter bekräftelse kan ta olika uttryck. I andra sporter handlar det ofta om att uppnå ett specifikt mål, t.ex. att springa fortare. Men träningen på gymmet har mer diffusa mål och ideal, där spegeln är ett viktigt redskap. Där söks bekräftelsen på att det faktiskt hänt något med kroppen, att utvecklingen går i rätt riktning mot det ideala tillståndet (Johansson 1998).

Johansson (1998) skriver också att det förhållningssätt som utgör delar av den fysiska skolning vilken bedrivs inom gymverksamhetens ram, ofta resulterar i en överdrivet kritisk inställning till det kroppsliga. För vissa räcker det inte att träna för att bli bra, de blir besatta av att skapa den perfekta kroppen. Skapandet består i ett detaljerat iakttagande av kroppsdelar och till ständiga funderingar kring de ansträngningar som behövs för att uppnå idealet. Idag finns det en omfattande kunskap om kropp och hälsovård, vars utveckling bidragit till att kroppen ofta betraktas som en maskin. Olika tekniker har arbetats fram som kan användas för att åtgärda problem som är relaterade till vår kroppsliga existens. De tekniska kunskaperna kan användas för att befrämja hälsa, men också för att forma den ideala kroppen. När kroppen betraktas som maskin är det möjligt att åtgärda felaktigheter och ändra på detaljer som stör dess funktion (Johansson 1998).

Johansson (1998) skriver att kroppen som skapas på gymmet är i första hand ett estetiskt projekt, och i andra hand en funktionell kropp. Investering av energi och tid i arbetet med kroppen kan även ge positiv uppmärksamhet från omgivningen. Men ju mer individen dras in

i sin strävan efter perfektion, desto lättare är det att bli överdrivet kritisk mot den egna kroppen och sin egen person. Kritiken kan i sin tur leda till en längtan efter att bli någon annan, och en känsla av främlingskap inför det egna självet. Drastiska uttryck som ätstörningar, skönhetsoperationer och andra former av psykiskt lidande blir ibland konsekvensen av strävan efter total förändring och önskan att uppfylla kraven på perfektion. I det samhälle där skönhet och hälsa värderas högt, där budskapet om vikten av att hålla sig fräsch, ung och attraktiv ständigt figurerar, kan gymmet betraktas som en arena där idealen kultiveras och upphöjs till värden och normer. Johansson (1998) skriver att det inte var ovanligt att intervjupersonerna i undersökningen berättat om missnöje kring specifika kroppsdelar, dess form och storlek. På offentliga platser och gymmet försökte de synliggöra de delar av kroppen de var nöjda med, och kroppsdelar de ansåg vara mindre estetiskt tilltalande doldes med hjälp av lämpliga kläder.

Ätstörning

Ätstörningar är något som utvecklas över tid (Thompson et al 1999; Lask 2006), och är mer likartade än olikartade till sin karaktär, där den gemensamma nämnaren är bantning som på något sätt går över styr. De vanligaste symptomen på ätstörning är känslan av att förlora kontrollen över ätandet, hetsätning⁴, allvarliga svälttillstånd, försök att minska i vikt, kräkningar och andra kompensationsmetoder (Broberg et al 2001). Nedan följer en kort presentation av de tre vanligaste ätstörningarna.

Ätstörning utan närmare specifikation (UNS) är den vanligaste formen av ätstörning. Den innebär att individen uppfyller många, men inte alla, kriterier för anorexi eller bulimi. Skillnaden är att dessa personer ofta själva är mer klivna till om de har en ätstörning eller ej (Swedenson och Lundqvist 2008).

Anorexia nervosa (AN) har som sjukdom existerat i över 100 år och är den sjukdom som har högst antal dödsfall bland de drabbade, i relation till andra psykiatriska sjukdomstillstånd (Seldén 2005). AN är en av de vanligaste svåra sjukdomarna som en tonårstjej kan råka ut för (Broberg, et al 2001), bland killar är sjukdomen mer ovanlig, man beräknar att fem till tio procent av de som insjuknar är pojkar och män. Anorexia nervosa startar vanligen med en bantning som går över styr (Swedenson och Lundqvist 2008) och kännetecknas av bestämda ansträngningar att gå ner i vikt eller att undvika att gå upp i vikt. Kontrollen av vikten kan ske med hjälp av matvägran, självframkallade kräkningar, laxermedel eller överträning. Oftast handlar det om en kombination av några av alternativen (Bryant-Waugh 2000). Två riskperioder i livet har utkristalliserats, där risken att utveckla AN är som störst. Den första perioden infaller vid inträdandet i tonåren, 13-14 år, och den andra när tonåren lämnas 17-19 år (Broberg et al 2001).

Bulimia nervosa betyder *oxhunger* och karaktäriseras av perioder då individen hetsäter och upplever att den förlorar kontrollen. Det resulterar i försök att undgå en viktuppgång genom självframkallade kräkningar, laxermedel och överträning (Broberg et al 2001, Bryant-Waugh 2000). För att få diagnosen bulimia nervosa krävs det att beteendet ska ha pågått åtminstone två gånger i veckan under minst tre månaders tid (Broberg et al 2001).

Skillnaden mellan bulimia nervosa och anorexia nervosa handlar om att behålla eller förlora kontrollen över hungerkänslor. Individen som har AN klarar av att stå emot, medan den med

4 Hetsätning innebär att vräka i sig stora mängder mat under en kort tidsperiod (Broberg et al 2001).

BN underkastar sig behoven (Broberg et al 2001). Bulimi är betydligt vanligare än anorexi (Swedenson och Lundqvist 2008). Dock är BN svårare att upptäcka då de flesta med bulimiska problem är normalviktiga och mörkertalet kan därmed vara högt. Bland killar är BN ytterst sällsynt, men uppgifterna kring det är också mycket osäkra (Broberg et al 2001). Tate (2006) menar att det ibland kan vara svårt att identifiera ungdomar med ätstörningar då de ofta blivit mycket skickliga på att dölja både matvanor och viktminskning, till exempel med hjälp av pösiga kläder.

Ätstörning eller ”normal” bantning?

Enligt ungdomsbarometern (2000) är det mycket viktigt att se bra ut för unga människor i Sverige⁵, framförallt är det viktigt för unga kvinnor. Tjejer är också de som är mest missnöjda med sitt utseende. Intresset för det yttre är viktigare för de som kommer från större städer än från små. Tillvaron kretsar alltmer kring kläder, utseende och vikt. Kroppen har kommit att hamna i centrum och att vara smal har hög status. Åldern spelar en viss roll för vilken betydelse utseendet har. I åldersgruppen 16-19 är det viktigare att se bra ut än vad det är för 20-25-åringarna. Nästan varannan ung tjej har någon gång bantat, och tjejerna i storstäder är överrepresenterade. Var femte tjej har någon gång stoppat fingrarna i halsen och framkallat en kräkning (Ungdomsbarometern 2000). Tjejer i adolescensen är mer missnöjda med sin vikt än vad killar i samma ålder är, (Ter Bogt et al 2006) men andelen missnöjda killar har under senare år ökat (Muisse et al 2003).

Werner och Bodin (2007) skriver att i Sverige har övervikt och fetma under de senaste åren ökat och blivit ett allvarligt problem. Hovellius och Lindberg (2004) menar att kvinnor drabbas mer av nedsättande och kränkande behandling vid fetma än vad män gör. Kvinnor är ofta intresserade av kost för att använda den kunskapen till att kontrollera vikten. I förlängningen kan det leda till ett kontrollerat ätande, samtidigt som det i samhället finns obegränsade konsumtionsmöjligheter. Många kvinnor är villiga att prioritera en slank kropp framför en frisk kropp om det finns en konflikt mellan prioriteterna. Det viktigaste skälet för kvinnor att hålla vikten är att se bra ut och vara nöjda med sig själva. Giddens (2007) menar att AN uppvisar stora likheter med bantning, vilket hör samman med idéer om attraktivitet i det moderna samhället. Omkring 20 procent av kvinnorna i västvärlden har någon gång haft något sorts problem som rör ätandet. Av trettonåriga flickor har 60 procent någon gång provat på att banta, vid 18 års ålder är siffran 80 procent. I takt med att det västerländska kvinnoidealet spridit sig till andra delar av världen utanför Europa och USA har även ätstörningarna blivit vanliga där.

Giddens (2007) menar vidare att om vi förutom livshotande former av anorexi också tar med utseendefokusering och bantning, så är ätstörningar en del av livet för de industrialiserade ländernas majoritetsbefolkning. Kroppen är inte enbart fysisk, utan är påverkbar av individens sociala erfarenheter, samt de normer och värderingar som innehas av de grupper individen är medlem i. Eftersom tillgången på mat är så god måste vi hela tiden ”bestämma” vad vi ska äta. För första gången i historien kan vi forma våra kroppar utifrån livsstil, vanor och vad vi faktiskt äter. De många möjligheterna och spänningar situationen skapar är upphovet till ätstörningar. Broberg et al (2001) skriver att det är lätt att få en känsla av att det nästan blivit normalt att tonårstjejer i Sverige har en ätstörning. Men idag finns det ingen som säkert kan säga om AN har ökat de senaste decennierna. Men författarna vågar sig på en gissning om att

⁵ 73 procent av ungdomarna tyckte att ett snyggt utseende var viktigt eller mycket viktigt (ungdomsbarometern 2000).

tjejer som har ett eller ett par symptom, men inte uppfyller samtliga kriterier för att få diagnosen ätstörning har ökat, medan det är mer osäkert om antalet fall som uppfyller samtliga kriterier för AN verkligen gjort det. Resonemanget påminner i mycket om det Giddens (2007) framförde. Broberg et al (2001) menar vidare att tonårsbantning är ett vanligt förekommande fenomen, men det är bara en liten del av de som prövar på att banta som utvecklar en ätstörning.

Thompson et al (1999) skriver att flera stora surveyundersökningar från olika källor indikerar att ett substantiellt antal människor är missnöjda med hur de ser ut. Psychology Today fann år 1972 att 23 procent av de undersökta kvinnorna var missnöjda med sitt utseende. 1997 var siffran mer än fördubblad till 56 procent. Något av det som framkallade mest missnöje var vikten. Brumberg (1997) menar att vad som är nytt för det moderna samhället idag är att tjejer organiserar tankar om sig själva kring kroppen. Många tjejer oroar sig mer än någonsin tidigare för sin kroppskontur, dess form och storlek. Tjejerna tror att deras kroppar är det ultimata uttrycket för deras jag. Kroppen är ett tidskrävande projekt då den är ett viktigt medel för definitionen av sig själv. Det är ett sätt att synligt visa för världen vem man är. Ur ett historiskt perspektiv är den här formen för uttryck ett relativt nytt fenomen.

Looking good

Carita Bengs har skrivit en avhandling som behandlar hur kulturella normer avseende kropp och utseende uppfattas och tolkas av unga människor. Avhandlingen har många likheter med den här uppsatsens syfte och frågeställningar, och är därav mycket användbar. Respondenterna i Bengs undersökningen var tjejer och killar i åldrarna 13, 15 och 17 år, totalt 167 personer medverkade. Huvudresultatet av studien pekar på att kroppen har en stor betydelse för många unga personer, både avseende egna perceptioner, men också avseende vad andra människor tycker om den. Perceptionen av den egna kroppen är också i hög grad könsbestämd. Många tjejer har internaliserat ett sätt som är fragmentiserande och problematiserande då de tittar på den egna kroppen. Form och storlek betraktas som särskilt problematisk, och en smal kropp är att föredra. Tjejer är också frekvent engagerade i sätt att förändra och kontrollera sina kroppar. De är i större utsträckning oroliga för den egna kroppens skick, och hur andra ska uppfatta den. En större tillfredsställelse över den egna kroppen uttrycker killar, och deras missnöje handlar i första hand om längd och vikt där de vill bli större och starkare. För att förändra sina kroppar tränar killar. Hur killar och tjejer upplever sina kroppar influeras framförallt av vänner och massmedia. Det tycks också som om åldern har en viss påverkan över hur den egna kroppen uppfattas. De äldre tjejerna var mer missnöjda med den egna kroppen, jämfört med killar som var som mest missnöjda när de var yngre. Influandet från vänner och media tycks vara som störst bland de äldre. En önskan om att smälta in och vara normal i kroppen med rätt storlek är en önskan som är viktig för både tjejer och killar. Bengs menar dock att det är svårt att avgöra hur stort trycket är från normaliteten, och hur det eventuellt skiljer sig åt för killar och tjejer.

I undersökningen använde Bengs (2000) påståendet ”jag tänker ofta på vad jag äter”, vilket respondenterna fick ta ställning till. 50 procent av tjejerna höll med påståendet, och 44 procent av killarna. Även om både tjejer och killar tänker ungefär lika mycket på vad de äter så skiljer sig sättet de tänker på åt. Killars relation till mat är mindre problematisk än tjejernas, som både tröstäter och får skuld känslor av vad de äter i större utsträckning än killarna. Tjejer försöker övervaka matintaget för att kontrollera vikten, och gärna gå ner lite samtidigt, medan killarna gärna går upp i vikt. På frågan ”skulle du överväga att göra en skönhetsoperation?” svarade 16 procent att de skulle göra det. Den övervägande delen av de

som svarat ja på frågan var tjejer, endast tre av killarna svarade ja. 73 procent av tjejerna tyckte att det var okej för andra att göra en skönhetsoperation, och ännu fler bland killarna, 81 procent svarade ja (Bengs 2000).

Sammanfattning av tidigare forskning

Vad som framkommer av litteraturgenomgången är att det finns mycket forskning på kvinnor och tjejer som rör kroppsuppfattning, men relativt lite om killar och män. Striegel-Moore och Franko (2002) förklarar det med att just kroppsuppfattning och oro över den egna kroppen länge ansetts vara en "kvinnofråga", vilket således innebär att mycket av forskningen enbart inkluderat kvinnor, då frågorna inte bedömts vara relevanta för män. Tre delar av den tidigare forskningen är i högre grad relevant för den här uppsatsen⁶. Den första delen är forskning som behandlar föreställningar av den ideala kroppen. Hovellius och Lindberg (2004) skriver bl.a. att kroppsidealet under årens lopp har förändrats för kvinnor, från en kraftig och stor kropp, till den nu smala och slanka. Kroppsidealet för män tycks sedan 1900-talets början vara relativt oförändrat, där det som eftersträvas är en lång, muskulös kropp. Bengs (2000) menar att kroppsidealet är problematiskt eftersom få människor har den ideala kroppen, men desto fler strävar efter den.

Den andra delen av tidigare forskning, med hög relevans för uppsatsen, är den som behandlar ungdomar och kroppsuppfattning. Tonåringar formas i hög grad under sitt samspel med andra jämnåriga, och kamraterna står som rollmodell för identitetsutvecklingen (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). Framförallt kroppen, dess storlek och form är viktig för den image vi vill skapa om oss själva och hur vi vill bli bedömda av andra, eftersom kroppen frekvent används för att kategorisera och värdera andra människor (Bengs 2000). Kroppsuppfattning är en mycket viktig aspekt av den psykologiska utvecklingen under adolescensen (Levine and Smolak 2002; Erling 2001), och den påverkas bl. a. av de ideal och normer som finns i samhället. Reklam och massmedia är duktiga på att förmedla och sprida idealen, vilket medför att så gott som alla ungdomar på ett eller annat sätt känner sig avvikande och missnöjda med sitt utseende (Erling 2001).

Det viktigaste bidraget från tidigare forskning är Carita Bengs avhandling "Looking good" från 2000. Avhandlingen handlar om hur kulturella normer med avseende på kropp och utseende uppfattas och tolkas av unga människor. Resultatet pekar på att kroppen har en stor betydelse för många unga personer, både avseende egna perceptioner, men också vad andra tycker om den. Avhandlingen påminner i mycket om den här uppsatsen, och har därmed varit väl användbar⁷.

Sammanfattningsvis finns det gott om beskrivningar av den ideala kroppen, och vad en negativ kroppsuppfattning betyder för ungdomar. Vad som däremot är svårt att hitta i litteratursökningen är tankar och föreställningar om den normala kroppen, där tidigare forskning är i det närmaste obefintlig⁸. Uppsatsen fyller således en empirisk lucka i undersökandet om hur förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen uppfattas och betyder för gymnasieungdomar.

⁶ Även om allt har betydelse och används i kapitlet "resultat och analys" så är det här de *mest* väsentliga delarna som lyfts fram.

⁷ Mer om hur Bengs (2000) avhandling används redogörs för i kapitel fyra.

⁸ Om vi bortser från BMI som visserligen klassificerar vilka som är normalviktiga, men som inte har någonting att göra med andra individers föreställningar om vad som är normalt, eller värt att eftersträva.

Kapitel 3. Teoretiska utgångspunkter

Under det här kapitlet presenteras uppsatsens teoretiska bas, vilken i huvudsak utgörs av socialkonstruktivism. Socialkonstruktivismen är bred och inbegriper flera teoretiska perspektiv, vilka tillför uppsatsen en tolkningsmöjlighet för hur eleverna konstruerar tankar om kroppen. Den ideala, störda och normala kroppen ses ur ett sådant perspektiv som en social konstruktion, vilken omskapas och förändras över tid och i olika kulturer. Kapitlet inbegriper också symbolisk interaktionism, vilket kompletterar socialkonstruktivismen, samt en fördjupning av begreppen genus, normalitet och identitet. Symbolisk interaktionism, och då framförallt Goffmans rollteori, möjliggör en tolkning av hur gymnasieungdomarna besvarat frågor vilka behandlar flera vardagliga arenor. Normalitetsbegreppet är viktigt, då uppsatsens syfte och frågeställning behandlar normaliteten, och normal är ett svårt begrepp som kan ha flera betydelser. I kapitlet redovisas olika sätt att se på normalitetsbegreppet, vilket i ett senare skede möjliggör analysen av empirin som behandlar den normala kroppen. En behandling av identitetsbegreppet av vikt då identitetsutvecklingen pågår som process för gymnasieeleverna, och just utseendet och hur andra uppfattar den unga människan är av betydelse under identitetsutvecklingen. Kapitlet tar slutligen upp kroppen i relation till moderniteten, där kroppen bland annat blivit nära sammankopplad med självidentitetens reflexiva projekt. Kapitlet avslutas med en diskussion av utvalda teorier och begrepp.

Socialkonstruktivism

Kärnan i socialkonstruktivistisk teori är uppfattningen om att ting existerar, handlingar utförs och händelser sker. Men de ges bara mening och blir till kunskapsobjekt inom en eller flera diskurser (Johansson 2006). Wenneberg (2001) skriver att socialkonstruktivismen har olika teoretiska förklaringar för hur konkreta sociala företeelser och den sociala verkligheten är konstruerad och fungerar. Socialkonstruktivismen menar att handlingar inte är naturbestämda, utan istället socialt konstruerade. Den sociala verkligheten består av flera olika institutioner, även de socialt konstruerade, ja hela upplevelsevärlden är socialt konstruerad. Då språket är socialt konstruerat blir också uppfattningen av, och kunskapen om verkligheten socialt konstruerad. Verkligheten vi uppfattar är alltså beroende av ett speciellt perspektiv eller en speciell synvinkel. Den sociala ordning som till vardags uppfattas som naturlig kan problematiseras genom att fråga hur den är möjlig. En social ordning är skapad och omskapas ständigt, och socialkonstruktivismen söker att svara på hur det går till (Wenneberg 2001).

Burr (2007) förklarar det socialkonstruktivistiska perspektivet genom att kartlägga fyra karakteristiska premisser. *Den första* är att ha en kritisk grundinställning mot sådant som brukas ta för givet. Vi ska vara kritiska mot såväl förståelsen av världen som förståelsen av oss själva. Att exempelvis anta att världens befolkning består av två kön är inget som får de flesta att höja på ögonbrynen. Men när det blir möjligt att genomgå könsbyten uppstår en gråzon, och antagandet som tidigare var så självklart blir plötsligt till ett frågetecken. Mycket av det vi tar för givet är skapat och har gjorts varaktigt av människor som delar värderingar genom att vara medlemmar av samma kultur eller samma samhälle. *Den andra* premisen inbegriper en historisk och kulturell specificitet, dvs. de sätt vi vanligtvis förstår världen på är historiskt och kulturellt bestämt. Barnuppfostran har t.ex. varierat kraftigt över tid, vad som var naturligt för barnen att göra förr är inte längre lika ”naturligt” idag. Samma sak gäller vad föräldrarna förr förväntades göra för sina barn, mot vad de förväntas att göra idag. Även socialvetenskapen är därmed historiskt och kulturellt bestämt. Premiss nummer *tre* innebär att kunskap stöds av sociala processer. Människor konstruerar kunskap emellan sig genom

dagliga interaktioner i det sociala livet. Dyslexi har exempelvis blivit ett fenomen uppkommet från utbytet mellan personer som har läs- och skrivsvårigheter, och de som diagnosticerar dem. Slutligen, *den fjärde* och sista premissen som karaktäriserar det socialkonstruktivistiska perspektivet är att social handling och kunskap har ett samband. Det betyder att det finns många möjliga konstruktioner av världen. Varje konstruktion bär med sig olika vägar till social handling. Förr sågs t.ex. alkoholisten ofta som helt ansvarig för sitt eget beteende, och därför klandervärd, där den sociala handlingen kunde vara att fängsla personen. Idag ser många människor alkoholism som en sjukdom, och den sociala handlingen gestaltas av medicinsk och psykisk behandling (Burr 2007).

Burr (2007) förklarar vidare att kunskap inte är en direkt perception av verkligheten, då fakta aldrig är objektiv. All kunskap härleds från vilket perspektiv betraktaren tar på världen. Vi föds in i en värld där fasta kategorier och begreppsramar redan existerar. Det innebär att det sätt en person tänker på är beroende av det språk individen använder. Språket är inte endast en väg att uttrycka oss själva, det är som tidigare nämnts ett sätt att konstruera världen. Socialkonstruktivistiska förklaringsmodeller handlar ofta om dynamiken i den sociala interaktionen. Processer fokuseras snarare än struktur och kunskap, som inte ses som något man har eller inte har, utan som något som människor gör tillsammans. Språket förändras ständigt, och vi accepterar att ordens betydelse muterar över tid. Även om homosexuella handlingar har varit förekommande genom historien så kom ordet "homosexuell" in sent i språket. Det innebär att det nu är möjligt att tala om homosexuell som person, istället för homosexuella handlingar, från att vara något personen *gör*, till att vara något personen *är*. Eftersom vi nu kan säga "en homosexuell" så kan vi också börja tänka och föreställa oss att det finns en speciell sorts människor som kallas homosexuella. Språket och tanken går inte att separera, och språket utgör grunden för våra tankar. Språket konstruerar snarare än representerar världen. Hur vi beskriver oss själva, andra och händelser, har konsekvenser för hur vi agerar som individer eller som samhälle (Burr 2007).

Genus som verb

Forsberg (2007) skriver att enligt ett konstruktivistiskt perspektiv, när en individ definieras som man eller kvinna, definieras också personen enligt de mallar som uppfattas vara utmärkande för just den kategorin. Med en sådan kategorisering medföljer en begränsning och disciplinering. Att vara född i ett visst kön innebär en exkludering från vissa aktiviteter och en del möjligheter. Magnusson (2003) menar att kategorierna "man" och "kvinna" tidigare har framstått som naturliga, och uppdelningar och rangordningar utifrån kön motiverades som en följd av olikheterna mellan könen. Många forskare idag ifrågasätter dock den "naturliga" uppdelningen, och menar att det är själva upprätthållandet av kategoriseringarna och hierarkierna som skapar föreställningarna om olikheter mellan könen, vilket ofta resulterar i subjektiva upplevelser av olikhet. Kön har då konstruerats som skillnad. Genus är ett begrepp vilket används som en sammanfattning av hur vissa kulturer ger mening åt realiteten att människor i allmänhet förekommer i två olika biologiska kön, och som vanligen uppfattas som mycket olika varandra. Thurén (2003) menar att genusbegreppet är kontroversiellt och kan ses som en metafor. Genus är en grammatisk term vilken förts över till ett differentierat område. Det nya området är tankar om kön, vilket med metaforen genus kan belysas på ett nytt sätt. I termen ligger ett radikalt ifrågasättande av de idéer kring kön som dominerar vår kultur. Ambjörnsson (2004) framför att även om genusbegreppet är under diskussion är majoriteten av de feministiska forskarna överrens om förståelsen av genus som en kulturellt skapad maktordning, vilken är relaterad till föreställningar om manligt och kvinnligt. Ambjörnsson (2004) menar vidare att *genus måste ses som ett verb*, då skapandet av genus är

en ständigt pågående process⁹.

Symbolisk interaktionism

Symbolisk interaktionism är ett socialpsykologiskt och sociologiskt perspektiv, vilket bygger på idén att människor agerar utifrån symboler. Symbolerna, beskriver Payne (2004), står för något i yttvärlden vilket finns i medvetandet. Med hjälp av språket skapar människor sina symboler utifrån en tolkning (dvs. interaktionen) av samspelet mellan omvärlden och sig själva. Goffmans viktiga bidrag till rollteorin härstammar från symboliskt interaktionistiska och fenomenologiska idéer (Payne 2004). Goffmans rollteori är vad som behandlas nedan.

Goffman (2009/1959) menar att när två människor möts så försöker de skaffa upplysningar om varandra, eller att tillämpa de upplysningar de redan har. Upplysningarna bidrar till att kunna definiera situationen. Om det handlar om två för varandra helt okända människor kan uppträdande och utseende ge ledtrådar till hur de båda personerna fungerar. I interaktionen individer emellan finns det i regel ett motiv till att överföra just det intryck som det ligger i personens intresse att överföra. Ibland kommer individen medvetet att uttrycka sig på ett speciellt sätt, huvudsakligen därför att traditionen inom dennes grupp eller sociala status kräver just den formen av uttryck. Uttrycket är då inte ett medel för att uppnå en speciell respons (Goffman 2009/1959).

Goffman (2009/1959) beskriver vad han kallar för ett *framträdande*, vilket är aktiviteten från en deltagare vid ett speciellt tillfälle. Framträdandet syftar till att påverka någon av de övriga deltagarna. De individer som står för de övriga framträdandena benämner Goffman som *publik*, *observatörer* eller *de medagerande*. Handlingsmönster vilka redan i förväg är fastställda, och som kan spelas upp även vid andra tillfällen, får namnen *roll* eller *rutin*. Slutligen definierar Goffman ytterligare ett begrepp, *social roll*, vilket är realiserandet av rättigheter och skyldigheter knutna till en given status. En social roll involverar en eller flera olika roller. Var och en av rollerna kan sedan visas upp vid olika tillfällen för en publik av samma personer eller av personer av likartat slag.

Goffman (2009/1959) menar vidare att framträdandet socialiseras, formas och omformas för att passa in i det samhälle där det framförs med de förutsättningar och förväntningar som hör där till. Aktören har en benägenhet att ge publiken ett intryck som är idealiserat. Framträdandet tenderar att exemplifiera och införliva samhällets officiellt godtagna värden. Om en individ ska uppnå idealnormen under sitt framträdande måste personen avstå från handlingar som är oförenliga med idealet. Ofta hänger sig individen åt det beteendet i hemlighet på ett eller annat sätt. Själva livet är ett dramatiskt laddat fenomen, och därmed kan även ovana aktörer spela sina roller väl. Vi agerar bättre än vad vi själva tror. Att vara en viss individ inbegriper ett upprätthållande av de normer för uppförande och uppträdande som den sociala grupp individen tillhör förbinder sig med. Oavsett om rollen spelas medvetet eller omedvetet så är det ändå något som måste framställas och realiseras.

Goffman (2009/1959) beskriver begreppet *region*, vilket han förklarar som en plats vilken till viss del är avgränsat av varseblivnings- och perceptionsbarriärer. Framträdandet brukar fylla regionen och tidsrymden så till vida att samtliga personer som befinner sig där kan observera och påverkas av det. Den främre regionen är den plats där framträdandet äger rum, och själva

⁹ Något som också Elvin-Nowak och Thomsson diskuterar, med skillnaden dock att de ser ”kön” som ett verb och inte genus. Genusbegreppet är dock mer användbart i den här uppsatsen.

framträdandet kan uppfattas som en ansats att ge intrycket av att aktiviteten i regionen förkroppsligar och vidmakthåller vissa normer. I den bakre regionen kan fakta som tidigare undantryckts komma fram. Där kan aktören lägga av sig rollen och stänga publiken ute. Exempel på den bakre regionen är sovrummet, eller toaletten vilken är försedd med lås. I de båda rummen görs människokroppar rena, förskönas och kläs på, för att sedan visas upp för andra människor i rummen utanför. Den främre och bakre regionen bestäms av den referenspunkt som ges av ett speciellt framträdande och den funktion som stället har vid just den tidpunkten för det givna framträdandet. Enligt Goffman (2009/1959) kan en och samma plats därmed vara både främre och bakre region, beroende på omständigheterna. Till de båda regionerna kan också ytterligare en tilläggas; utsidan. De individer som befinner sig utanför de förstnämnda regionerna befinner sig på utsidan, och är utomstående. När en person misslyckas med att hålla auditorierna åtskilda och en utomstående tar sig in uppstår svåra problem med intrycksstyrningen. Risker är överhängande att inkräktaren ertappar personen på bar gärning. Personen tvingas då fullt öppet beskådas med aktiviteter som är oförenliga med det intryck som individen av allmänna sociala skäl velat upprätthålla för inkräktaren, ett så kallat *olägligt intrång*.

Modernitet och kroppen

Giddens (1999/1991) skriver att kroppen är ett objekt som alla människor är hänvisade till. Kroppen har förvisso en fysisk funktion, men verkar även som ett handlingssystem. I vardagslivets interaktioner är kroppens deltagande en betydande del i upprätthållandet av en sammanhängande känsla av självidentitet. Kroppens *framträdande*¹⁰ omfattar kroppens ytliga drag, kläder och smycken, vilka är synliga för individen själv, men också för alla andra. Kroppens *uppträdande* bygger på hur personen använder framträdandet i vardagen. Vissa typer av framträdanden och uppträdanden blir mer betydelsefulla genom modernitetens framväxt. Individen måste vara förberedd på att interagera med andra människor i en rad olika sammanhang med olika lokaliteter. Kroppen har blivit en del av modernitetens reflexivitet, individen är själv ansvarig för sin egen kropps utformning. En gång i tiden uppfattades kroppen som ett "säte för själen" men har nu i och med högmoderniteten blivit ett "material att arbeta med". Giddens (1999/1991) menar vidare att kroppens gränser har förändrats då den är nära sammankopplad med självidentitetens reflexiva projekt. Den är relevant för den identitet individen eftersträvar.

Individualisering

Johansson (2002) skriver att det senmoderna samhället i hög grad präglas av individualisering. Individualiseringen kännetecknas av en historisk process där betydelsen av det individuella och identitet accentuerats. Individen har frigjorts från sociala bindningar och kulturella mönster. Men en individualiseringsprocess innebär inte automatiskt en ökad individuell frihet, det är mer komplext än så. Oscarsson (2005) menar att individualiseringen har att göra med en försvagning av banden mellan kollektivet och enskilda individer. Towns (2005) skriver att det ur globaliseringslitteraturen går det att utläsa en individualisering, där individer blir allt viktigare som kausal enhet. I den bemärkelsen ses individer som orsak till, snarare än effekt av, sin omgivning. Individens tankar och agerande skapas utifrån premisser av interna, personliga faktorer. Individens handlande är därmed ett resultat av det egna resonemanget och den egna innovationsförmågan snarare än av externa faktorer. Individen ses då som autonom, självskapande och delvis obunden biologiskt, andra individer och sociala strukturer. Johansson (1996) skriver att individualiseringsprocessen löper som en röd tråd

¹⁰ Se Goffmans (2009/1959) förklaring under symbolisk interaktionism.

genom moderniteten. Processen blir som tydligast i form av två aspekter, *den ökade reflexiviteten* och förmågan att *kontrollera och reglera känslor- och kroppsuttryck*. Giddens (2007) skriver att individualismen innebär att människor aktivt konstituerar sig själva och konstruerar sin egen identitet. Globaliseringen medför att individen lever på ett öppnare och mer reflexivt sätt. Människan tvingas reagera och anpassa sig efter en föränderlig omgivning. Banala beslut som att dagligen bestämma vilka kläder som ska bäras och hur vi uppfattar och tar hand om våra kroppar är en del av en kontinuerlig process, där identiteten och självbilden skapas och omskapas. Lalander och Johansson (2007/1999) skriver att begreppet individualisering syftar till en samhällsprocess där individerna själva i en ökad utsträckning förväntas skapa egna identiteter och livsprojekt. De har inte på samma sätt som tidigare några givna trygghetsforum i form av religion och föräldrakultur att falla tillbaka på.

Identitet

Erling och Hwang (2001) skriver att relationer till jämnåriga får allt större betydelse under tonåren. Relationerna kan innebära såväl starkt positiva och utvecklande upplevelser som svåra sådana. Tonåringen spenderar mycket tid med sina kamrater, där vännerna får bära rollen som både bollplank och modell för frågor som hör ihop med identitetsutvecklingen. I tonåren är det tid att börja besvara frågor som: ”vem är jag?” och ”hur uppfattar andra mig?”.

Tonårsutvecklingen omfattar flera olika faser vilka skiljer sig åt bland annat i utvecklingen av identiteten. Senadolescensen infaller när tonåringen är 16-18 år (Kihlbom 2004) och är den tidsperiod som är aktuell för gymnasieungdomar. Wrangsjö och Winberg Salomonsson (2007) skriver att tonåringens utvecklingsuppgift i huvudsak består av att befästa sin identitet och erövra en ny självständighet. Identiteten kan karaktäriseras på flera olika sätt, och den som utvecklats en klar identitet kännetecknas paradoxalt nog av att inte fundera särskilt mycket på vem den är. Individen har en känsla som är självklar över att vara någon, eller tycker vara sig själv. Vi är alltid någon i ett visst sammanhang, och vi blir någon genom kontinuerliga relationer med andra människor. I vardagen rör vi oss mellan olika delidentiteter, och identiteten är summan av delidentiteterna. Wrangsjö och Winberg Salomonsson (2007) skriver att den subjektiva identitetsupplevelsen består av två komponenter vilka hänger samman med varandra. Den första komponenten är upplevelsen av att ”jag är sammanhållen”, och handlar om upplevelsen om att ha en sammanhållen mental form. Den andra komponenten är upplevelsen av ”vem jag är”, och är lättare än den föregående att göra sig medveten om. Den syftar på individens föreställningar om sig själv, där centralt bärande självbilder inte kan ifrågasättas utan att man känner sig skadad. Om den andra komponenten utmanas, rubbas ofta förtroendet av att vara sammanhållen.

Wrangsjö och Winberg Salomonsson (2007) menar vidare att identiteten är grunden i vår personlighet och handlar om andemeningen i vår upplevelse av oss själva. Identiteten är det vi upplever kännetecknar oss och gör oss unika. Den är bärare av de värden som definierar oss som människor, de värden vi kan offra våra liv för. Men identiteten är aldrig helt den enskildes ensak då den inte kan utvecklas fullständigt utan ett samspel med andra individer i ett samhälleligt sammanhang. Självbilder lagras på varandra och på så sätt byggs identiteten upp. Den personliga identiteten är beroende av andras syn på individen, vilket i förlängningen leder till att identiteten är ett uttryck för en serie av skärningspunkter mellan omvärlden och det individuella. Identitetens bas är alltså självbilderna och självbildernas utveckling. Utgångspunkten ligger i självbildens erfarenhet. Genom att få erfarenhet får vi intryck som självbilderna utvecklas ifrån. Identiteten är den övergripande kategori för en serie av självbilder som har något centralt gemensamt.

Social identitet

Jenkins (2004) menar att alla mänskliga identiteter per definition är *sociala* identiteter. Att identifiera sig själv med andra är en fråga om mening, och mening involverar alltid interaktion. Interaktionen består av överenskommelse och oenighet, konvention och innovation, förhandling och kommunikation. Identitet kan endast förstås som en process, som är och blir. Den är inget fixt. Människor försöker förstå vilka främmande individer är, genom att observera dem. Vi arbetar på att presentera oss själva så att andra människor ska förstå vem vi är, på just det sättet som vi vill att de ska uppfatta oss. Jenkins (2004) menar vidare att det individuellt unika och det kollektivt delade kan förstås som likna i viktiga avseenden. Individen och kollektivet är sammanflätat med varandra, och individuell och kollektiv identifikation uppstår endast i interaktion. Processerna i vilka de skapas och återskapas är liknande, och därför måste teorin om identifikation rymma individen och kollektivet i lika hög grad. Identitet betraktas alltid från en viss synvinkel. Från individens synvinkel är det i första hand kroppen som betraktas då individuell identifikation är förkroppsligad.

Normalitet

Normer, beskriver Brade et al (2008), som underförstådda och allmänt delade regler för hur människor bör bete sig, tycka och tänka i olika frågor. Normer genomsyrar vissa grupper eller hela samhällen och är viktiga för att upprätthålla sociala koder. Normer anger vilket beteende och vilken person som räknas som "normal". De som bryter mot normen riskerar att utsättas för bestraffning. Det mänskliga handlingsutrymmet är beroende av de normer som gäller för det sammanhang där de befinner sig. I grunden handlar normer om makt, då de som lyckas leva upp till normen avgör om den som avviker accepteras eller ej. Normer medför att det normala inte behöver förklaras, utan fungerar som utgångspunkter som självklart förväntas delas i samhället. För att ordet "onormal" ska uppstå, framhåller Meeuwisse (2007), krävs det först att det "normala" konstrueras.

Ordkonstellationer som "normal" och "normalitet" gjorde entré relativt sent i de Europeiska språkens historia. Ordet "normal" bokfördes i England så sent som 1840, och norm och normalitet några år därefter¹¹ (Davis 1997). Få begrepp är så svåra som normalitet. Det är både gammalmodigt och högaktuellt, statiskt och dynamiskt, positivt och negativt laddat. Normalitet är både inkluderande och exkluderande (Sirnes 2006). Bonniers svenska ordbok (2006) definierar "normal" som vanlig, genomsnitts- som ligger inom ramen för det som brukar förekomma (Malmström et al 2006).

Tideman (2004) menar att normalitet i grova drag kan tolkas på tre olika sätt:

1. Här sätts likhetstecken mellan det normala tillståndet och normalitet. Det är det genomsnittliga, det vanliga och benämns ofta för *statistisk normalitet*. Bedöms exempelvis utifrån medelvärde, standardavvikelse och normalfördelning.
2. Här är en individ normal när den är frisk och inte sjuk eller på något annat vis avvikande. Vid ett eventuellt avvikande krävs någon typ av behandling för att återigen uppnå normalitet. Den benämns *individuell* eller *medicinsk normalitet*.
3. Här står normalitet för de värderingar som finns om vad som är normalt och som

¹¹ 1855 resp. 1849 (Davis 1997).

förekommer i ett samhälle vid en viss tidpunkt. Det benämns för en *normativ normalitet* och utgår ifrån en strävan efter det som är föredömligt eller önskvärt i det samhälle och den tid som individen befinner sig i, dvs. en strävan efter det normala.

Svensson (2007) skriver att vad som är normalt varierar över tid, men kopplingen mellan normer och regler är alltid stark. Reglerna är antingen formaliserade (t.ex. lagen), eller informella (d.v.s. normer). Normer blir som tydligast när någon överträder dem. Det normala går inte enbart att hitta i statistiken, normaliteten finns i människors sätt att tänka och handla, vilket upprätthålls av värderingar och normer. Normaliteten i ett samhälle är aldrig homogen. Samtliga medborgare har inte samma normer och är inte normala. Det innebär att det finns motstridiga tankar och tolkningar, normalitet och avvikelse. Normen är situationsbestämd och representerar det kulturellt önskvärda. Olika kulturella sammanhang skapar därmed olika kulturella normer. Avvikelsen är en del av normaliteten, samtidigt som den utmanar, den är ett hot samtidigt som den möjliggör förändring. Hylland Eriksen (2006) menar att eftersom alla samhällen är baserade på regler och normer blir påföljden för den som bryter en central norm sanktioner. Den som inte passar in betraktas som avvikare. Men var gränsen går och vilka uppfattningar som finns mellan normalt och onormalt varierar historiskt och kulturellt. Summan för avvikelse skapar tillsammans en bild av normalitet som ett statistiskt genomsnitt vilket gäller för större delen av befolkningen. Body mass index (BMI), alltså förhållandet mellan längd och vikt avgränsar de som är onormalt smala och onormalt tjocka.

Bordo (1999) anser att det är sunt förnuft att anta att filmstjärnors kroppar fyller funktionen som normsättare för såväl manlig perception som kvinnlig sådan. De bestämmer inte bara vad som är vackert, utan också vad som är "normalt" i den kvinnliga kroppen. Ambjörnsson (2004) skriver att ett sätt att definiera normalitet kan vara som en sammanblandning av hur de flesta människor är, men också hur de *bör* vara. Normal är alltså inte en neutral beskrivning av de vanligaste och mest genomsnittliga sättet att vara, utan också en anmaning till hur man bör vara. Begreppet har därmed närmat sig föreställningen om det ideala. Strävan efter normalitet kan ses som en konflikt mellan att både vara unik, och samtidigt likna de andra.

Teoretisk diskussion

Flera olika teorier och begrepp har presenterats i kapitlet. Nedan följer en sammanfattande diskussion, vilken syftar till att visa hur teorier och begrepp hänger samman, men också hur de kompletterar varandra.

Socialkonstruktivismen är det perspektiv som håller ihop de redovisade teorierna och begreppen. Genom sitt intresse för språket, där språk och handling inte går att separera (Wenneberg 2001) kan ett socialkonstruktivistiskt perspektiv appliceras på begreppen "identitet", "genus" och "normal". Identiteten syns inte och går inte att ta på, men likväl anser de flesta människor att de har en identitet. Identitet måste ses som en process (Jenkins 2004). Individualisering hänger samman med identiteten, då individualismen innebär att människor aktivt konstruerar sin egen identitet (Giddens 2007).

Begreppet "normal" uppkom sent i historien (Davis 1997). Genom den språkliga konstruktionen av ordet är det nu möjligt att prata om människor och deras kroppar i termer av normala och avvikare. Kön är enligt ett konstruktivistiskt perspektiv en kategorisering av en individ som definieras som man eller kvinna (Forsberg 2007). Genusbegreppet ses som en kulturellt skapad maktordning, vilken är relaterad till föreställningar om manligt och kvinnligt. Genus måste ses som ett verb, då skapandet av genus är en ständigt pågående process (Ambjörnsson

2004). Socialkonstruktivistiska förklaringsmodeller fokuserar just processer snarare än struktur och kunskap, som inte ses som något man har eller inte har, utan som något som människor gör tillsammans (Burr 2007).

Goffmans (2009/1959) rollteori bygger till stor del på att människor spelar upp olika sociala roller. Rollerna kan ses utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, vi föds in i ett samhälle där normer och fasta begreppsramar redan existerar (Burr 2007), vilket är kunskap som individen förhåller sig till och bygger upp sina roller kring. Tydligt att rollerna är sociala konstruktioner blir det om vi tittar på vad Goffman (2009/1959) benämner den ”bakre regionen”. Där läggs rollen åt sidan och de flesta människor ägnar sig där åt sådana handlingar som är oförenliga med idealet. Giddens (1999/1991) använder sig av Goffmans begrepp, då han skriver att kroppens deltagande i vardagslivets interaktioner är en betydande del i upprätthållandet av en sammanhängande känsla av självidentitet. Kroppens *framträdande* omfattar kroppens ytliga drag, kläder och smycken, vilka är synliga för individen själv, men också för alla som för alla andra. Kroppens *uppträdande* bygger på hur personen använder framträdandet i vardagen. Giddens (1999/1991) knyter därmed ihop säcken då vi återigen är tillbaka vid identitetsbegreppet.

Socialkonstruktivismen är den röda tråd som håller begreppen och teorierna samman. Finns det då några brister med den, där den inte ensam kan användas till analysen av empirin? Ja, det finns det eftersom övriga teorier och begrepp tagits fram. De tillför i sig en fördjupning av kunskap som det socialkonstruktivistiska perspektivet inte ensamt kan bidra med. Visst kan teorierna kritiseras, exempelvis vad Goffman skriver om regioner är i sig ett bra sätt att förklara empirin, men inte att lyfta den. Men i slutet av uppsatsen förs istället en diskussion kring regioner, och om de eventuellt håller på att förändras. På så vis blir regionerna mer intressanta än vid första anblicken. Hade några andra teorier kunnat användas? Visst hade det varit möjligt, under delar av uppsatsen har fenomenologi och KASAM¹² varit en eventuell teoretisk ansats. Men i likhet med Goffmans regioner hade de teorier tillfört mycket lite, eftersom det mesta av det de bidragit med från början varit uppenbart. De har inte hjälpt till att lyfta empirin ytterligare en nivå, utan slutat vid det beskrivande. Därav anser jag att de teorier och begrepp som redovisats i kapitlet är de mest lämpade för att uppfylla uppsatsens syfte och frågeställning.

¹² Känslan av sammanhang.

Kapitel 4. Metod

Val av metod

Metodvalet i uppsatsen föll på metodtriangulering med kombinationen av kvantitativ och kvalitativ metod. Ordet *kvantitativ* innebär enligt Esaiasson et al (2007/2001) att undersökningen baseras på likvärda och således jämförbara uppgifter om tillräckligt många analysenheter, att uppgifterna kan analyseras och uttryckas med siffror. Djurfeldt et al (2008/2003) beskriver *kvalitativ* metod som ett samlingsnamn för flera olika metoder, med den gemensamma nämnaren att resultatet inte räknas samman och redovisas i siffror. Författarna menar också att flera forskningsfrågor kräver en kombination av de båda metoderna för att besvaras. Trost (2005/1993) förklarar kvantitativa studier som besvarande av frågor kring hur ofta, hur många eller hur vanligt något är. En kvalitativ studie handlar istället om att förstå och hitta mönster. Esaiasson et al (2007/2001) skriver att forskningsintervjun är den metod som anses vara mest lämplig för att ställa många frågor, särskilt sådana som behöver upprepas och förklaras. Personliga intervjuer är också överlägsen som metod för att undvika missförstånd och språksvårigheter, och den form som bäst fångar upp oväntade svar. Uppsatsen är beroende av en kombination av de båda metoderna i en så kallad metodtriangulering¹³. Den kvalitativa undersökningen kan bättre besvara vad gymnasieungdomarna har för föreställningar om förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen, medan den kvantitativa delen är mer lämpad att besvara frågan om hur vanligt det är och vilka skillnader som finns. Uppsatsprocessen har fortgått under ett analytiskt induktivt förhållningssätt, vilket enligt Watt Boolsen (2007) förklaras som en kombination av deduktiv och induktiv metod. Uppsatsen har därmed utformats *både* med utgångspunkt i teorier, *och* med utgångspunkt i det egna materialet, för att sedan gå tillbaka till teorier.

Urval

Enkätundersökningen

Respondenter till enkätundersökningen har tagits fram med hjälp av personliga lärarkontakter från två olika gymnasieskolor i Göteborgs närområden. Ett sådant urval är vad Trost (2007) benämner som en kombination av ett strategiskt urval och ett bekvämlighetsurval, vilket innebär ett icke-slumpmässigt urval. Bekvämlighetsurvalet består i att flera klasser till undersökningen valts ut av de privata lärarkontakter som bedömt att just de klasserna haft utrymme att ge av lektionstid. Det har där inte funnits någon möjlighet att välja vilka årskurser som deltagit, utan istället använt de klasser som det funnits tillgång till. Från det ena gymnasiet var det dock möjligt att bestämma vilka klasser som skulle medverka i form av att besluta vilka årskurser som skulle delta, dock inte vilket gymnasieprogram de läser, vilket då klassas som ett strategiskt urval. Urvalen är därmed inte representativa i statistisk mening¹⁴.

Båda kontakterna från respektive gymnasium meddelades i ett mail om undersökningens syfte, frågeställning och vad gymnasieskolorna kunde bidra med. Från gymnasium 1 hjälpte den personliga kontakten till med allt, datum, tider och information till kollegor. På gymnasium 2 var den privata kontakten för tillfället föräldraledig, och bifogade istället en

¹³Dvs. en kombination av metoder (Djurfeldt et al 2008/2003).

¹⁴ Läs vidare om vad det har för konsekvenser i avsnittet om generaliserbarhet längre fram i kapitlet.

lista på lärare som eventuellt skulle kunna hjälpa till. Ett massutskick mejlades då till dessa personer, varav tre svarade. De kunde hjälpa till med delar av undersökningen men inte hela, vilket resulterade i mer spridda datum och en mer omfattande kontakt. Från gymnasium 1 har tre klasser deltagit i enkätundersökningen, och från gymnasium 2 har sex klasser medverkat¹⁵. Totalt har 176 gymnasieelever fyllt i enkäten, 88 elever från respektive gymnasium.

Intervjuundersökningen

Esaiasson et al (2007/2001) skriver att det visat sig att med ett väl genomtänkt urval kan det räcka att intervjua runt tio personer för att göra intressanta analyser. Istället för ett fixt antal är kravet att fortsätta göra intervjuer tills det uppstår en teoretisk mättnad, och tills inga nya centrala aspekter framkommer med relevans för ämnet. Ytterligare intervjuer tillför då inget väsentligt för forskningsfrågan. Det viktigaste är inte att intervjua så många som möjligt, utan att förbereda intervjuerna och ha ett väl genomtänkt urval. Det är inte intervjupersonen i sig som är intressant, utan den tankekategori personen representerar och kan blottlägga (Esaiasson et al 2007/2001; Olsson och Sörensen 2007). På gymnasium 1 valde lärarlaget ut fem intervju personer, tre killar och två tjejer från spridda årskurser¹⁶. Kravet var att informanterna innan intervjun var medvetna om vilket ämne som skulle behandlas, samt att de informerats om deras rätt till att inte medverka. Elever med en känd åtstörning undanbads att tillfrågas. De elever som slutligen valdes ut var de som hade visat intresse och som det tidsmässigt passade. Från gymnasium 2 fick de elever som var intresserade av att medverka vid en intervju skriva upp sig på en lista som skickades runt i samband med enkätundersökningen¹⁷, varifrån intervjuinformanter sedan lottades fram. De som blivit framlottade ringdes upp och fick mer information om intervjusituationen och tid och plats avtalades. Inga killar skrev upp sig på listan, men en lärare hjälpte då till att hitta två killar som var villiga att medverka vid en intervju. Den sista intervjun blev inställd pga. sjukdom, och ingen ny bokades in då bedömningen gjordes att materialet uppnått teoretisk mättnad, och att ytterligare intervjuer skulle tillföra mycket lite. Totalt intervjuades nio gymnasieelever, fyra killar och fem tjejer.

Konstruktion av intervjuguide och enkät

Enkäten¹⁸ utarbetades först, och frågorna formulerades och utformades så att de ringar in uppsatsens problemformulering och syfte. Enkäten inleds med några kortare bakgrundsfrågor, för att sedan gå över i tematiska frågor. Trost (2007) menar att frågornas ordningsföljd styr tankebanorna. För att förhindra att tidigare frågor påverkar svaret i de följande kan ett sätt vara att bryta av med meningar som anger att det nu kommer frågor som handlar om något annat. I enkäten hade varje tema en rubrik, som angav vad frågorna handlade om, och om vem. Frågorna hade också en ordningsföljd som genomgående började med att respondenten under varje tema först fick besvara frågor om andra, för att sedan besvara i det närmaste identiska frågor, men den här gången om sig själv. Eller på liknande sätt fick respondenten först besvara flera attitydfrågor, för att sedan besvara hur han eller hon själv gör i verkligheten. Enkäten har arbetats fram med ansatsen att undvika negationer, ledande frågor, laddade ord, samt dubbla frågor för att stärka reliabiliteten. Känsliga frågor bör ställas efter en mer neutral sådan (Trost 2007), vilket är ett genomgående förhållningssätt i enkäten. I

¹⁵ Läs mer om klasserna i bilaga 2

¹⁶ Se översikten av informanterna som bilaga tre.

¹⁷ På grund av att de sista klasserna från gymnasium 2 genomförde enkätundersökningen då intervjuundersökningen redan påbörjats fanns det tidsmässigt ingen möjlighet att låta de sista klasserna skriva upp sig på listan. De var därmed ej med i urvalet för intervjuundersökningen.

¹⁸ Se bilaga 1

huvudsak användes frågor med bestämda svarsalternativ, vilka var försedda med rutor att kryssa i. Ett sådant förfarande är enligt Trost (2007) till fördel då de är neutrala, och inte hindrar datainläsningen och bearbetningen. Nackdelen med sådana svarsalternativ är att de kanske passar konstruktören av frågorna bäst, men inte respondenterna lika bra. Motiveringen att trots det använda fasta svarsalternativ är att öppna frågor kan ge en mängd varierade svar, och vissa svarar inte överhuvudtaget. Materialet blir då svårt att göra överskådligt, samtidigt som det kan innehålla mer nyansrika svar än frågor med fasta svarsalternativ. Genom att använda ett fåtal öppna frågor, samt avsluta med en sådan, fanns dock tillfälle för de respondenter som inte tyckt att svarsalternativen räckt till möjlighet att kommentera det och utveckla sina svar ytterligare. Några av frågorna gavs istället i intervjuundersökningen utrymme för längre och mer nyansrika svar.

Intervjuguiden¹⁹ är halvstrukturerad, vilket innebär att den innehåller vissa teman med förslag på frågor och följdfrågor (Kvale och Brinkmann 2009). Intervjuguiden utformades då majoriteten av enkäterna samlats in. Den är uppbyggd på ett sätt som påminner om enkäten, frågorna är formulerade och utformade så att de knyter an till undersökningens problemformulering och syfte. Intervjuguiden inleds med några kortare bakgrundsfrågor, för att sedan gå över i tematiska frågor. De tematiska frågorna följs i intervjuguiden upp med alternativa följdfrågor. Intervjuguiden innehåller endast ett fåtal ”varför frågor”, då ett överflöd av sådana enligt Kvale och Brinkmann (2009) kan påminna om ett läxförhör, och spontaniteten i beskrivningarna kan hämmas. Frågorna som utformats är också förhållandevis korta och enkla att förstå. Intentionen med att först genomföra enkätundersökningen var att svaren därifrån skulle ligga till grund för vilka områden som var mest intressanta att undersöka vidare. Den kvalitativa metoden möjliggjorde en process där frågor som märkt ut sig i frågeformuläret på ett djupare plan kunde lyftas fram och dras ett steg längre i intervjusituationen.

Influering från Looking good

En stor del av enkäten och en mindre del av intervjuguiden bygger på frågor kring tecknade bilder av människokroppar. Tio av bilderna kommer från Carita Bengs avhandling ”Looking good” (2000), och fyra bilder hjälpte en familjemedlem till med att måla för att utöka variationen av kroppsstorlekar. Bengs (2000) använde bilderna i storleksordning, medan de i den här enkäten presenteras i varierande ordning, med intentionen att få respondenterna att titta noga på bilderna och tänka efter ordentligt innan de besvarade frågorna. Några av de frågor som Bengs (2000) använde i sin studie används på ett liknande, dock inte synonymt sätt, även i enkäten²⁰. Den övervägande delen av enkäten är dock uppbyggd av egenkonstruerade frågor eftersom Bengs studie hade ett differentierat syfte än den här uppsatsen.

En del av intervjuguiden utformades så att den intervjuade fick se ett kollage med sex kroppar bestående av den smalaste, den tjockaste samt den mellanstora kroppen från respektive kön. På kollaget fick de sedan lägga ut olika ord på den kropp de tyckte det passade bäst. Orden som valts ut kommer delvis från Bengs (2000) avhandling, där hon använde sig av ett foto på en naken kvinna. Respondenterna fick i den undersökningen välja tre ord som bäst beskrev henne. De övriga orden har tagits fram för att fånga den här uppsatsens syfte och

¹⁹ Se bilaga 4

²⁰ Fråga 6, 7, 13, 14, 39, 44. Bengs (2000) enkät är på engelska, och därav finns det mindre språkliga skillnader i översättningen. Frågorna är därmed inte identiska, men andemeningen är desamma och svaren är till följd därav till viss del jämförbara.

frågeställningar²¹. Liukko (1996) skriver att den normala kroppen har ett behov av det avvikande för sin självdefinition. På kollaget av kroppar som används ställs just den mellersta kroppen mot de avvikande kropparna.

Prövning av intervjuguide och enkät

Under utformandet av enkätens gång genomfördes tio pilotenkäter²² vilket fungerade som kontroll för att frågorna fungerade, att de ringade in syftet och att svarsalternativen var rimliga, vilket i sin tur stärker validiteten och reliabiliteten i undersökningen. Under en av pilotenkäterna fick respondenten prata samtidigt som hon besvarade enkäten och förklara hur hon tänkte. På så sätt förvissades det att hon tolkade frågorna på samma sätt som avsetts. Ingen av de som deltog i pilotenkäterna reagerade på att bilderna var tecknade av två olika personer. När de tillfrågades om de lagt märke till det svarade samtliga nej. I en enkät är ordvalet av stor betydelse. I de första pilotenkäterna användes ordet ”banta”, vilket de manliga respondenterna reagerade på och menade att de inte alls förknippade sig själva med, trots att de vid tillfällena försökt gå ner i vikt. Därav byttes ordet banta ut, och ersattes med ”försökt gå ner i vikt” och liknande, vilket var andemeningen med frågorna.

Intervjuguiden ska vara det översatta uttrycket för det som önskas analyseras i konkret form (Widerberg 2002) och provintervjuer är särskilt viktiga för att få till ett dynamiskt fungerande samtal. Att intervjua någon från den målgrupp som står närmast de ”riktiga” intervjupersonerna är om möjligt att föredra (Esaiasson et al 2007). Innan de verkliga intervjuerna inleddes genomfördes tre pilotintervjuer²³, vilket även det stärker validiteten och reliabiliteten i undersökningen. En av pilotintervjuerna var upplagd som en gruppintervju, vilken inkluderades av en person från den riktiga målgruppen och två personer mycket nära målgruppen. Intervjuguiden förändrades därefter något.

Genomförandet av enkäter

Gruppenkäter kännetecknas av att svarspersonerna är samlade i samma lokal då enkäten fylls i. Fördelen med en sådan enkät är att svarensfrekvensen brukar bli näst intill hundra procentig (Esaiasson et al 2007/2001; Trost 2007). En hög grad av standardisering är önskvärd vid ifyllandet av enkäter, vilket innebär att frågorna och situationen är densamma för samtliga respondenter (Trost 2007). Ifyllandet av enkäterna har i samtliga klasser genomförts på ett likartat sätt; innan enkäterna delades ut i klasserna upplästes gymnasieeleverna om studiens syfte. De fick också information om att deltagandet var anonymt, vilket poängterades ytterligare genom att förtydliga att ingen lärare på skolan skulle få tillgång till enkäterna. I de klasser där möjligheten funnits har eleverna flyttat isär så att möjligheten att se vad de andra svarat minimerats. I en klass delades eleverna pga. platsbrist upp i två salar. En lärare stannade då kvar och övervakade det extra klassrummet. I tre klasser fanns dock inga möjligheter att dela på eleverna, och där var det också lite pratigt under de första minuterna av ifyllandet innan det blev lugnt i klassrummet. Enkäterna tog mellan tio och tjugo minuter att fylla i.

²¹ Ord som också används i Bengs avhandling är: *lat, seg, aktiv, passiv, hederlig, ohederlig, tråkig*.

²² Tio pilotenkäter genomfördes under olika stadium av enkätens utvecklande. Deltagarna i pilotenkäterna är tre vänner, fyra familjemedlemmar och tre ridskoleelever. De tre ridskoleeleverna går på gymnasiet och motsvarar målgruppen som enkäten riktar sig mot. Av etiska skäl ombads samtliga personer som fyllde i pilotenkäten att inte skriva sanningen om det inte ville det. Istället framförde att om det var något de ville prata om så var de välkomna att göra det, men att jag absolut inte ville tvinga fram något. Istället ombads de att koncentrera sig på frågorna, fungerade de? Fanns det svarsalternativ som passade? Var frågorna meningsfulla? Kom de i rätt ordning? Osv.

²³ En med min sambo, en med en 25-årig vän och en gruppintervju med tre tjejer, en 17-åring och två 19-åringar.

Genomförandet av intervjuer

Esaiasson et al (2007/2001) menar att intervjun bör genomföras på en lugn plats där intervjuinformanten känner sig så bekväm som möjligt. Intervjuerna i undersökningen genomfördes i olika lärarrum, samtalsrum eller tomma klassrum på respektive gymnasium, platser där informanterna troligtvis kände sig hemmastadda då det var i deras ordinarie skolmiljö. Ingen utomstående gick in i själva rummet där intervjun pågick så att samtalet förblev ostört. Varje intervjuperson fick före, och i samband med intervjun information om användandet av bandspelare, konfidentialiteten och sin rätt att när som helst avbryta sin medverkan. I slutet av varje intervju ställdes ett par frågor, vilka Kvale och Brinkmann (2009) benämner som uppföljning. Den första frågan var om intervjupersonen haft något mer att tillägga, om inte så stängdes bandspelaren av. Efteråt frågades informanten hur den upplevt intervjun. Flertalet menade att de hade varit roligt eller intressant, men ett par tjejer tyckte att några av frågorna som berörde dem själva och deras vikt hade varit jobbiga att svara på. En tjej ville också att svaret på en enskild fråga inte skulle användas i uppsatsen, vilket hänsyn tagits till i utskriften av intervjuerna. Intervjuerna tog 40-65 minuter att genomföra, vanligen runt 50 minuter. Variationen av tid berodde i huvudsak på hur mycket intervjupersonen hade att säga om olika frågor. Vid flera tillfällen frågades efter exempel, och de som hade flera sådana och berättade utförligt om dem hade också de längsta intervjuerna. Intervjuerna spelades in på band, och en mobiltelefon användes som backup. Under en intervju gick kassetbandet sönder, men eftersom den också spelats in på mobiltelefonen fick det inga konsekvenser för intervjuutskriften. I själva intervjusituationen har flera punkter tagits i beaktande.

Kvale och Brinkmann (2009) lyfter fram att intervjupersoners uttalanden ibland är mångtydiga, och det är då intervjuarens uppgift att klargöra om det mångtydiga beror på brist i kommunikationen eller om det faktiskt är en spegling av genuina motsägelser och inkonsekvenser i den situation intervjupersonen befinner sig i. För att verifiera att intervjuaren tolkar rätt kan budskapet sändas tillbaka till informanten för att få en bekräftelse på om tolkningen varit riktig (Kvale och Brinkmann 2009). Vid de tillfällen då oklarheter uppstått under intervjun har intervjupersonen ombetts att förklara ytterligare för att verifiera svaret.

Återföring/feedback

Gymnasium 1 har ett återkommande hälsoprojekt, vilket drar igång för en av klasserna under våren 2010. Jag kommer då att närvara för att presentera uppsatsen för de tre klasser som deltagit i undersökningen. På gymnasium 2 får fyra klasser och deras lärare feedback i form av överlämnandet av uppsatsen, och två klasser kommer jag att besöka under våren för att redovisa uppsatsen och resultatet av den. De respondenter som medverkat under intervjuerna går alla i någon av de klasser jag ska besöka, och får då ta del av uppsatsen på det viset.

Reliabilitet och validitet

Validitet

Validitet innebär att empiriskt undersöka det som på den teoretiska nivån påstås undersöka. Instrumentet eller frågan ska alltså mäta det den är avsedd att mäta (Esaiasson et al 2007/2001; Trost 2007). Esaiasson et al (2007/2001) skriver vidare att validiteten kan delas upp i *intern* respektive *extern* validitet. Extern validitet innebär möjligheten att generalisera resultaten till andra fall. Intern validitet å andra sidan handlar om att dra välgrundade slutsatser inom ramen för de konkreta fall som studerats. Djurfeldt et al (2008/2003) skriver att operationaliseringen, dvs. att begrepp och övergripande frågeställningar översätts till

konkret mätbara frågor eller indikatorer är av stor vikt, då undersökningen annars kommer att präglas av systematiska fel. Operationaliseringen i uppsatsen har skett i form av formulerandet av intervjuguiden och enkäten. Med hjälp av pilotintervjuer och pilotenkäter har både reliabiliteten (se nedan) och validiteten stärkts, eftersom det då funnits möjlighet att kontrollera frågornas relevans, att de är begripliga och att svarspersonen i fråga tolkar frågan på samma sätt som var intentionen med den.

Reliabilitet

Djurfeldt et al (2008/2003) förklarar reliabilitet som frågornas tillförlitlighet och svarar på frågan *hur* mätningarna gjorts. Reliabilitet innefattar också en replikerbarhet. För att stärka reliabiliteten i undersökningen har frågorna formulerats så tydligt som möjligt, och i enkätdelen finns tydliga svarsalternativ med klara anvisningar om hur frågan ska besvaras (exempelvis om den ska besvaras med enbart ett kryss, eller om det är tillåtet med flera). Intervjusituationen har också konstruerats på snarlika sätt, varje intervju har inletts med en likadan introduktion, och varje intervju har genomförts i ett avgränsat rum utan att någon annan varit närvarande. Enkäterna har också delats ut på ett likartat sätt med en inledande introduktion. I de klassrum där det funnits möjlighet har eleverna flyttat isär, men i några klassrum har det inte funnits den möjligheten och eleverna har där fyllt i enkäten relativt nära varandra, vilket skulle kunna försvaga reliabiliteten. Det är möjligt att någon eller några elever i de klasserna inte helt fyllt i enkäterna sanningsenligt ifall de upplevt att deras bänkgranne kunnat se svaren. Bortsett från det så har både intervju- och enkätsituationerna genomfört på likartat sätt, vilket stärker reliabiliteten i undersökningen.

Objektiviteten vid enkätundersökningen innebär att samtliga svar registreras på samma sätt (Trost 2007). Enkäten är utformad så att den ska vara enkel att fylla i. Svaren har efter att de lagts in i datorprogrammet SPSS kontrollerats ytterligare en gång så att inlagda uppgifter stämmer, vilket även det stärker reliabiliteten och resultatvaliditeten.

Generaliserbarhet

De kvantitativa resultaten

Av praktiska skäl valdes två gymnasieskolor ut i Göteborgs närområden, och de klasser som medverkade har tagits fram med en kombination av ett bekvämlighetsurval och ett strategiskt urval. Därmed har den externa validiteten fått låg prioritet. Esaiasson et al (2007/2001) menar att så länge ett fall undersöks som inte skiljer sig systematiskt från andra fall i populationen finns det grund till att tro att resultaten är generaliserbara. Är bara frågeställningen tillräckligt generell och populationen tillräckligt homogen så är det möjligt att uttala sig allmängiltigt utifrån mycket få fall. Så länge det inte finns några störande faktorer så finns det anledning att tro att resultaten är generaliserbara till en större population. Den här undersökningen är inte representativ för resten av landet, men det finns trots det anledning att tro att resultatet kan återfinns på andra håll. Majoriteten av de gymnasieelever som deltagit i undersökningen läser samhällsvetenskapsprogrammet (SP), och de övriga handel- och administrationsprogrammet (HP). SP är det vanligaste gymnasieprogrammet i Sverige, och HP är relativt vanligt²⁴. Därmed skiljer sig inte gymnasieskolorna och dess elever systematiskt från populationen i stort. Däremot kan storleken på samhället som eleverna bor i äga en viss betydelse för

²⁴ Av 1003 gymnasieskolor i Sverige har 499 inriktningen SP, jämfört med den näst största inriktningen naturvetenskap, vilken finns på 393 gymnasium. Handel och administration finns på 276 gymnasium (www.gymnasieguiden.se).

resultatet, läs mer om det i nästa kapitel.

De kvalitativa resultaten

Det går inte att uttala sig om frekvenser på basis av intervjuer med enbart tio representanter ur en stor population. Däremot är det intressant att generalisera till mer abstrakta fenomen (Esaiasson et al 2007/2001), exempelvis möjliga tolkningar av den normala kroppen. Det finns ett begränsat antal sätt att se på den normala kroppen. Med de nio intervjuer som genomförts finns inget anspråk på att kartlägga samtliga existerande förhållningssätt till den normala kroppen, men de kategorier som kommit fram i undersökningen finns på riktigt, och det finns anledning att tro att många andra gymnasieungdomar också resonerar på det sättet kring den normala kroppen. Vad studien från den kvalitativa sidan tillför forskningen är en välgrundad empirisk kunskap, vilken kompletteras med resultatet från enkätundersökningen, där det sammanlagda resultatet blir mer generaliserbart än om intervjuerna ensamt stått för empirin.

Forskningsprocessen

Etiska ställningstaganden har funnits med och tagits i beaktande under hela planeringen och genomförandet av uppsatsen. Inledningsvis handlade det om att undersökningens syfte var relevant och hade ett vetenskapligt värde. Etiska överväganden har gjorts i val av intervjupersoner och också kring hur intervjusituationen utformats. Hur personliga frågor kunde ställas i intervjuerna respektive enkäterna, och vad var i så fall motiveringen till det? Kunde i så fall intervjupersonens välbefinnande garanteras? I intervjuutskriften och rapporteringen av uppsatsen är det informanternas konfidentialitet som problematiserats och övervägts. Samtidigt som informanten inte ska vara igenkännbar så får ju inte deras muntliga uttalande förändras så att andemening försvinner. I analysen har frågan varit hur långt specifika uttalanden kan analyseras. Mer detaljerat och med vilka argument de etiska ställningstagandena i den här uppsatsen tagits redovisas nedan.

Makt och vetenskapliga rådets etiska riktlinjer

Kvale och Brinkmann (2009) framför att en forskningsintervju alltid är förenad med en asymmetrisk maktrelation. Det är inget samtal mellan jämbördiga parter, utan intervjuaren inleder och definierar intervjusituationen, bestämmer ämnet som ska avhandlas, avgör vilka frågor som följs upp samt bestämmer när intervjun avslutas. Intervjun är också en enkelriktad dialog där intervjuaren ställer frågor och intervjupersonen besvarar dem. Men vad kan då informanten göra för att ta sig ur sin maktlöshet? Kvale och Brinkmann (2009) menar att intervjupersonen om den så vill kan utöva motkontroll. Vissa informanter kommer på grund av intervjuarens dominans att undanhålla information eller tala runt ämnet. För att undvika att den asymmetriska maktrelationen blir alltför rigid följer hela uppsatsen det vetenskapliga rådets etiska riktlinjer. Riktlinjerna anger att forskning som involverar människor ska, med små undantag, ge forskningspersonerna information om vad ett medverkande innebär. Därefter ska de fritt välja om de vill medverka eller inte. Forskningspersonen ska följaktligen lämna sitt samtycke till att delta, vilket ska vara frivilligt och samtycket får också närsomhelst tas tillbaka. Informationen som ges innan personen lämnar sitt samtycke ska göras på ett språk och med ett sätt som personen förstår. I regel är informationen såväl skriftlig som muntlig (www.codex.vr.se). I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare, t ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär (www.vr.se).

Avseende enkätundersökningen så fick lärarna till respektive klasser i ett tidigare skede

information om uppsatsens syfte och upplägg, vilket samtliga, undantaget en lärare, redan informerat klasserna om innan dagen för ifyllandet av enkäten. Varje klass gavs också muntlig information innan enkäterna delades ut, de upplystes om att medverkandet var anonymt, och att ingen lärare eller någon annan på skolan skulle läsa deras svar. De fick också en kort översikt av studien på försättsbladet till enkäten, där det tydligt stod vilken typ av studie de deltog i och att deras svar var anonyma. Det stod också att om de inte ville svara på någon fråga så gick det bra att hoppa över den. Enkätrespondenterna informerades också muntligt om att ifyllandet var frivilligt, och den som inte ville svara på några frågor skulle inte heller behöva göra det. Att forskningspersoner informeras om det är ett krav enligt etikprovningsslagen (www.codex.vr.se).

Avseende intervjuundersökningen så informerades informanterna från gymnasium 1 av lärarna muntligt om vad deltagandet i undersökningen innebar. På gymnasium 2 informerades eleverna kort om intervjun i samband med enkätundersökningen, och de elever som lottades fram fick senare via telefon ytterligare information, bl.a. om användandet av bandspelare. Innan intervjun startade genomfördes ett skriftligt informerat samtycke²⁵, vilket informanten fick en kopia av. Informanten upplystes om att den kunde ångra något som sagts eller helt dra sig ur undersökningen. Intervjupersonen blev också införstådd att så endast var möjligt så länge uppsatsen inte examinerats. Intervjuinformanterna upplystes muntligt och skriftligt om deras rätt att när som helst avbryta intervjun, eller att låta bli att svara på frågor. De informerades också om att uppsatsen är en offentlig handling som kommer att publiceras på Internet, och eventuellt inom andra medier. Enkäter, intervjuutskrift och bandupptagningar förvaras i mitt hem så att obehöriga ej kan nå dem.

Analys

Analysprocessen syftar till att fånga substansen i det insamlade materialet och bryta ner det i mindre segment där flera begrepp identifieras (Olsson och Sörensen 2007). Resultaten från enkätundersökningen och intervjuundersökningen jämförs med tidigare forskning, vilken redovisats i kapitel två, och tolkas med hjälp av teorier och begrepp, vilka redogjorts för i kapitel tre.

Kvantitativ analys - enkätundersökningen

Materialet som ligger till grund för den kvantitativa analysen är de ifyllda enkäterna. Samtliga svar i enkäterna har manuellt lagts in i datorprogrammet SPSS²⁶, och senare kontrollerats ytterligare en gång för att undvika inmatningsfel. Därefter har empirin körts i SPSS som en univariat analys, vilket innebär studiet av variationen och andra egenskaper hos variabeln²⁷. (Djurfeldt et al 2008/2003). Den univariata analysen bidrar med en beskrivande statistik, och de resultat som var intressanta användes därefter för en bivariat analys. En bivariat analys studerar sambandet eller samvariationen mellan två variabler (korrelationen) (Djurfeldt et al 2008/2003). Sambandet åskådliggörs i uppsatsen med hjälp av korstabuleringar, vilket innebär

²⁵ Se bilaga 4

²⁶ SPSS är ett välkänt statistikprogram som används över hela världen vid forskning och undervisning, marknadsundersökningar, utvärderingsarbete och mycket annat. I Sverige är SPSS ett av de dominerande programmen vid universitet och högskolor (Wahlgren 2008).

²⁷ Variationen innebär de mönster som variabeln uppvisar avseende antal observationer eller olika mätvärden. Den ger information om variabelns centraltendens, spridning och fördelning. Framförallt fördelningen och spridningen är i den här uppsatsen av intresse. *Fördelningen* preciserar variationen och talar om hur många observationer som finns för varje värde. *Centralmått*, t. ex. medelvärdet, avger tyngdpunkten i fördelningen.

en kombinerad av frekvensfördelningarna²⁸ för två variabler, de visar hur många observationer som finns för samtidigt förekommande värden (Djurfeldt et al 2008/2003).

Kvalitativ analys – intervjuundersökningen

Trost (2005/1993) delar in analysen av den kvalitativa intervjun i tre steg. Det första steget är när data samlas in, och i det här fallet när de kvalitativa intervjuerna genomfördes. Nästa steg är när intervjuerna skrivs ut och läses igenom. Det tredje och sista steget är när det empiriska materialet tolkas med hjälp av teorier. Stegen är dock inte helt åtskiljda utan går ibland in i varandra. Redan under intervjuerna startar en analysprocess, och vid intervjuutskriften börjar en del av empirin att tolkas. Den kvalitativa analysen som använts i uppsatsen är ett sätt att skapa mening genom ad hoc, vilket enligt Kvale (1997) förklaras som en användning av olika angreppssätt kring det empiriska materialet. Materialet som ligger till grund för den kvalitativa analysen är anteckningar från intervjuerna, kort från ord- och bildassociationen, bandinspelningarna och utskrifterna av dem. Analysen började redan under intervjusituationen, där svar och tankar registrerades. Analysprocessen fortsatte vid intervjuutskriften och i genomläsningen av de färdiga intervjuutskrifterna. Under bearbetningsprocessen av det empiriska materialet jämfördes de olika intervjusvaren från samma frågor med varandra, där de tanke-kategorier som representerades noterades. Arbetet med intervjuerna har dels bestått av genomläsningen av intervjuerna i sin helhet, men varje separat fråga har också klistrats in i ett Word-dokument tillsammans med svar från samtliga intervjupersonerna på just den frågan. På så sätt blev det möjligt att få en överblick över svaren, och genom att läsa igenom hela intervjuerna så blev inte heller svaren ryckta ur sitt sammanhang. Under arbetets gång har olika mönster och teman utkristalliserats, och slutligen delades svaren in under tre teman.

Bortfall och redovisning av resultat

Bortfall betyder icke-svar och är en del av den osäkerhet som finns runt kvantitativa undersökningar (Djurfeldt et al 2008/2003). Bortfallet i enkätundersökningen består av två delar, dels de elever som varit frånvarande under lektionen, men även bortfall på vissa frågor, vilket problematiseras vidare i kapitlet ”resultat och analys”. Svarsfrekvensen från enkäten i kapitlet resultat och analys redovisas konsekvent i *valid percent*, där bortfallet *inte* är medräknat. Procenten räknas då ut med de giltiga (valida) svaren, eftersom det är den mest relevanta procentfördelning när tabeller läses och tolkas (Djurfeldt et al 2008/2003). För att underlätta läsningen redovisas svarsfrekvensen från enkätundersökningen vanligen i hela procent, undantaget då decimalen har en väsentlig betydelse. Vid de tillfällen medelvärde används avrundas det till en decimal, även det för att underlätta läsningen.

Det bortfall som finns i intervjuundersökningen är den intervjun som ställdes in på grund av sjukdom. Intervjuerna har skrivits ut i sin helhet, med mindre språkliga redigeringar för att underlätta läsningen. Det innebär att vissa upprepningar har tagits bort, och pauser och dialekter/brytningar har inte skrivits ut. Vid redovisning av citat i kommande kapitel markeras klippningen med symbolen // i texten. Redigeringen av citaten är utformad på ett sådant sätt att andemeningen i uttalandet inte går om intet eller vinklas. Namn på elever, gymnasieskolor och platser har fingerats då de annars skulle bryta mot konfidentialiteten.

²⁸ Betyder enkelt förklarar hur respondenterna svarat och hur svaren är fördelade. Redovisas i den här uppsatsen vanligen i valid procent (Djurfeldt et al 2008/2003).

Metoddiskussion

Från början var intentionen i enkätundersökningen att respondenterna skulle få uppge sin längd och vikt för att möjliggöra en uträkning av varje individs BMI. På så vis skulle det vara möjligt att jämföra individens kroppsuppfattning med deras BMI, överskattar de eller underskattar de sin egen kroppsstorlek? Men i en stor studie i Nordamerika med över 11 000 vuxna deltagare visade det sig att det uppstod fel när personer själva rapporterade sin vikt och längd. Tyngre personer tenderade att ange en lägre vikt än den de i själva verket hade, och de överdrev också sin längd, till skillnad från lättare personer. Det var inga enorma skillnader de angav mellan rapporterad och uppmätt vikt/längd, men den skillnaden som rapporterades var åt det hållet som riktade åt det amerikanska kulturella idealet (Rowland 1990). Liknande skillnader har hittats senare i USA (Brenner et al 2003), i Storbritannien (Ziebland et al 1996) och i Wales (Elgar et al 2005). Därav ställdes inte några frågor om vikt och längd till respondenterna. Det är också ett känt fenomen att socialt önskvärda svar gärna överrapporteras (Olsson och Sörensen 2007). Urvalet till undersökningen är icke-slumpmässigt. Ett representativt urval hade varit att föredra, men också omöjligt att genomföra utan högre ekonomiska resurser och mer tid att tillgå.

Esaiasson et al (2007/2001) lyfter fram att det med intervjuer alltid följer en risk av den så kallade intervjuareffekten. Det finns flera typer av oönskade effekter som kan uppstå i samspelet mellan intervjuaren och den intervjuade. Medveten eller omedveten påverkan kan uppstå och därmed anpassning från den intervjuades sida. Omedveten påverkan handlar om intervjuarens mimik, gester och uttal i intervjusituationen, samt selektivt lyssnande när informanten svarar på frågan. Bästa sättet att undvika intervjuareffekten är att använda sig av en erfaren och välutbildad intervjuare. Ett problem som är svårare att åtgärda är när informanten anpassar sina svar efter vad den tror att intervjuaren vill höra. En sådan intervjuareffekt uppkommer utifrån intervjuledarens kön, ålder och etnicitet, men även att frågor som upplevs som känsliga kan få andra svar än om de skrivit ner svaret utan intervjuarens närvaro (Esaiasson et al 2007). I intervjuerna har jag gjort vad jag kunnat för att minimera intervjuareffekten genom att undvika ledande frågor eller uttrycka personliga åsikter. Tidigare intervjuer som jag genomfört är till b- och c-uppsatserna, vilket gett mig en viss erfarenhet av att intervju, men knappast någon rutin. Att jag ligger relativt nära informanterna åldersmässigt och dessutom arbetar med ungdomar kan vara en fördel eftersom jag då förstår mycket av deras språkbruk. För en äldre intervjuare som inte jobbar med ungdomar skulle ett sådant språk kunna vara mer främmande.

Sammanfattning

En metodtriangulering med kombinationen kvantitativ och kvalitativ metod har använts i undersökningen. Totalt har 176 gymnasieelever fyllt i enkäten och nio gymnasieelever intervjuats. Enkäten är den del som utarbetades först, och frågorna formulerades och utformades så att de knöt an till uppsatsens problemformulering och syfte. Intervjuguiden utformades då majoriteten av enkäterna samlats in, och är uppbyggd på ett sätt som påminner om enkäten. Under utformandet av enkäten och intervjuguiden genomfördes tio pilotenkäter och tre pilotintervjuer, vilket stärker validiteten och reliabiliteten i undersökningen. De bortfall som finns i enkätundersökningen är de elever som varit frånvarande under lektionen, samt bortfall på vissa frågor.

Bortfallet i intervjuundersökningen består av en intervju som ställdes in på grund av sjukdom. Intervjuerna och enkätifyllandet har genomförts på likartade sätt, vilket stärker reliabiliteten i

undersökningen. Studien är inte representativ för resten av landet, men det finns trots det inte anledning att utesluta att resultatet också återfinns på andra håll. Etiken har funnits med och tagits i beaktande under hela planeringen och genomförandet av uppsatsen där det vetenskapliga rådets etiska riktlinjer följts. Återföring och feedback av undersökningen sker med olika arrangemang under våren 2010.

Kapitel 5. Resultat och analys

I det här kapitlet redovisas resultatet från intervjuundersökningen och enkätundersökningen tillsammans. Resultaten jämförs med tidigare forskning vilken framställdes i kapitel två och tolkas med hjälp av teorier och begrepp från kapitel tre. Kapitlet inleds med en presentation av gymnasieskolorna och deltagarna i de båda undersökningarna. Därefter redovisas resultat och analys indelat under tre teman. Tillsammans uppfyller de uppsatsens syfte, att undersöka hur förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen uppfattas av gymnasieungdomar, och vilken betydelse dessa uppfattningar har för dem själva. Under tema 1, *Den normala kroppen* behandlas fråga 1, ”hur ser en normal kropp ut enligt gymnasieungdomar?” I tema 2, *vikten av vikten* behandlas fråga 2, ”påverkar tankar om vikten gymnasieungdomar i deras förhållande till mat och träning?” I det sista och största temat, *utseendets betydelse* besvaras frågorna 3 och 4, ”upplever gymnasieungdomarna att det finns en press på att se bra ut?” och ” vad betyder utseendet för gymnasieungdomar i relation till andra människor?”. Frågeställning 5²⁹ behandlas genomgående under de tre teman som presenterats.

Gymnasium 1

Är beläget i en kranskommun till Göteborg med cirka 35 000 invånare. Nära 14 procent av invånarna har föräldrar som är födda utanför Sverige, och medelinkomsten för invånarna var år 2006 under medelvärdet för riket i övrigt. Kommunens befolkning är välutbildad, nära 40 procent hade år 2007 en högskoleutbildning, jämfört med landet i övrigt där 35 procent av invånarna är högskoleutbildade.

Gymnasium 2

Ligger även det i en kranskommun till Göteborg och har cirka 70 000 invånare. Siffror från 2007 visar att drygt 40 procent av kvinnorna och drygt 35 procent av männen har eftergymnasial utbildning. Motsvarande för riket är 31 procent av männen och 39 procent av kvinnorna. Medelinkomsten för invånarna i kommunen år 2007 var nära medelvärdet för riket i stort. Andelen utrikes födda är lågt, med drygt 5 procent, jämfört med riket i övrigt, 14 procent.

Enkätundersökningen

Totalt har nio klasser deltagit i enkätundersökningen. Fyra av klasserna läser samhällsvetenskaplig inriktning, tre klasser kommer från handels- och administrationsprogrammet och två klasser har elever från olika gymnasieinriktningar, där eleverna själva valt ett tillvalsämne att fördjupa sig i³⁰. Totalt har 176 elever medverkat, 88 från respektive gymnasium. Av dem är 66 killar (37,5 procent) och 110 tjejer (62,5 procent).

Intervjuundersökningen

Intervjuinformanterna är i åldrarna 16 till 18 år³¹. Tre killar och två tjejer läser på gymnasium 1, och tre tjejer och en kille studerar på gymnasium 2. Samtliga informanter som deltagit i intervjuundersökningen läser det samhällsvetenskapliga programmet med varierande inriktningar, eller handel- och administrationsprogrammet³². Totalt ingår nio personer i intervjuundersökningen, fem tjejer och fyra killar. De informanter som medverkat i

²⁹ Skiljer sig punkt 1-4 åt för tjejer och killar?

³⁰ Se bilaga 2.

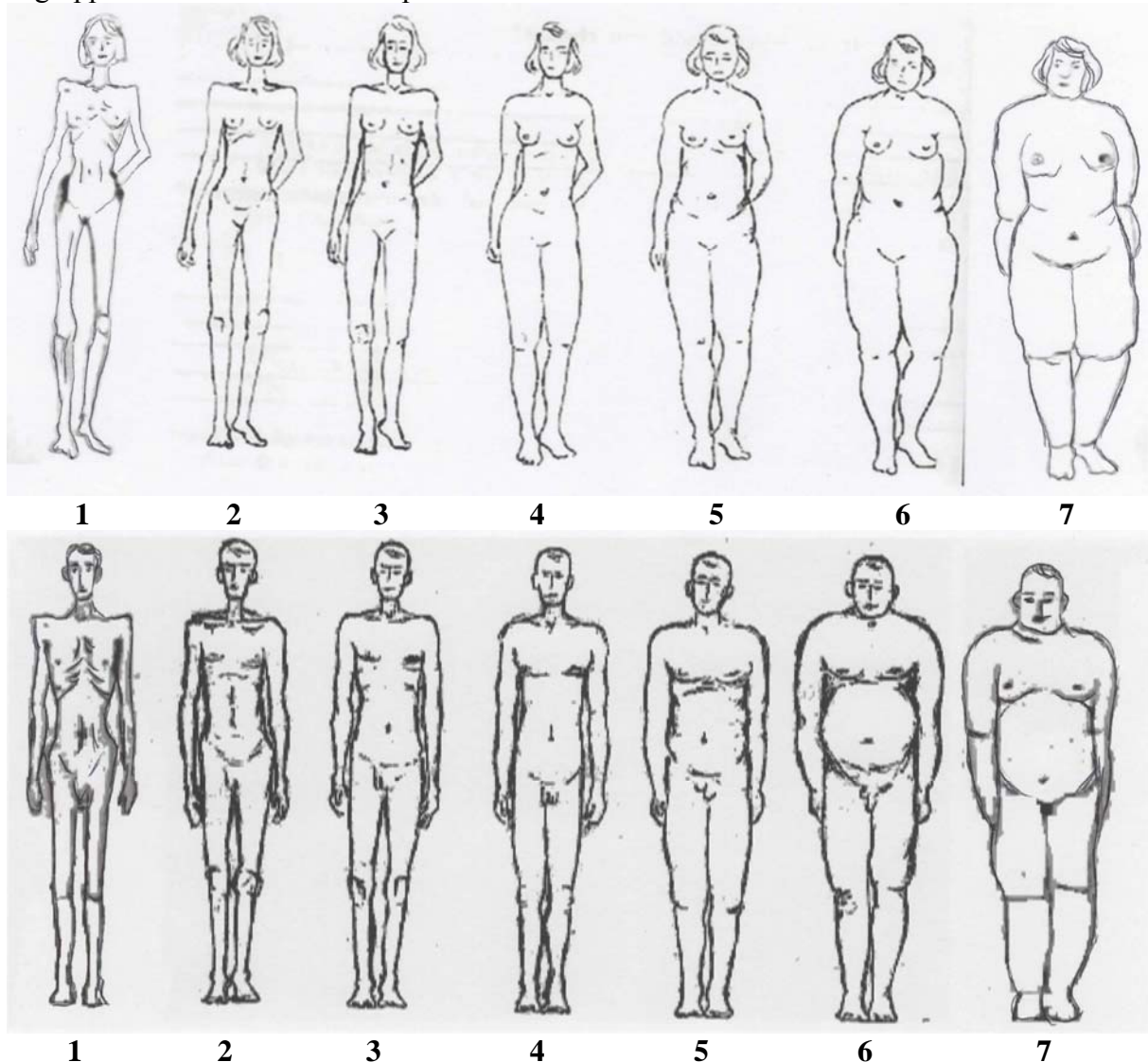
³¹ Se bilaga 2.

³² Se bilaga 2.

intervjuerna har även deltagit i enkätundersökningen.

Tema 1. Den normala kroppen

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen uppfattas av gymnasieungdomar, och vilken betydelse dessa uppfattningar har för dem själva. För att besvara syftet bygger en väsentlig del av de båda undersökningarna på frågor kring bilder av mans- och kvinnokroppar i olika storlekar. En viktig del i att uppfylla syftet är att skapa en förståelse för vad gymnasieungdomar menar med begreppet normal, eftersom det också sätter ribban för vad som avviker. För att ringa in den normala kroppen har eleverna fått välja ut den mest normalviktiga kroppen, men också den kropp som precis gått över gränsen från normal till underviktig, respektive överviktig. Nedan följer en genomgång av resultatet av enkätfrågorna, vilka kompletteras med svar från intervjudelen, där framförallt begreppet normal fokuseras och problematiseras.

Bilderna ovan är placerade i storleksordning, vilket har funktionen att det underlättar läsningen av resultatredovisningen. I enkäterna och intervjuerna var bilderna placerade i en annan storleksordning³³. I texten används vanligen bildernas nummer för att beskriva vilken

³³ Se bilaga 1 för exakt svarsfrekvens på varje fråga i enkätundersökningen (frågorna 3-16).

kropp som behandlas. Observera att det *inte* är samma nummer som på bilderna i enkäten, där kropparna kommer i en annan ordningsföljd.

Norner genomsyrar vissa grupper eller hela samhällen och anger vilken person som räknas som "normal" (Brade et al 2008). I enkätundersökningen svarade ca tre fjärdedelar av respondenterna att kropp nummer fyra, dvs. den mellanstora kroppen, var den som såg mest normalviktig ut³⁴, både bland de manliga och de kvinnliga bilderna. Den kvinnliga kropp som fick näst högst svarsfrekvens var bild nummer tre med 15 procent, vilket är kroppen storleken mindre än den normala kroppen. Bland de manliga bilderna erhöll kropp nummer fem näst flest svar, den kroppsstorleken större, med nära en fjärdedel av svaren.

Normal är ett komplicerat begrepp med flera olika tolkningsmöjligheter³⁵, och för att tyda svaren från enkätundersökningen förutsätts en förståelse för hur tankebanorna kring begreppet normal går. I intervjuundersökningen fick därför informanterna förklara hur de tänkte när de valde ut den normala kroppen. Normal definierar Bonniers svenska ordbok (2006) som vanlig, genomsnittlig- som ligger inom det som brukar förekomma, vilket också är vad intervjuinformanterna svarade. De intervjuade menar att den normala kroppen är den vanligaste kroppen, den de ser runt omkring sig dagligen, vilket är vad Tideman (2004) menar när han beskriver statistisk normalitet. Men den normala kroppen, menar flertalet av intervjuinformanterna, är också den sundaste kroppen. En sådan förklaring benämner Tideman (2004) som normativ normalitet, vilken utgår ifrån en strävan efter vad som är föredömligt i samhället. Enligt de intervjuade sammanfaller den vanligaste och den sundaste kroppen med varandra. Därmed definieras den normala kroppen av de intervjuade som en kombination av statistisk normalitet och normativ normalitet. Nedan följer ett citat på hur en tjej resonerar kring den normala kroppen.

"Alltså jag tänker nog både och lite där. För att dom här kropparna ser man väl ändå mest liksom, men jag tänker ändå att det är sunt att vara så, att se ut så." (tjej)

Intressant är att både killar och tjejer resonerar likadant när de förklarar sina tankar kring den normala kroppen, men ändå skiljer de sig åt när de pekar ut den. 20 procent av tjejerna i enkätundersökningen väljer kropp nummer tre som normalviktig. Endast 6 procent av killarna pekar ut samma kropp. På de manliga kropparna är tendensen snarare åt det större hållet. Den tredje största manskroppen, kropp nummer fem, får 18 procent av tjejernas kryss, medan killarna anger det alternativet i 35 procent av fallen.

Tideman (2004) skriver att allt utgår ifrån en strävan efter det som är normalt eller önskvärt i det samhälle individen lever i, alltså en strävan efter det normala. Frågan är om den normala kroppen eftersträvas, vill gymnasieungdomarna ha en normal kropp? Bengs (2000) skriver att ungdomar har en önskan om att smälta in och vara normala i kroppen, men menar att det är svårt att avgöra hur stort trycket är från normaliteten och om det skiljer sig åt mellan tjejer och killar. Undantaget en kille i den här intervjuundersökningen menar de intervjuade att på ett plan strävar de efter att vara normala, vilket stämmer överrens med Bengs (2000) påstående. Ambjörnsson (2004) beskrivning av normalitet är den som stämmer bäst överrens med vad de intervjuade i den här undersökningen framför. Hon menar att ett sätt att definiera normalitet kan vara som en sammanblandning av hur de flesta människor *är*, men också hur de *bör* vara.

³⁴ Fråga 3 och 10 i enkäten. Den kvinnokropp och den manskropp som flest skattat som normal kommer i fortsättningen att benämnas som "den normala kroppen".

³⁵ Se kapitel tre.

Begreppet är nära föreställningen om det ideala. Strävan efter normalitet kan ses som en konflikt mellan att både vara unik, och samtidigt likna de andra. Nedan följer ett citat från en kille i intervjuundersökningen som svarar på om han vill vara normal i kroppen.

”Ja, absolut. Fast ändå inte så här jätte mainstream, alltså inte för normal, för man vill ändå sticka ut lite. Fast, att man är lite mer musklad än dom flesta killkompisarna. Fast man vill ju ändå ligga på något normalt, man vill inte ha FÖR mycket muskler. Men lite mer muskler i varje fall. Man vill inte sticka ut för mycket, utan man vill ligga på någon sorts balans där mellan normal och...”
(kille)

Enligt de intervjuade är den normala kroppen oftast inte den mest önskvärda kroppen. Några intervjuinformanter poängterar i likhet med Ambjörnssons (2004) beskrivning att det vill ha något som skiljer ut dem från mängden. Det kan handla om att ha den normala kroppen, men med lite mer muskler eller lite mer former. De vill både vara lika sina kompisar, men samtidigt unika. Enligt socialkonstruktivismen är språket och upplevelsevärlden socialt konstruerad. Verkligheten som uppfattas är därmed beroende av ett speciellt perspektiv eller en speciell synvinkel (Wenneberg 2001). Vilket perspektiv deltagarna i undersökningen har på den normala kroppen är därför avgörande för hur uppfattningen och kunskapen av, och om, kroppen får mening. Socialkonstruktivismen menar att handlingar inte är naturbestämda utan socialt konstruerade (Wennerberg 2001). Därav kan parallellen dras att utpekandet av den normala kroppen är en socialt konstruerad handling. Det finns ingen naturbestämd normal kropp. Att flertalet som deltagit i undersökningen valt kropp nummer fyra som mest normalviktig, kan förklaras med den sociala konstruktionen av den normala kroppen. Det är i de samhällen där deltagarna i undersökningen lever i, som konstruktionen och föreställningen finns att just kropp nummer fyra är normal. I ett annat samhälle, eller i en annan åldersgrupp, kanske konstruktionen av den normala kroppen ser helt annorlunda ut.

Den normala kroppen vs den avvikande kroppen

Ordet normal gjorde entré relativt sent i det Europeiska språkets historia (Davis 1997). Språket är enligt socialkonstruktivismen är ett sätt att konstruera världen, där språket och tanken inte går att separera (Burr 2007). Det innebär att vi nu tänker i termer av normal och onormal. Människan har därmed konstruerat kategorier av normala och avvikande kroppar, vilket inte tidigare var möjligt på samma sätt då det inte fanns ord för det. Svensson (2007) skriver att normer blir som tydligast när någon överträder dem. Det normala finns inte enbart i statistiken, utan just genom människors sätt att tänka och handla. Avvikelsen är en del av normaliteten samtidigt som den hotar och möjliggör förändring. Liukko (1996) menar att den normalviktiga kroppen är en produkt av rationalitet i kombination med medvetenhet, och har ett behov av den avvikande kroppen för sin självdefinition. För att ringa in var gränsen går från normalviktig till avvikelse fick respondenterna i enkätundersökningen välja ut den kropp de ansåg precis gått över gränsen från normalviktig till överviktig, respektive underviktig³⁶, det vill säga var gränsen går från normalitet till avvikelse.

På frågan var gränsen går från normalviktig till överviktig svarade 60 procent att kvinnokropp nummer fem blivit överviktig, den tredje största kroppen, (motsvarande manskropp sågs av ca en fjärdedel som normalviktig). Bland manskropparna var det den näst största kroppen, kropp nummer sex, som fick högst svarsfrekvens. En av förklaringarna till att svaren varierar mellan den överviktiga kvinnokroppen och den överviktiga manskroppen kan vara att normaliteten i ett samhälle aldrig är homogen. Det finns olika normer och därmed motstridiga tankar och

³⁶ Frågorna 4, 5, 11 och 12 i enkäten.

tolkningar (Svensson 2007). Siffrorna visar att den manliga kroppen kan bli en storlek större än den kvinnliga kroppen innan den bedöms gå över gränsen till övervikt. Det kan bero på att det manliga idealet är större än det kvinnliga. De manliga bilderna visar som tidigare nämnts inte några tydliga muskler, men det är möjligt att den manliga kropp nummer fem av vissa tolkades som mer muskulös än överviktig. Motsvarigheten, den kvinnliga kropp nummer fem ansågs i så fall som mer överviktig av fett än muskler. Det kvinnliga idealet betonar smalhet snarare än muskler. En informant från intervjuundersökningen framförde också att den kvinnliga kropp nummer fem hade tjockare lår än den manliga motsvarigheten, och att hon därmed såg mer överviktig ut.

På frågan var gränsen går från normalviktig till underviktig svarade en majoritet av enkätrespondenterna kropp nummer två på både mans- (54 procent) och kvinnokropparna (59 procent). Eftersom det kvinnliga idealet betonar smalhet så är en rimlig tanke att de kvinnliga kropparna skulle kunnat bli en storlek smalare än de manliga innan de uppfattades som underviktiga. Så var dock ej fallet. Svaren skulle kunna förklaras med att killar har flera kroppsliga ideal, medan tjejer endast har ett³⁷.

Den egna kroppen vs den önskade kroppen

Av kroppsbilderna fick deltagarna i de båda undersökningarna välja ut den kropp de tyckte var mest lik sin egen³⁸. Drygt 98 procent av deltagarna placerade sig själv som kropp nummer tre, fyra och fem, dvs. den normala kroppen och den som var storleken större respektive mindre. Flest valde just den normala kroppen med 58 procent av svaren från tjejerna och 62 procent av killarna. Resultatet stöder resonemanget från intervjuundersökningen, där de intervjuade förklarade den normala kroppen som den vanligaste och sundaste kroppen. Men när ungdomar uppskattar sin egen storlek är det viktigt att ha i åtanke att både tjejer och killar nästan alltid tenderar att överskatta den egna kroppsstorleken (Bergström et al 2000). För att få ett exakt resultat skulle därmed varje respondent behövt vägas på plats för att kunna kontrollera att de placerat sig själva vid rätt kropp. En sådan kontroll är dock inte av intresse, eftersom det är elevernas *uppfattning* av hur stora de är som här är av betydelse. Cash och Fleming (2002) menar att det är just människans perceptioner, känslor och övertygelser som är avgörande för hur individen tror att andra människor uppfattar den, och inte personens faktiska utseende.

Är då ungdomarna nöjda med sin kroppsstorlek, eller önskar de förändra den? För att kontrollera det fick enkätrespondenterna välja ut den kropp de hade velat ha³⁹. 70 procent av killarna önskade den normala kroppen, vilket är en ökning, jämfört med 62 procent av de som uppgav att de hade den. Några av de killar som uppgav att de hade storleken större eller mindre har därmed en önskan av att få den kropp som flest skattat som normal. Bland tjejerna är skillnaden mellan den faktiska kroppen och den önskade kroppen större. 59 procent av tjejerna uppger att de vill ha kropp nummer tre, jämfört med de 25 procent som från början uppgav att de hade den. Ingen av tjejerna önskar heller en kropp större än den normala kroppen, jämfört med killarna där många fortfarande önskar den tredje största kroppen. I Carita Bengs avhandling "Looking good" användes tio av kropparna⁴⁰ för att besvara liknande

³⁷ Läs vidare om det i tema 3, "utseendets betydelse", under avsnittet "den unga kroppen i samhället".

³⁸ Fråga 6 och 13 i enkäten. För frekvenstabeller, se bilaga 5.

³⁹ Fråga 7 och 14 i enkäten.

⁴⁰ Undantaget den största och minsta kroppen av både män och kvinnor. Bengs (2000) använde kropparna i storleksordning till skillnad från den här uppsatsen, där gymnasieeleverna sett bilderna placerade i varierad storleksordning.

frågor avseende den egna kroppen och den önskade kroppen. Majoriteten av tjejerna och killarna i den undersökningen uppskattade att de hade kropp nummer fyra, vilket stämmer överrens med den här enkätundersökningens resultat. Däremot var också den normala kroppen den kropp som de flesta ville ha, *både* tjejer och killar (Bengs 2000). Här skiljer sig resultaten från undersökningarna åt, eftersom majoriteten av tjejerna i den här undersökningen vill ha en kroppsstorlek mindre än den i Bengs studie. Bengs (2000) finner också att killarna endast använde de tre figurerna i mitten när de beskrev sig själva, medan tjejerna använde alla fem. Några sådana tydliga tendenser går inte att utläsa i den här undersökningen, tjejerna har visserligen använt sig av samma fem kroppar som i Bengs studie, men killarna har använt sig av fyra. Bengs ser också att jämfört med killar har tjejerna en något större önskan att förändra deras kroppsform till en smalare typ. Även bland killar är en smal kropp att föredra, även om den inte är så tydlig som hos tjejer (Bengs 2000). Bland tjejerna i den här studien är det i likhet med Bengs resultat tydligt att en smalare kropp är att föredra. Bland killar är tendensen däremot istället att den normala kroppen, eller möjligen den något större är att preferera.

Vilken tror då enkätrespondenterna är den kropp som en eventuell partner letar efter? Hur svarar de som är intresserade av att vara ihop med tjejer respektive killar⁴¹? Killarna tror att den kropp som är mest attraktiv är ungefär likadan som den kropp de själva önskar att de hade, men några procent fler har valt kroppen en storlek större. Killarna ligger också nära i sina gissningar, hela 70 procent av de som är intresserade av att vara ihop med killar vill att han ska ha just den normala kroppen. 15 procent vill ha den numret större, vilket är några färre än vad killarna själva trodde, men lika många vill ha den storleken mindre, något fler än vad killarna själva trodde. Tjejerna befinner sig däremot längre ifrån i sina gissningar om vilken kropp som uppfattas som mest attraktiv. 73 procent av de som är intresserade av att vara ihop med tjejer vill att hon ska ha den normala kroppen, vilket är 27 procent fler än vad tjejerna själva fyllt i. Nära hälften av tjejerna (47 procent) tror att kroppen som eftertraktades är nummer tre, vilket enbart 24 procent uppger. Det finns därmed en större diskrepans av vad tjejer tror är mest attraktivt och vad de som är intresserade av tjejer själva anser. Den diskrepansen är betydligt mindre i killarnas uppskattning.

Den normala kroppen vs den ideala kroppen

Enligt socialkonstruktivismen föds varje individ in i en värld där fasta begreppsramar och kategorier redan existerar. Språket är både en väg för individen att uttrycka sig själv, men också ett sätt att konstruera världen (Burr 2007). Att ordkombinationen *den ideala kroppen* finns, existerar och används i språket innebär därmed också att den ideala kroppen existerar, eller i varje fall föreställningen om den. Hur står då den normala kroppen sig i relation till den ideala kroppen? I intervjuundersökningen fick de intervjuade svara på hur den ideala och den normala kroppen förhåller sig till varandra. En intervjuinformant anser att normal och ideal är samma sak, men de övriga menar dock att den normala kroppen och den ideala kroppen inte är likställt. Nedan följer ett citat från en kille som förklarar skillnaden mellan de båda kropparna.

”Ideal, det är det man verkligen, verkligen vill. Normal det är som man är, eller inte som man är, men som dom flesta är.” (kille)

Killarna i intervjuundersökningen problematiserade bilderna på manskropparna betydligt mer än bilderna på kvinnokropparna, de hade velat ha mer muskler och fler alternativ. Bilderna

⁴¹ Fråga 8, 9, 15 och 16 i enkäten.

som använts visar inte muskler på något utmärkande sätt, och därav kan det tänkas att en del killar i enkätundersökningen har haft det besvärligt att hittat antingen sin egen kropp, eller idealkroppen bland dem. Givetvis är det samma dilemma för tjejerna, men eftersom det kvinnliga idealet inte i huvudsak betonar muskler, utan smalhet, är de troligt att de hade lättare att hitta den kroppen som de önskade. Ingen av tjejerna i intervjuundersökningen problematiserade heller de kvinnliga bilderna. De intervjuade framför att det manliga idealet är mer muskulöst än den normala kroppen, och det kvinnliga idealet är smalare.

Vad som är intressant är att samtliga informanter menade att om de var tvungna att välja så är det bättre att vara något för stor än något för liten, i förhållande till den normala kroppen. Informanterna motiverar det med att det är sundast, mest hälsosamt. Trots det önskade de intervjuade tjejerna att de hade kropp nummer tre, vilket är en något smalare kropp än den flertalet pekat ut som den normala kroppen. Genom att göra så kan det tolkas som att tjejerna menar att för *andra* individer är det bättre om de är lite för stora, men *själva* vill de vara lite för smala. Resonemanget kan förklaras med vad Hovellius och Lindberg (2004) framför, de menar att många kvinnor är villiga att prioritera en slank kropp framför en frisk kropp om det finns en konflikt mellan prioriteterna. Killarna i intervjuundersökningen höll fast vid sin ståndpunkt om att det var bättre att vara lite för stor, de valde själva också den större kroppen framför den mindre om de var tvungna att välja. Killarna menade att en kropp som var lite för stor var lättare att förändra än en som var lite för liten, de hade inga planer på att behålla övervikten. Killarnas resonemang kan härledas till vad Bengs (2000) skriver då hon menar att vi lär oss att en kropp är potentiell att förändra. Kroppen är inte enbart möjlig att förändra, den bör förbättras.

Ord- och bild association

De som inte når upp till samhällets skönhetsnorm möts av attityder som är sammankopplade med fördomar. Övervikt förknippas exempelvis med ett impulsivt sätt och lättja (Erling 2001), och det finns belegg för att kvinnor drabbas mer av nedsättande och kränkande behandling vid fetma än vad män gör (Hovellius och Lindberg 2004). De som deltog i intervjudelen fick under intervjun ett kollage framför sig med sex kroppar bestående av den smalaste, den tjockaste samt den normala kroppen från respektive kön. På kollaget fick de sedan lägga ut ord⁴² på den kropp de tyckte passade bäst. Två killar valde att utelämna några av orden då de ansåg att de hade svårt att motivera dem. Några av orden var också svåra att förstå, majoriteten av informanter frågade vad orden ”hederlig” och ”passiv” betydde. Några frågade också om orden ”föraktad” och ”viljelös”. Hur svårt eller lätt det var för informanterna att lägga ut orden tycktes inte bero på om orden hade en positiv eller negativ laddning. Några ord var däremot svårare än andra att lägga ut, främst sådana som i huvudsak kan kopplas till personligheten snarare än utseendet, exempelvis ”intressant”, ”tråkig” och ”hederlig”. Nedan följer ett exempel på hur informanterna kunde resonera kring de största kropparna.

”Jag tror att det är ganska mycket personliga upplevelser faktiskt. Om hur man associerar orden med kroppsstorleken... det är väl hur jag själv skulle se på en person som såg ut som på bilden. *Så att tjocka människor är lata och sega?* Ha ha, ja, alltså det är det intrycket jag får, lite så. Det beror på lite vad man menar med lat och så, men jag tänker att om man är aktiv så blir man inte så stor, utan, ja jag antar att motsatsen är lat, och då blir man lite större. Så att, man måste inte vara lat alltså att man inte sysslar med någonting över huvud taget utan att man gör mindre fysiska grejer”.
(kille)

⁴² Se bilaga 4

Liukko (1996) skriver att den normalviktiga kroppen tycks vara en produkt av rationalitet i kombination med medvetenhet. Den har ett behov av det avvikande för sin självdefinition. Den normalviktiga kroppen är en bevakad kropp, där den flyktiga normaliteten återskapas genom kontinuerlig kontroll. Sociala konstruktioner som exempelvis den ”tjocka kroppen” har en kontrollerande funktion. Nedan följer en ganska typisk förklaring för hur orden placerades ut på den smalaste kvinnokroppen. Flera resonerade i liknande tankebanor.

”Viljestark satte jag där, eftersom man ser att hon är underviktig, så hon har nog en jättestark vilja för att gå ner. Hon har ett mål, och hon har en stark vilja för att nå det målet. Det är därför jag la den där. Och ideal, alltså jag menar samhällsidealet ser ganska mycket mer onormalt ut än vad det är normalt liksom. Bestämd lite samma som viljestark, att hon är bestämd med vad hon vill göra. Hon vet att hon vill gå ner i vikt. Ohederlig är lite för, jag tänker oftast att personer som försöker gå ner i vikt döljer det oftast. Det känns lite som att, dom är inte ärliga mot andra runt omkring sig. Dom är så uppe i sig själva liksom.” (tjej)

Bilden ovan är från en av intervjuerna, och är ett typexempel på hur intervjuinformanterna placerade ut orden. Mer positivt laddade ord placerades nästan alltid på någon av de två mittenfigurerna, undantaget orden målmedveten, viljestark och bestämd, vilka flertalet av de intervjuade placerade på någon av de smalare bilderna. Orden passiv, seg, viljelös och lat placerades av flertalet på någon av de större bilderna. Ord- och bildassociationen visar därmed på ett mönster där vissa egenskaper förknippas med en speciell kroppsstorlek. Men hur viktig är vikten av vikten?

Tema 2. Vikten av vikten

Tonårsbantning är ett vanligt förekommande fenomen (Broberg et al 2001) då framförallt tjejer i adolescensen oavsett kroppsstorlek ofta aktivt försöker att gå ner i vikt (Levine och Smolak 2002). Tjejer i adolescensen är också mer missnöjda med sin vikt än vad killar i samma ålder är, (Ter Bogt et al 2006) även om andelen missnöjda killar har ökat (Muisse et al 2003). Drygt hälften av respondenterna i enkätundersökningen tycker att det alltid, eller i vissa situationer är okej för en normalviktig person att försöka gå ner i vikt, så länge hon eller han blir lyckligare av det⁴³. För en person som redan är underviktig tyckte endast 7 procent av respondenterna att det i vissa situationer är okej att försöka gå ner i vikt. Ett argument som fördes fram var bland annat att det är okej att gå ner i vikt för modeller som redan är smala, men som behöver gå ner ytterligare i vikt för att få behålla sitt modellkontrakt⁴⁴.

Jakten på den ideala kroppen

Att banta hör samman med idéer om attraktivitet i det moderna samhället (Giddens 2007). Med det socialkonstruktivistiska perspektivet kan den ideala kroppen och det skönhetsideal som vuxit fram för tjejer och killar ses som ett resultat av sociala processer. Det medför att den ideala kroppen en social konstruktion, där skönhetsidealet har skapats och omskapats genom historien. Att vara smal är framförallt ett kvinnligt ideal, men det innebär inte att det är okej för killar att vara tjocka. Genom att människor aktivt försöka kontrollera sin vikt eller kroppsform bidrar det till att vidmakthålla det skönhetsideal som finns idag. 58 procent av respondenterna i enkätundersökningen har någon gång själva försökt att gå ner i vikt⁴⁵, och av dem försökte vid tidpunkten för ifyllandet av enkäten 69 procent att gå ner i vikt. Hovelius och Lindberg (2004) skriver att det viktigaste skälet för kvinnor att gå ner i vikt är för att se bra ut, vilket stämmer överens med svaren från den här undersökningen, men utseendevariabeln var också den viktigaste anledningen för killar att gå ner i vikt. Sammanlagt 90 procent av de som försökt gå ner i vikt menade att se bättre ut var den enda eller en av anledningarna för att göra så⁴⁶. Utseendet är den viktigaste aspekten av självkänsla för många tonåringar (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). 13 procent av respondenterna fyllde i ett eget svarsalternativ som orsak till att de försökt gå ner i vikt. Det vanligaste svaret var bland dem att viktninskningen stärker självkänslan och ger ett bättre självförtroende. Hade det alternativet funnits med som fast svarsalternativ är det möjligt att fler svarat så.

Intervjuinformanterna fick inte frågan om de försökt gå ner i vikt, utan istället om de någon gång försökt att förändra sin vikt. Frågan formulerades på det viset med tanken på att framförallt killar inte alltid har som mål att gå ner i vikt, utan lika ofta att gå upp, eller att förändra sin kroppsform från fett till muskler (Olivardia 2002). För dem är vikten kanske inte ett mål i sig, utan snarare utseendet. Sex av intervjuinformanterna angav att de själva försökt att förändra sin vikt och de flesta hade försökt att gå ner i vikt. Tre av informanterna försökte aktivt förändra sin vikt vid den tidsperiod som intervjun genomfördes. De intervjuinformanter som inte försökt att förändra sin vikt fick istället frågan om de någon gång försökt att förändra sin kroppsform, vilket de hade gjort. Då handlade det om att få en snyggare mage och en större, mer vältränad överkropp. Därmed hade samtliga informanter någon gång försökt att förändra sin vikt eller sin kroppsform eller en kombination av båda delar.

⁴³ Fråga 23 i enkäten.

⁴⁴ Fråga 25 och 26 i enkäten.

⁴⁵ Fråga 21 i enkäten.

⁴⁶ Fråga 22 i enkäten.

Metoderna för att förändra sin vikt har för de intervjuade varierat, många har försökt träna sig till en idealvikt, men det har också handlat om att äta nyttigare och mindre. Informanterna har inte fått några direkta frågor om de själva har eller har haft en ätstörning, men två av dem berättar självmant om att de haft det. Inga djupare följdfrågor kring ämnet har dock ställts, dels på grund av ämnets känsliga karaktär, och dels på grund av att de frågorna faller utanför uppsatsens syfte och frågeställning. Nedan beskriver en kille hur han i perioder försökt att gå upp i vikt.

”Jag försökte äta mer men jag orkade ju inte det. Sen har jag i omgångar försökt att gå och gymma och sånt, men jag tycker det är så förbannat tråkigt, så jag känner att det inte är värt tiden eller pengarna. Så jag har bestämt mig, jag är nöjd med hur jag är nu, så får det vara.” (kille)

Få av intervjuinformanterna som försökte förändra sin vikt hade något konkret mål i till exempel antal kilo. För en kille handlade det om att hålla sig under en speciell vikt och för en tjej handlade det om att få en smalare kropp när hon skulle visa sig i bikini. Ungefär hälften av informanterna hade någon gång nått sitt mål, svårast hade de som försökte gå upp i vikt. De som lyckades kände sig nöjda över att ha klarat av det, men samtidigt fanns rädslan över att gå upp ytterligare i vikt, och några beskriver också hur jobbigt det var att hela tiden kontrollera sig själv för att vikten inte skulle förändras. Nedan beskriver en tjej hur det var att nå sitt mål.

”Det var bara jobbigare eller man trodde att man skulle bli typ gladare, men det blev att man kontrollerade sig själv hela tiden. Så det blev egentligen bara jobbigare. Jag är mycket gladare nu, nu bryr jag mig egentligen inte om vad jag äter. *Om du ser tillbaka, tänker du att du gick över gränsen?* Jag tycker inte att jag gick över gränsen, för jag är fortfarande ganska kort, och jag är inte överdrivet smal. Det är klart att jag var smalare än vad jag är nu, men så tänker man på mina kompisar där som jag tycker definitivt är över gränsen” (tjej)

Giddens (1999/1991) skriver att kroppen har blivit en del av modernitetens reflexivitet, individen är själv ansvarig för sin egen kropps utformning. Kroppen har i och med högmoderniteten blivit ett ”material att arbeta med”. Kroppens gränser har förändrats då den är nära sammankopplad med självidentitetens reflexiva projekt. Den är relevant för den identitet individen eftersträvar. De intervjuade som misslyckats med att nå sitt viktmål är besvikna, men samtidigt menar de i enlighet med modernitetens reflexivitet att de har sig själva att skylla, eftersom de inte ansträngt sig så mycket som de kunnat göra. De tröttnade på träningen och vissa har förlikat sig med sin kropp och arbetar inte i dagsläget för att förändra vikten. En anledning till att gå ner i vikt för tjejerna är att de känner sig större än vad de gjort om de jämför med tidigare år. De vill tillbaka till den vikten de haft för några år sedan, vilket tjejen i citatet nedan beskriver.

”Jag är inte nöjd med mig själv på ett sätt. Jag mår inte bra när jag går upp två - tre kilo kanske, för jag vet var jag brukar ligga och hur jag brukar se ut. Då känner man ju sig tjock och så.” (tjej)

Matens och träningens betydelse i förhållande till kroppen

Mat är något som är nära förknippat med kroppen och vikten. I strävan efter den ideala kroppen prövar många olika dieter om de försöker att gå ner i vikt, och lika viktig är kosten för den som tränar mycket eller försöker att gå upp i vikt. Men vad betyder egentligen mat för gymnasieungdomar, och vad spelar den för roll i förhållandet till den ideala kroppen? 78 procent av enkätrespondenterna uppger att de pratar om mat nästan varje dag eller någon gång

i veckan⁴⁷. 41 procent av respondenterna tror att deras kamrater tänker mycket på vad de äter, medan de själva uppger att de tänker på vad de äter i något mindre utsträckning⁴⁸. I Carita Bengs studie *Looking good* (2000) fick respondenterna ta ställning till påståendet ”Jag tänker ofta på vad jag äter”, 50 procent av tjejerna höll med påståendet, och 44 procent av killarna. Även om både tjejer och killar tänker ungefär lika mycket på vad de äter så fann Bengs att det skiljer sig åt i sättet de tänker. Så var fallet även i den här undersökningen, medan killarna framförallt pratar om smaken så pratar tjejerna i huvudsak om maten är onyttig eller inte⁴⁹. Hovellius och Lindberg (2004) menar att kvinnor ofta är intresserade av kost för att använda den kunskapen till att kontrollera vikten. I förlängningen kan det leda till ett kontrollerat ätande samtidigt som det i samhället finns obegränsade konsumtionsmöjligheter. Det viktigaste skälet för kvinnor att hålla vikten är att se bra ut och vara nöjda med sig själva.

Tillgången på mat i Sverige är god, och Giddens (2007) menar att människan för första gången i historien hela tiden måste göra aktiva val av vad den faktiskt väljer att äta, vilket innebär både ett spänningsmoment och möjligheter. Att ständigt göra aktiva val innebär också att individen får egna åsikter om vad som är okej eller inte att äta. Men vilka strategier anser ungdomar är bra att använda sig av för att nå viktmålen, och skiljer det sig åt för hur de tänker och hur de själva gör i sina handlingar? Enkätrespondenterna fick därför först ta ställning till påståendet om det är okej att minska ner på maten för att gå ner i vikt⁵⁰. 67 procent, instämde helt eller delvis med påståendet. Det finns dock en tydlig könsskillnad i svaren. Nära hälften av killarna instämmer knappast eller inte alls med påståendet, för tjejer blir motsvarande siffra 23 procent, dvs. inte ens en fjärdedel. För att ta reda på om det finns en diskrepans mellan attityden till att minska ner på maten för att gå ner i vikt, och hur gymnasieungdomarna faktiskt gör, fick de besvara om de själva någon gång dragit ner på maten för att gå ner i vikt⁵¹.

Tabell 1. Radprocent I: minskning av maten – kön. Fråga 31 i enkäten.

Kön * Har du minskat ner på maten för att gå ner i vikt Korstabulering					
		Har du minskat ner på maten för att gå ner i vikt?			Totalt
		Ja, många Gånger	Ja, några enstaka gånger	Nej, aldrig	
Kön	Tjej	36 %	33 %	31 %	100 %
	Kille	5 %	21 %	74 %	100 %
Totalt		24 %	29 %	47 %	100 %

n=175

⁴⁷ Fråga 34 i enkäten.

⁴⁸ Fråga 36 och 39 i enkäten.

⁴⁹ Fråga 35 i enkäten.

⁵⁰ Fråga 28 i enkäten.

⁵¹ Fråga 31 i enkäten.

Drygt hälften av enkätrespondenterna har som visas i korstabuleringen ovan, enstaka eller många gånger minskat ner på maten för att gå ner i vikt. Könskillnaden är dock mycket stor, 36 procent av tjejerna har många gånger minskat ner på maten för att inte gå ner i vikt, jämfört med 5 procent av killarna. Nästan tre fjärdedelar av killarna har aldrig minskat ner på maten i syfte att gå ner i vikt, jämfört med 31 procent av tjejerna. I Bengs studie från 2000 fann hon att killars relation till mat är mindre problematisk än tjejernas, som både tröstäter och får skuld känslor av vad de äter i större utsträckning än killarna. Tjejerna försöker övervaka matintaget för att kontrollera vikten, och gärna gå ner lite samtidigt, medan killarna gärna går upp i vikt. Killarna i den här enkätundersökningen var betydligt mer negativa till att dra ner på maten för att gå ner i vikt, i jämförelse med tjejerna som både var mer positivt inställda och också utövade beteendet betydligt oftare. Det finns därmed ingen diskrepans mellan attityden till beteendet och den faktiska handlingen.

Nära 100 procent av respondenterna i enkätundersökningen höll helt eller delvis med påståendet att träna fysiskt var ett okej sätt att använda för att få en lagom vikt. Drygt hälften av respondenterna uppgav också att de själva några enstaka eller många gånger tränat fysiskt, endast i syfte att just gå ner i vikt⁵². Det var dock betydligt fler tjejer som utövat beteendet, men ingen tydlig könsskillnad finns avseende attityden till att träna.

Viktkontroll på gränsen till ätstörning?

Broberg et al (2001) menar att en gemensam nämnare för ätstörningar är bantning som på något sätt gått över styr. I Sverige får man lätt en känsla av att ätstörning blivit ett normalt beteende för tonårstjejer, och författarna gissar att tjejer som uppfyller ett eller två kriterium för anorexia nervosa har ökat, men inte det faktiska antal som får själva diagnosen. Tate (2006) menar att det kan vara problematiskt att identifiera ungdomar med ätstörningar då de ofta är skickliga att dölja både matvanor och viktnedgång. Det sista påståendet som enkätrespondenterna fick ta ställning till är om ett sätt som är okej för att behålla vikten är att kräkas upp maten⁵³. Knappt 5 procent instämmer helt eller delvis med det påståendet. Däremot är det 17 procent som uppger att de faktiskt har gjort det⁵⁴.

⁵² Fråga 27 och 30 i enkäten.

⁵³ Fråga 29 i enkäten.

⁵⁴ Fråga 32 i enkäten.

Tabell 2. Radprocent I: kräkts upp maten – kön. Fråga 32 i enkäten.

Kön * Har du kräkts upp maten för att gå ner i vikt Korstabulering

		Har du någon gång kräkts upp den mat du just har ätit för att inte gå upp i vikt?			Totalt
		Ja, flera gånger	Ja, en gång	Nej, aldrig	
Kön	Tjej	17 %	9 %	74 %	100 %
	Kille	3 %	0 %	97 %	100 %
Totalt		12 %	6 %	83 %	100 %

n=174

Här finns därmed en tydlig diskrepans mellan vad som är allmänt accepterat som ett godtagbart beteende, och hur det faktiskt efterlevs. Än tydligare blir skillnaden om vi delar upp svaren i kön, se korstabuleringen ovan. Den stora skillnaden i resultatet mellan variabeln attityden till att kräkas upp maten, och variabeln som visar de faktiska handlingarna, kan förklaras med vad Goffman (2009/1959) kallar för regioner. Han menar att den främre regionen är den plats där framträdandet äger rum, och aktiviteten vidmakthåller och förkroppsligar vissa normer. Det handlar där om att exemplifiera och införliva samhällets godtagbara värden. I den bakre regionen kan fakta som i den främre regionen undertryckts komma fram, och handlingar utföras som strider mot idealet. Den främre regionen skulle exempelvis kunna gestaltas av skolmatsalen. De normer som där följs är att äta. Om maten inte är god så är det knappast ett normbrott att inte äta ordentligt en dag. Men för att upprätthålla normer och regler som lyfter fram idealet av en sund och hälsosam individ är det ingen handlingsstrategi som kan sättas i system. I den bakre regionen, exempelvis på toaletten, kan negativa känslor som undantryckts under skollunchen släppas fram. Handlingen i form av att kräkas upp maten blir där möjlig, för att sedan gå ut i den främre regionen igen och gå tillbaka till idealnormen som en sund och hälsosam individ.

Tre procent av killarna har kräkts upp sin mat för att behålla vikten. För tjejer är siffran betydligt högre med 26 procent. I klartext innebär det att mer än var fjärde tjej i enkätundersökningen någon gång framkallat kräkningar just för att behålla vikten. Flertalet av tjejerna har också gjort så flera gånger. Enligt ungdomsbarometern år 2000 hade ungefär var femte tjej någon gång stoppat fingrarna i halsen och framkallat en kräkning. Resultatet från den här undersökningen är därmed högre, där lite mer än var fjärde tjej utövat beteendet.

Ungefär 20 procent av västvärldens kvinnor har någon gång haft något problem som rör ätandet (Giddens 2007). Att kräkas upp den mat som just har ätits skulle kunna anses vara ett problem, och att 26 procent av tjejerna i den här undersökningen har gjort det betyder att siffran för dem är något högre än den Giddens (2007) rapporterar. Värt att notera är att endast 3 procent av tjejerna i enkätundersökningen är 19 år fyllda vid tillfället då undersökningen genom-

fördes. Risken finns därmed att procentantalet ökar något fram tills de fyllt 20 år, eftersom den andra riskperioden för att drabbas av AN inträder när tonåren lämnas, i åldrarna 17-19 år (Broberg et al 2001).

Enkätrespondenterna fick svara på en öppen fråga om de använt något annat sätt för att gå ner i vikt än de som ovan nämnts⁵⁵. 21 procent svarade att de gjort så, oftast handlade det om att äta mer nyttig mat och att minska godisintaget. Flera beskrev dock att de använt bantningspiller, nutrilett och andra kosttillskott, pulverdieter och äppelcidervinäger. Sju respondenter angav mer drastiska metoder i form av att svälta sig, och sluta äta helt.

Både former av vad som idag skulle benämnas som bulimi och anorexi har existerat och varierat kraftigt i förekomst under olika historiska perioder (Seldén 2005). Även om sådana handlingar länge förekommit så har ordet ätstörning inte funnits i historien under en särskilt lång tid. Enligt socialkonstruktivismen⁵⁶ innebär det att från att ha varit en person som *beter* sig på ett visst sätt, *blir* med språkets utveckling personen en bulimiker eller anorektiker.

I det moderna språket finns som redovisats i kapitel två flera olika kategorier av ätstörningar. Att en eller några gånger kräkas upp sin mat räcker inte för att fylla upp ett kriterium för ätstörning. UNS⁵⁷, beskriver Swedenson och Lundqvist (2008) som den vanligaste ätstörningen, och innebär att personen uppfyller många, men inte alla kriterier för de mer kända ätstörningarna anorexia nervosa och bulimia nervosa. Flera av de personer som i enkäten uppgett att de kräks upp sin mat skulle kanske få diagnosen UNS, men är troligtvis är många inte heller i närheten av en sådan diagnos. För att få diagnosen BN, vilken vanligen förknippas med just vomering, krävs det att vomeringen ska ha pågått under åtminstone tre månaders tid och då minst två gånger i veckan (Broberg et al 2001).

Tema 3. Utseendets betydelse

Jenkins (2005) menar att identiteten endast kan förstås som en process, vilken är och blir. Människor försöker förstå vilka främmande individer är, genom att observera dem. Vi arbetar på att presentera oss själva så att andra människor ska förstå vem vi är, på just det sättet som vi vill att de ska uppfatta oss. Identitet betraktas alltid från en viss synvinkel. Från individens synvinkel är det i första hand kroppen som betraktas då individuell identifikation är förkroppsligad (Jenkins 2005). Hur vi ser ut är därmed viktigt för vilket intryck vi förmedlar till andra människor. För att skapa en insikt i hur mycket kraft och energi intervjuinformanterna lägger på utseendet och därmed sin presentation av sig själva, fick de berätta vad de varje dag, eller så gott som varje dag gör för sitt utseende. Svaren varierade, en kille lade ner tid på håret, och två av killarna värdesatte kläder mycket och tyckte det var viktigt att ha snygga kläder. I citatet nedan beskriver en kille vad han dagligen gör för sitt utseende.

”Efter varje träning duschar man ju, så då duschar jag ju varje dag ungefär, det är inte bra för kroppen egentligen, men man måste duscha efter träningen och efter gympan och sånt. Sen så försöker jag väl fixa håret när jag ska till skolan och ha bra, ha fina kläder på mig och ja, vara pyddlig helt enkelt.” (kille)

Samtliga tjejer i intervjuundersökningen ordnade håret och undantaget en tjej sminkade de sig

⁵⁵ Fråga 33 i enkäten.

⁵⁶ Se Burr (2007) kapitel 3.

⁵⁷ Ätstörning utan närmare specifikation.

nästan alltid innan skolan. Några poängterade även de att kläder, men även smycken var viktiga. Under dagen bättrade några av tjejerna på sitt smink, antingen genom att tvätta bort det och lägga ny makeup, eller att fylla på puder, täcka över finnar och liknande. Två tjejer menade också att fysisk träning var en del för vad de dagligen gjorde för utseendet. Nedan beskriver en tjej vad hon varje dag gör för sitt utseende.

”Oj, nej jag gör väl det mesta man kan som tjej. Alltså, typ, sminkar mig varje dag, jag duschar varje morgon för att fixa mitt hår, jag rakar mina ben, inte varje dag, men. Ja, nej, jag gör det mesta liksom.” (tjej)

Göthlund (1997) skriver att kroppens görbarhet framstår som något positivt bland tjejer, men också något som kan vara upphov till ambivalens. Hur intervjuinformanterna i den här undersökningen upplever känslan av att dagligen göra saker för utseendet varierar. De som inte gjorde så mycket, och då framförallt killarna, menade att det heller inte var så ansträngande. De som däremot gjorde mer var överrens om att det var tidskrävande och inte alltid roligt att gå upp extra tidigt för att hinna med det innan skolan. För några var det ett måste, något jobbigt men ändå nödvändigt. Varför de trots allt gjorde det motiverades med att det var kul om det gav ett bra resultat, för att se bra ut och inte känna sig obekvämt. Nedan följer ett citat från en tjej där hon svarar på varför hon utför sina dagliga rutiner för utseendet.

”Alltså, jag gör det för att jag själv ska trivas i det. Många säger ”men hur orkar du hålla på så himla mycket”, men jag gör det för annars om jag är i en situation känner jag mig obekvämt om jag inte vet att jag liksom ”ja, men jag har inget smink på mig, jag känner mig as obekvämt”. Men, ja, jag tycker också att det är en kul grej att sminka mig, jag tycker det är kul. *Är det alltid kul?* Ibland är det ett måste, absolut, som typ när man ska till skolan på morgonen så är det kanske inte jättekul. Det är roligare om man fixar sig när man ska gå ut.” (tjej)

Några av intervjuinformanterna skulle aldrig kunna tänka sig att gå till skolan utan att göra i ordning sitt utseende. Om de hade försovit sig skulle de stanna hemma längre för att hinna med det, istället för att stressa till skolan. Några av de intervjuade hade någon gång gått till skolan utan att göra sig i ordning, eller kunde tänka sig att göra det om de försovit sig. Men de menade att de hade mått dåligt över det. Nedan följer ett citat från en kille som berättar om när han varit i skolan utan att ha gjort sig i ordning ordentligt innan.

”Ja ibland får jag inget val om jag försover mig, då måste jag spurta. Men jag går helst inte till skolan utan att ha, liksom, gjort mig i ordning och tvättat av mig och så på morgonen. Men ibland har jag inget annat val, så jag får spurta hit istället. *Hur känns det att komma hit och...* nej, alltså det brukar aldrig vara så illa att jag lider av det. Det har det aldrig varit. Egentligen, men... Det är mest i början som jag känner ”fan, att jag inte hann fixa det och det och det”, men det släpper allt eftersom på dagen. Så det är ingenting som jag grubblar över.” (kille)

Några av intervjutjejerna kunde föreställa sig ett scenario där de sminkade sig lite mindre innan skolan, men inte att gå helt osminkade. Om de var tvungna att gå osminkade så framhöll några av tjejerna att de i så fall skulle ha mössa eller luvtröja på sig, eventuellt kombinerat med en halsduk för att slippa synas. En tjej menade att det kunde kännas fräscht att gå osminkad någon gång ibland, men för de övriga tjejerna var det något som upplevdes som mycket obekvämt. Flera av tjejerna menar att de skulle få dåligt självförtroende om de tvingades var i skolan utan att ha gjort sig i ordning. Nedan följer ett citat från en tjej som svarar på om hon skulle kunna gå till skolan osminkad.

”Nej, alltså jag tror inte att jag hade gjort det. Jag, alltså jag hade mått dåligt liksom. Jag tror att jag typ hade gått ut med luva eller någonting för att inte visa mig liksom. *Vad tror du det beror på?*

Dåligt självförtroende. När det gäller det.” (tjej)

Ambjörnsson (2004) menar att genus måste ses som ett verb, då skapandet av genus är en ständigt pågående process. Med det perspektivet kan vi se hur olika morgonrutiner medverkar i processen att skapa genus. När tjejerna gör sig i ordning innan skolan lägger de ner betydligt mer tid på utseendet än vad killarna gör. Varje morgon medverkar de till processen när genus skapas, de ställer i ordning sitt utseende så de lever upp till kriteriet för hur en tjej ska se ut. Killarna hjälper på samma sätt också de till varje morgon med processen, de duschar, väljer kläder och fixar eventuellt håret. Därmed visar de hur en kille ska se ut och hur mycket tid som han kan lägga ner på utseendet. Tillsammans bidrar tjejerna och killarna med sina morgonrutiner till att kön konstrueras som skillnad.

Skolan som arena har olika betydelse för informanterna. Några menar att utseendet inte är så viktigt där, medan andra menar att det är just där som utseendet har störst betydelse. Flera av de äldre tjejerna framför att utseendet i skolan är som viktigast i början av gymnasietiden, men ju äldre de blir, desto mindre viktigt blir det. Är man inte ihop med någon på skolan eller inte är intresserade av någon så finns det enligt dem ingen anledning att anstränga sig maximalt för att se bra ut, se citatet nedan.

”Alltså, det är nog både och. Om man tänker nu, jag går sista året, då, då struntar man ju i det rent ut sagt, alltså man, man är inte så inne i hur man ser ut så här jättemycket. Men när man går i ettan så, då var det ju mer, oj jag måste fixa i ordning mig för att vara snygg för dom äldre. Eller så. Det är mer, och det ser man fortfarande i skolan att det är mer yngre, eller tvåorna och ettorna, som gör i ordning sig varje dag.” (tjej)

Sådana tankar kan dock låta motsägelsefullt med tanke på att de flesta aldrig skulle kunna tänka sig att gå till skolan utan att göra sig i ordning innan och trivas med det. Giddens (2007) menar att genom dagligen planering av kläder och andra sätt att ta hand om kroppen konstituerar individen sig själv och konstruerar sin egen identitet. Identiteten och självbilden skapas och omskapas, och uppfattningen av det egna utseendet har där betydelse. Att gå till skolan utan att utföra sina dagliga kroppsliga rutiner kan i det perspektivet ses som att identiteten och självbilden hamnar i en omskapande process. Eftersom de inte gör i ordning sina kroppar på det sätt de brukar och önskar så skulle det kunna medföra att uppfattningen av det egna utseendet blir mer negativ än den vanligtvis är. Smink, frisyrier och klädval är nära sammankopplat med kroppen och kan användas för att framhäva eller dölja vissa delar av den. Smink, frisyrier och kläder har stor betydelse för perceptionen av det egna, men också andras utseende, något som blir märkbart när intervjuinformanterna får beskriva utseendets betydelse vid skolidrotten och skolsimningen. Vid de tillfällena, och då i synnerhet skolsimningen, försvinner just allt som smyckar kroppens yttre, vilket följande avsnitt behandlar.

Utseendets betydelse för vardagliga arenor

Giddens (1999/1991) menar att kroppens uppträdande bygger på hur personen använder framträdandet i vardagen. Vissa typer av framträdanden och uppträdanden blir mer betydelsefulla genom modernitetens framväxt. Individen måste vara förberedd på att interagera med andra människor i en rad olika sammanhang med olika lokaliteter. Enkätrespondenterna och intervjuinformanterna har fått frågor kring utseendet och kroppen i förhållande till olika sammanhang och arenor. Skolidrotten är det första sammanhang som intervjuinformanterna behandlar. På skolidrotten har eleverna i sina framträdanden ofta mindre kläder på sig, vilket ger möjlighet att betrakta klasskamraterna, men också att bli betraktade själva. Tre av de intervjuade menar att de inte tänker på hur de andra ser ut på

idrotten, medan övriga informanterna menar att de betraktade varandras utseende där, eller i varje fall hade gjort det tidigare. När tjejerna betraktar andras kroppar på idrotten handlar det till stor del om att betrakta andra tjejers kroppar, och att jämföra sin egen kropp mot andras. Även om två av killarna medgav att de jämförde sig med andra killar så var det inte alls lika framträdande i deras berättelser som i tjejernas, vilket till viss del stämmer överrens med vad Bengs (2000) skriver, att tjejer i första hand bedömer den egna kroppen och killar i första hand andras kroppar. Nedan följer ett citat från en tjej som berättar hur klasskamraterna och hon själv betraktar varandra på idrotten.

”Ja, det gör man. Alltså det är alltid så som när man var liten. Tjejer jämför sig. Det är liksom det, och alltså omedvetet så tror jag att jag gör det. Alltså, jag är inte sån att bara ”gud, vad hon har gått upp eller ner i vikt”, men det är ändå så här att bara” ja hon måste träna mycket”. Jag tänker ändå på det. *Är det beundran av andra...* ...nej, liksom, jo. Jo, det kan det säkert vara. Bara ”gud vad snygg kropp hon har” eller ”sån hade jag velat ha”. Så kan det säkert vara. Men nu har jag känt dom här i tre år så.. Jag kollar nog inte så mycket nu för tiden. Men det är ju så med nya personer. Så vill man ju alltid liksom se om det är någonting som, eller ja, man granskar ju oftast personen. Och dömer ganska mycket utefter det.” (tjej)

Kommentarer om utseendet och kroppsformen kan få ödesdigra konsekvenser för känsliga individer (Broberg et al 2001). Huruvida gymnasieeleverna kommenterar varandras kroppar under idrotten varierar intervjuinformanternas erfarenheter av. Killarna och en av tjejerna menar att det inte förekommer över huvud taget, att det var något som kanske hände på högstadiet, men inte nu längre. De övriga tjejerna menar att de ofta kommenterar varandras kroppar, och då handlar det om komplimanger och beundran för andra tjejers kroppar, vilket sällan eller aldrig är något negativt. En informant berättar dock att i hennes klass faller killarna ofta kommentarer om tjejernas utseende, och har vid tillfällena även tagit på tjejernas bröst utan tillåtelse, se citatet nedan.

”Alltså jag vet inte, ibland är det ju att det ska låta som ett skämt typ, att det dallrar till liksom, men jag vet inte. Eller att det är liksom, det är killarna som säger sådana saker. Kanske att man har gått upp i vikt, det var menat som ett skämt liksom.” (tjej)

I omklädningsrummet i anslutning till idrotten försvinner kläderna, men regionen är också könsuppdelad. När de intervjuade killarna beskriver hur det går till i omklädningsrummet innan och efter idrotten ter det sig som att det är en relativt bekymmersfri zon. Möjligen kan det handla om klasskamrater som någon gång skyler sig bakom en handuk eller en klasskamrat som sällan duschar. I övrigt säger en kille att de brukar sjunga i duschen och har roligt. Är det någon som inte trivs så visar inte den personen det. Om tjejernas omklädningsrum är berättelserna annorlunda. En av tjejerna har en beskrivning som liknar killarnas, men för de övriga är omklädningsrummet en obekväma arena. Tjejer berättar om klasskamrater som inte duschar för att slippa visa sin kropp, och att många klasskamrater går in på toaletten för att byta om. Några menar att de själva också gör mycket för att skydda sig själva. Varför de gör det vet de inte riktigt, men de tror att det handlar om att så många andra gör det, och då blir de själva blyga. Nedan följer ett citat från en tjej som berättar hur det går till när de byter om efter skolidrotten.

”Och då är det väldigt många, eller det är inte alla som kanske vill visa sin kropp, alltså om man är i duschen och sånt, att det är väldigt så här, ja försöker skydda sig själv typ. *Försöker du också skydda dig?* Ibland. Alltså, jag vet inte, man blir typ sån för att dom andra gör det. (tjej)

Bengs (2000) skriver att tjejer är i högre grad än killar är oroliga för den egna kroppens skick, och hur andra uppfattar den. Kroppen, dess storlek och form är viktigt för den image vi vill

skapa om oss själva och hur vi vill bli bedömda av andra, eftersom kroppen frekvent används för att kategorisera och värdera andra människor. Därmed är kroppen viktig i relationen till andra människor. En attraktiv kropp presenteras som något att sträva efter, vilket medför att många människor oroar sig över den egna kroppen, vikten, hälsan och utseendet. När intervjuinformanterna i den här undersökningen får beskriva deras känslor inför skolsimningen är tjejernas oro över den egna kroppen något som tydligt framgår. Simning upplevs som en mer kroppsligt utsatt situation jämfört med den vanliga skolidrotten. Kläderna är betydligt mindre och möjligheterna att dölja kroppen under framträdandet är minimal. Undantaget två av de intervjuade var informanterna överens om att skolsimningen är en situation där kroppen exponeras. Här menar också ett par av killarna att de till skillnad från den vanliga idrotten, vid simningen spanar in andra killars kroppar och jämför sig med dem. Killarna ger inte uttryck för någon ångest inför simningen utan ser det mer som ett moment i undervisningen som ska genomföras, för någon en kul grej, dock där bristen på kläder gör att de blir mer dömande i sitt betraktande av andra. Nedan berättar en kille om den kroppsliga exponeringen vid skolsimningen.

”Ja, det blir det ju eftersom man blir mer exponerad då. Man har ju betydligt mindre kläder på sig, och det betyder att man automatiskt tittar efter lite mer än vad man normalt sätt gör. Så det blir en viss skillnad.” (kille)

Flera av tjejerna uttryckte ångest över skolsimningen, några tjejer berättar att de varit oroliga för simningen långt innan det var dags att genomföra den. Att simma beskriver en tjej, det är inte roligt längre som när hon var liten. Några av tjejerna deltog inte, och i flera klasser var det nästan enbart killar närvarande. Nedan följer ett citat från en tjej när hon berättar om känslan inför skolsimningen.

”Oj, herregud. Det var liksom, man mådde ju dåligt typ en månad innan. Och alla pratade om det. Och det var precis när vi hade börjat ettan dessutom, alltså ingen känner varandra, och det vart kanske två månader in på terminen. Så det var ju lite ångest innan man skulle dit liksom. Jag vet att det var många som inte var med. Men alltså, det är väldigt annorlunda. Jag menar, det är annorlunda att visa sig i underkläder bland tjejer, men där står man i underkläder bland hela klassen. Lärarna och killarna också liksom. Och där var det ju verkligen att man granskade varandras kroppar.” (tjej)

Vid simningen jämför sig tjejerna än mer än vid den ordinarie idrotten, och några menar att det är värre att visa upp sig för tjejerna än för killarna. Tjejerna beskriver ett missnöje över den egna kroppen, och i en klass har de tjejer som deltagit på simlektionen fått stämpeln av att de bara ”vill visa upp sig” för killarna i klassen, se citatet nedan.

”Ja, då är det bara killarna som är med i princip, och det har nästan varit så att om det är någon tjej som är med så har dom, då har folk trott att, ja, hon vill bara visa upp sig. Så har det varit ungefär.” (tjej)

Undantaget två informanter finns det situationer på idrotten, utöver simningen, som eleverna inte kände sig bekväma med utseendemässigt eller kroppsligt. Framförallt handlade det om övningar där kroppen användes som redskap i form av dans, lyft eller massage. Just den påtvingade närheten kunde ibland upplevas som obehaglig, speciellt då de inte själva fick bestämma vem de skulle göra övningen med, vilket en tjej beskriver i citatet nedan.

”Nej, jag vet inte. Alltså det kan ju vara om vi typ ska hålla på att lyfta varandra och sånt. När det är sån här närkontakt, då är det inte utseendet och ansiktet och så, utan då är det kroppen. Så ska

man hålla på och lyfta varandra, så är det ”stå bredvid en som är lika stor”. Då kan det vara bara lite så här, ja, då kan det vara lite pressat.” (tjej)

En tjej menar att hon är rädd för att göra något klumpigt. En annan tjej, se citatet nedan, berättade att hon inte tar ut sig på idrotten, av rädsla för att bli röd i ansiktet.

”Eller det kan vara så att man vill inte så här göra sitt bästa jämt, för att man blir, såhär, man kan bli röd i ansiktet för man kan bli varm och så här. Men annars tror jag inte det är så. *Du anstränger dig inte alltid fullt ut... Nej.*” (tjej)

Citatet ovan skulle kunna förklaras med vad Goffman (2009/1959) benämner som framträdande. Framträdandet socialiseras, formas och omformas för att passa in i det samhälle där det framförs med de förutsättningar och förväntningar som hör där till. Tjejen i citatet vill inte bli röd i ansiktet eftersom hon inte tror att det är vad som förväntas av hennes sociala roll. Goffman skriver att aktören har en benägenhet att ge publiken ett intryck som är idealiserat, vilket skulle kunna sägas är det tjejen gör, hon tar inte ut sig fullt ut för att hon vet att hon då blir röd i ansiktet, och hon vill inte visa upp den sidan av sig själv. Hon avstår då från den fysiska aktiviteten som är oförenlig med hennes utseendeideal, även om det innebär exempelvis ett lägre betyg.

För att ringa in vad utseendets betyder för ungdomarna fick intervjuinformanterna berätta när de tänker som mest på sitt utseende, när de känner sig snygga och när de känner sig obekväma på grund av sitt utseende. Människor har en benägenhet att bilda en uppfattning om andra individer baserat på vad det yttre intrycket förmedlar (Erling 2001). Flera av intervjuinformanterna är medvetna om det och menar att det är i mötet med nya personer de vill se extra bra ut just för att göra ett gott första intryck. Tjejen i citatet nedan beskriver vikten av utseendet i det första mötet.

”När jag möter nya personer tror jag. Alltså jag kan verkligen se för djävlig ut när jag är liksom med nära personer eller familj eller så. Då bryr jag mig inte om det. Men, när jag möter nya personer och, ja, jo, men då vill man ändå visa sig från sin bästa sida. Första intrycket. Så då bryr jag mig ganska mycket.” (tjej)

Citatet stämmer överrens med vad Goffman (2009/1959) skriver om mänskliga möten. Han menar att när två för varandra okända människor möts så försöker de båda att införskaffa upplysningar om varandra, till stor del genom ledtrådar från utseendet. Tjejen i citatet ovan är väl medveten om det första intryckets betydelse, och försöker därför överföra just det intryck hon önskar med hjälp av sitt utseende, sin bästa sida. Några av intervjuinformanterna menar att de tänker som mest på hur de ser ut när de träffar någon de är intresserade av, eller är på fester, på stan eller på sommaren då det inte går att gömma sig bakom stora kläder. I enkätundersökningen fick respondenterna svara på vilken plats det är viktigast att se bra ut⁵⁸. Flest svarade att det var i skolan med 43 procent. Därefter följde alternativet ”på stan”, med 37 procent av svaren. En väsentlig andel av svarsfrekvensen, 20 procent, angav ett annat val som inte fanns med som fast svarsalternativ, varav majoriteten var ”på fest/krogen”. Hade de alternativen varit med från början är det troligt att det hade fått en högre svarsfrekvens. Bortfallet på frågan är 14 svar, vilket är relativt högt. Samtliga har dock besvarat frågan, men med för många kryss, och då handlar det mestadels om de tre redan nämnda alternativen. Att det är som mest viktigt att se bra ut i vad Goffman (2009/1959) benämner de främre regionerna, dvs. i skolan, på stan och på fest, innebär att det är här som eleverna anstränger

⁵⁸ Fråga 47 i enkäten.

sig för att se bra ut, och framhäver sitt bästa utseende. Framträdandet omformas beroende på vilken scen det spelas upp på, troligtvis har inte eleverna likadana kläder och frisyrier i skolan som på fest. Men aktörerna (eleverna) tenderar under framträdandet, i enighet med Goffmans (2009/1959) rollteori, att visa upp ett idealiserat intryck, vilket ligger i linje med de informella normer som bestämmer vilket utseende som accepteras. Under framträdandet framhävs gymnasieungdomarnas fördelaktiga yttre och deras mindre fördelaktiga sidor döljs och kamufleras.

I enkätundersökningen fick ungdomarna besvara var det är minst viktigt att se bra ut⁵⁹, vilket 84 procent besvarade med alternativet ”hemma”. Även den här frågan har ett relativt stort bortfall på 10 personer, vilket beror på att samtliga besvarat frågan, men återigen med för många kryss. Hemmet kan ses som en arena vilken Goffman (2009/1959) kallar den bakre regionen. Fakta som tidigare undertryckts kan här komma fram. Det är hemma som aktörerna gör sig i ordning och försköner sina kroppar innan de går ut till sitt framträdande i den främre regionen. Men det är också hemma som kroppen kan få vara som den är, eftersom ingen annan kan se den så är det möjligt att ignorera sitt utseende så länge ingen obehörig hälsar på, vilket Goffman (2009/1959) benämner som *olägligt intrång*.

I det mänskliga beteendet finns en stark drivkraft till att bli sedd, iakttagen och uppmärksammas (Johansson 1998). Att se bra ut är viktigt för den överväldigande majoriteten i de båda undersökningarna. Intervjuinformanterna fick därför besvara frågan om när de känner sig snygga, och två olika svars-kategorier uppstod. Den första kategorin var de som berättade om någon högtid då de känt sig extra fina, och också lagt ner mycket tid på sitt utseende. Den andra kategorin är intervjuinformanter, vilka beskrev situationer när de fått komplimanger från andra människor för sitt utseende, vilket medfört att de känt sig snygga. Att känna sig snygg, berättar några, har gett dem bättre självförtroende. En tjej beskriver att när hon känner sig snygg så blir hon mer social och vill träffa nya människor. En annan tjej menar i citatet nedan att hon känner sig som snyggast om hon får komplimanger för sitt utseende när hon är osminkad, hon tycker att det känns mer ärligt då.

”Alltså, på ett sätt känner man sig som mest snyggast när man verkligen inte har gjort något med sig själv, för då vet man att det är naturligt. Då vet man att så här ser jag ut liksom. Om någon då säger att ”vad fin du är utan smink” då känner man att det är ärligt snyggt. Annars vet man att ja, det är inte mina riktiga ögonfransar, för jag har tjugo lager mascara liksom. Men på sommaren brukar man alltid känna sig snygg. Eller så här, när man är lite brun, man känner sig fräsch.” (tjej)

Citatet ovan kan ställas i relation till vad Ambjörnsson (2004) beskriver som en balansakt mellan själva görandet av kvinnokroppen, och att sedan lyckas framstå som naturlig. För paradoxen med att lägga ner så mycket tid, energi och pengar på utseendet, är att slutmålet går ut på att se naturlig ut. Att då få en komplimang för sitt utseende och faktiskt vara helt naturlig kan med det perspektivet ses som en stor vinst. Vi vet nu olika situationer när de intervjuade känner sig snygga. Men när känner de sig då obekväma med sitt utseende? Här finns många och varierande svar, för tjejen i citatet nedan handlar om när hon träffat någon som inte var planerat, utan att vara iordninggjord.

”När man kanske är intresserad av någon kille, när man inte har gjort allt såhär, så, om man träffar dom så vill man bara sjunka under jorden. För man vill inte att dom ska se en, än så länge när det är nytt kanske. Det är väl, då är man inte nöjd med sig själv.” (tjej)

⁵⁹ Fråga 48 i enkäten.

Citatet ovan är ytterligare ett exempel på vad Goffman (2009/1959) kallar olägligt intrång. Tjejen som berättar om situationen hade vid tillfället inte gjort sig i ordning, och ville därför inte träffa någon där hon behövde spela upp sin sociala roll, rollen som snygg och attraktiv. Hon får därmed problem med intrycksstyrningen eftersom hon vill ge intryck av att alltid vara vacker, men blir genom det olägliga intrånget tagen på bar gärning och tvingas visa upp sig utan att ha gjort ”allt”. Den gemensamma nämnaren för situationer då intervjuinformanterna känner sig obekväma på grund av sitt utseende är när andra människor sagt något negativt, eller rädslan för att andra personer ska säga något eller tycka något negativt. Normer anger vilken person och vilket beteende som räknas till normal. Att bryta mot normen innebär en risk att bli bestraffad (Brade et al 2008). Besträffningen för att inte se tillräckligt bra ut i situationer som kräver det blir i de här fallen att få höra negativa kommentarer, eller att andra människor tänker elaka saker och snackar skit bakom personens rygg. Nedan följer ett citat från en tjej som oroar sig för att andra på skolan ska snacka skit om henne.

”Ja, alltså så här, till exempel på skolan, när man ska bada med sina kompisar och alla ser väldigt bra ut. Och även när man ska åka och göra såhär simtest med skolan, då... För man känner ju liksom inte alla i skolan, och man vet ju hur folk pratar bakom andras ryggar. Och då blir det mer att man undrar vad dom säger om mig.” (tjej)

Den unga kroppen i samhället

Den verklighet vi uppfattar är beroende av ett speciellt perspektiv eller en speciell synvinkel. Den sociala ordning som till vardags uppfattas som naturlig kan problematiseras genom att fråga hur den är möjlig. En social ordning är skapad och omskapas ständigt, och socialkonstruktivismen söker att svara på hur det går till (Wenneberg 2001). Ett vanligt antagande, både i forskning och i allmänhet, är att tjejer mår betydligt mycket sämre över sig själva, sitt utseende och sina kroppar än vad killar gör. Men är det verkligen så, eller är det för att vi just förväntar oss att det är på det sättet som vi upprätthåller den sociala ordningen och uppfattar den som naturlig? I intervjuundersökningen fick informanterna besvara frågan: ”Ofta hör man att tjejer mår dåligt över sina kroppar, men det hör man inte lika ofta om killar, vad tror du det beror det på?”. Frågan engagerade samtliga informanter och svaren var ofta långa. Ungefär hälften av informanterna menade att tjejer och killar mår lika dåligt över sina kroppar, men att killarna inte hörs och syns lika mycket. De menar att killar inte uttrycker sig på samma sätt, de pratar inte lika mycket om känslor. Nedan förklarar en tjej sin syn på killar och tjejers känslor kring den egna kroppen.

”För att tjejerna har lättare att prata om det, alltså tjejer kan prata känslor, och killar kan inte prata, eller dom vill kanske inte prata. Typ om dom sitter i ett killgäng och säger typ bara så här ”ja jag känner mig jättefet” då skulle inte dom ta det seriöst. Dom skulle kanske inte våga säga sånt. Jag vet många killar, alltså vissa av mina killkompisar är inte heller så himla nöjda eller har så bra självförtroende och känner sig liksom inte nöjda med någonting, men det är inte, det håller dom mer hemligt för sig själv för att dom vet att det kanske, klart att dom kanske inte är helt nöjda med sig själva, men dom, det är kanske inte lika viktigt för dom som det är för tjejer.”(tjej)

En av de intervjuade menar att det är tjejerna själva som tvingar fram kroppsfixeringen genom att ständigt jämföra sig med varandra. Killar som är alltför måna om sitt utseende riskerar att bli betraktade som fjollor.

”Killar anses vara böig om dom skulle stå och noja sig för sina egna kroppar, och på tjejer så är det lite gulligt, för dom tänker på hur dom ser ut. Jag tror att vi, tjejer och killar, om killar skulle komma och säga ”jag känner mig så tjock” så skulle både tjejer och killar automatiskt tänka gud vad böigt, eller gud vad fjolligt av honom. Men om en tjej säger det så är det helt normalt, det är

så tjejer brukar säga. *Tror du killar tänker på det lika mycket som tjejer?* Ja, det tror jag att dom gör faktiskt. Men det är väl det att dom inte vågar säga någonting.” (tjej)

Forsberg (2007) skriver att inom det konstruktivistiska perspektivet betyder definitionen av kön också en kategorisering för vilka möjligheter och aktiviteter som är tillåtna. Citaten ovan är exempel på en arena där killar blir exkluderade. De är inte tillåtet för dem att uttrycka missnöje kring sitt utseende. Ett sådant beteende betraktas omedelbart som böigt eller oseriöst. Brade et al (2008) skriver att de normer som genomsyrar samhället är underförstådda och allmänt delade regler. Johansson (1998) menar att känslan för det egna könet till stor del finns lagrad i den egna kroppen och i hur vi blivit bekräftade av omgivningen. Den kille som bryter mot normen om vad som är godtagbart för en kille att känna och uttrycka om det egna utseendet blir därmed klassad som onormal, en fjolla.

Kvinnor i alla åldrar och ungdomar av båda könen är målgrupper för massmedias och kommersiella intressen (Bengs 2000). Genom fotoredigering är bilden av människan i reklamen inte längre en avbild, utan en föreställning om hur den personen skulle sett ut om den var perfekt (Grue 2006). Marknaden för livsstilsmagasin riktade mot män har under senare år expanderat, även om de inte når upp till det stora utbud som är riktat mot kvinnor. Flera av intervjuinformanterna menar att skönhetsidealen framförallt riktar sig mot tjejer. Nedan beskriver en kille varför han tror att tjejer oftare än killar mår dåligt över den egna kroppen.

”Jag tror att det beror på idealet, alltså att dom målen som samhället sätter upp för tjejer är mycket mer extrema än för killar. Alltså att modeller som ska vara pinnsmåla verkligen, och det ser man ju inte lika ofta på en kille, att dom ska vara jättesmåla. Dom ska mer vara vältränade liksom. Så jag tror att det är det som det mest beror på”. (kille)

Flertalet intervjuinformanter menar att det finns en press på att tjejer måste vara smala medan killar istället bör ”biffa” till sig. Att bygga muskler, framför några av informanterna, är ett mer hälsosamt ideal, eftersom träningen på gym förutsätter att man äter ordentligt om det ska ge något resultat. Flera menar också att tjejer har också hårdare skönhetskrav på sig då de endast har ett ideal att eftersträva, medan killarna har fler valmöjligheter. Nedan beskriver en kille de manliga och det kvinnliga skönhetsidealen.

”Killar tror jag, vi, vi försöker inte, det känns inte som att vi på samma sätt försöker gå ner i vikt på samma sätt, utan vi försöker snarare biffa till oss. Och det känns ju som att, det blir ju mer, vad ska man säga, hälsosamt på något sätt. Jag vet inte hur jag ska förklara det. Jag tror att dom flesta killar löser ju det genom att gå på gym. Och då, för att man över huvud taget ska se någon form av resultat, ja då gäller det ju att man äter ordentligt, samtidigt som man gör det. För annars så händer ju ingenting. Så där på ett sätt så blir det ju mer hälsosamt. För när det gäller dom ideal som männen har så förväntas vi att vi ska gå på gym, se till att vi håller oss i trim och så. För tjejer verkar det mer som att det gäller att hålla vikten nere, och det resulterar ju i lite annorlunda metoder då.” (kille)

I dagens samhälle värderas skönhet och hälsa högt, och budskap om vikten av att hålla sig fräsch, ung och attraktiv figurerar ständigt (Johansson 1998). Samtliga intervjuinformanter menade att det i samhället finns en press på att se bra ut. Några framförde att det i grunden är individen själv som sätter pressen, även om media påverkar. Andra menade att det just är media som är källan till pressen på att se bra ut. Några av informanterna ansåg dock att det är individen själv som kan avgöra hur mycket den väljer att ta åt sig och kräver av sig själv, medan andra var mer negativa och intog en resignerad position där de ansåg att det inte fanns

någonting att göra. De konstaterade att media påverkar dem, oavsett om de ville det eller ej. Nedan följer ett citat från en kille där han beskriver sin upplevelse av pressen på att ha ett bra utseende.

”Speciellt för tjejer så verkar det som att, på affischer på sådana där pelare är det alltid människor som är pinnsmla som, där kameran som dom fotar med verkar vara mer intresserad av att visa upp själva tjejen mer än kläderna. Så det, det finns ju ett ganska påtagligt krav från samhället om att man ska se bra ut. Men jag, jag skiter i det. För jag orkar inte bry mig. För det känns onödigt att man ska bry sig så otroligt mycket som dom förutsätter att man ska göra.” (kille)

Tidigare forskning från bland annat Hirdman (2001) visar på just det som citatet ovan beskriver, att reklam riktad till kvinnor återföljs av ett skönhetsstema. Genom skönhet har kvinnan sin chans att bli bekräftad och sedd. Bekräftelsen får hon från mannens ögon, vilket gestaltas av kameran. Media anses av de intervjuade påverka i huvudsak med hjälp av kändisar som genom sina utseenden och i egenskap av förebilder sätter ribban för den ideala kroppen. Flera intervjuinformanter poängterade också att media finns överallt, och det är svårt att undgå budskapen från tidningar, tv och reklampelare. Nedan beskriver en kille skillnaden i pressen på killar och tjejer.

”Tjejer har mer skönhetskrav på sig... Tjejer generellt, visas upp väldigt ofta i reklam och sånt, så dom känner sig nog ganska tvingade att dom måste se bra ut och sånt. *Har killar inte samma krav?* Inte på samma sätt. Visst, det är dom här jättemuskulösa och perfekt byggda männen som dom har i reklamer, men dom har också dom vanliga killarna. Tjejerna så är det alltid dom här smala och långa, blonda för det mesta. *Det finns mer att välja på för killar?* Mm. Du måste inte se ut på ett sätt, det finns många möjligheter. Tjejer har ett skönhetsideal.” (kille)

Några av intervjuinformanterna var också inne på spåret att vännerna är en del av pressen, där mycket handlar om att jämföra sig med varandra. En tjej sa bland annat att det för henne under en period var viktigt att ha snygga vänner, och en annan informant menar att eftersom hon just har snygga vänner så känner hon att hon också måste leva upp till det utseendet för att platsa in i gänget.

Eide (2006) skriver att massmedia är en av de största förmedlarna av kropps- och skönhetsideal, där kroppen framställs som formbar och individen är själv ansvarig för förändringen. Flertalet av intervjuinformanterna menar att media har en stor betydelse i deras liv i avseende på utseende och skönhetsideal, och att det påverkar dem, mer eller mindre medvetet. Eide (2006) menar att medier är upptagna av det som avviker och är onormalt. Citatet nedan visar på att intervjuinformanten är väl medveten om att tjejen i reklamen är retuscherad, men anser likväl att hon påverkas.

”Alltså det kan ju också gå till överdrift om man ser liksom en jättesnygg tjej på TV så kan man tänka bara ”men åh, herregud vad retuscherad hon är”, men det är ju ändå så att jag vill se ut som henne. Även om jag vet att det är farligt liksom så är det ändå så att ”fan, om man hade sett ut så”. Och sen kan man också bli väldigt påverkad av ens umgänge. Om man vet att en tjej i gruppen alltid får mycket uppmärksamhet liksom, när man är ute, du vet i skolan och så här. Alltid så här blickar och kommentarer typ. Då, då vill man ju se ut som hon också lite. Då kan man ju bli påverkad av det också.” (tjej)

Johansson (1998) menar att ju mer individen strävar efter perfektion, desto lättare är det att bli överdrivet kritisk mot den egna kroppen och sin egen person. Kritiken kan leda till en längtan av att vara någon annan. Tjejen i citatet ovan berör just det Johansson (1998) beskriver. Hon vill se ut som den perfekta tjejen på TV, trots att hon vet att hon är retuscherad. Hon är dock

medveten om att bilden inte är äkta, men i citatet berör hon ändå något viktigt då hon beskriver en längtan efter det perfekta utseendet. En längtan som hon inte är ensam om att uttrycka, flera intervjuinformanter säger att de skulle vilja likna nästan vem som helst i Hollywood eftersom de tycks ha så perfekta kroppar. Bordo (1999) skriver att det är sunt förnuft att anta att filmstjärnors kroppar har en funktion som normsättare, de bestämmer inte bara vad som är vackert, utan också vad som är ”normalt” i den kvinnliga kroppen (Bordo 1999), och med sunt förnuft därmed också vad som är ”normalt” och vackert i den manliga kroppen.

Kroppen som projekt

I en del av den tidigare forskningen och de teorier som redovisats jämför författarna kroppen med ett livslångt projekt. Brumberg (1997) skriver att kroppen är ett tidskrävande projekt eftersom den är ett viktigt medel för definitionen av sig själv, genom att synligt visa för världen vem man är. Giddens (1999/1991) menar att kroppen har blivit en del av modernitetens reflexivitet, individen är själv ansvarig för sin egen kropps utformning. Intervjuinformanterna fick därför ta ställning till påståendet ”kroppen är ett projekt som ständigt behöver arbete för att bli bättre”. Samtliga informanter höll helt eller delvis med påståendet. Några menade att *ständigt* var att ta i, då de i perioder var nöjda med projektet, innan de hittade ett nytt. Andra menade att de just var i behov av att hela tiden förändra och förbättra något. Flera av informanterna berättade om deras egna projekt som de hade. Nedan följer ett citat från en kille som diskuterar kroppen som projekt.

”Oj. Ständigt skulle jag nog inte hålla med om, utan från och till lite. Att ibland behöver du inte arbeta med den över huvud taget, du kanske känner dig nöjd med projektet, men så ibland kanske du vill bättra på det. Ständigt håller jag inte med om, men ibland att man känner att man behöver göra något åt det, eller åt kroppen. *Du går ju på gym nu...* Ja, jo det är ju en fas i livet kanske. Fast jag tror aldrig att man känner sig 100-procentigt nöjd, men att man är mer nöjd än missnöjd med kroppen liksom. Att man tycker att det är okej att leva med den. Men jag tror aldrig man känner sig klar med projektet liksom. Det finns alltid någonting man själv tycker man kan göra”. (kille)

Flera av intervjuinformanterna tränar på gym, vilket enligt Johansson (1998) kan ses som en del i sökandet efter en trygg och utvecklad identitet, just genom förutsättningen att disciplinera kroppen så den blir synlig och väl definierad. Träning på gym har diffusa mål och ideal jämfört med andra sporter. På gymmet visas belöningen av att träningen gett resultat till stor del genom visibla förändringar på kroppen. Ingen av informanterna som tränar på gym ger uttryck för att det är just styrkan de vill förbättra, nej, i likhet med Johanssons text framhäver informanterna att gymmet är arena där kroppen utseendemässigt ska förändras och förbättras. Kroppen är för dem vad Johansson (1998) benämner som ett ”estetiskt projekt”. En tjej menar dock att förr gick hon enbart på gym för att bli snyggare i kroppen, men nu mera ser hon även hälsoaspekten av det. Om kroppen någon gång blir perfekt råder det delade meningar om bland intervjuinformanterna. I citatet nedan berättar en tjej om hon tror att kroppen någon gång blir perfekt.

”Det, jag tror det är väldigt få som tycker att ens kropp är perfekt. Jag tror att alla kan hitta ett fel på något sätt, tror jag. Så, ja, nej, jag tror inte det att kroppen blir perfekt någon gång.” (tjej)

Föreställningen om att kroppen ska ses som något som går att förändra till det bättre är vanligt förekommande (Erling 2001). En tjej trodde att hon skulle bli mer nöjd med kroppen ju äldre hon blev eftersom hon upplevde det som att äldre människor var betydligt mer nöjda med sina

kroppar⁶⁰. Några av informanterna anser att kroppen ska bli perfekt i framtiden, även om den inte är det just nu. Flertalet menar dock i likhet med Erlings (2001) tes, att det alltid finns något som kan förbättras.

Tankar kring det egna utseendet

Det är mycket viktigt att se bra ut för unga människor i Sverige, och framförallt är det viktigt för unga kvinnor. Men tjejer är också de som är mest missnöjda med sina utseenden (Bengs 2000). Under tonåren förankras känslan av att vara attraktiv (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). Fråga ”är du nöjd med ditt utseende just nu?”⁶¹ är den fråga i enkäten som orsakat mest bekymmer.

Tabell 3. Radprocent I: nöjd med utseende – kön. Fråga 46 i enkäten.

Kön * Är du nöjd med ditt utseende Korstabulering				
		Är du nöjd med ditt utseende		Totalt
		Ja	Nej	
Kön	Tjej	66 %	34 %	100 %
	Kille	84 %	16 %	100 %
Totalt		73 %	27 %	100 %

n=155

21 elever valde att antingen helt hoppa över frågan, eller att enbart skriva kommentarer vid sidan av svarsalternativen, att sätta ett kryss mellan rutorna eller i båda. Uppenbarligen var det för många svårt att besvara med enbart ja- och nej alternativ. 73 procent av de svarande var dock nöjda med sitt utseende och 27 procent var inte nöjda. I likhet med tidigare forskning är tjejerna här överrepresenterade och är inte nöjda med det egna utseendet lika ofta som killarna, se korstabuleringen ovan. Däremot går det inte att svara på om enkätrespondenterna är missnöjda med sitt utseende, eftersom frågan är utformad så att de endast besvarar om de är nöjda eller ej, inte om de är missnöjda eller ej. De som fyllt i frågan på ett felaktigt sätt och istället skrivit kommentarer menar att de delvis var nöjda, att det var olika från dag till dag eller att de var nöjda med en viss del av utseendet, exempelvis ansiktet men inte kroppen. I intervjusituationen framkom också många osäkra svar, men där fanns det möjlighet att ställa följdfrågor om så var motiverat. Nedan följer ett citat från en kille som svarar på om han är nöjd med sitt utseende.

”Ja, alltså ganska ja så där. Alltså jag vet att jag är ganska stor och så, men det kan jag inte hjälpa

⁶⁰Vilket dock inte stämmer med den senaste forskningen, en kvinna tänker i snitt 36 negativa tankar om sitt utseende varje dag, och fler gånger för äldre kvinnor (www.mirror.co.uk/news/top-stories/2009/11/23/women-s-252-body-worries-per-week-115875-21842857/).

⁶¹ Fråga 46 i enkäten.

så mycket, så jag tränar ju varje dag och så, så det går framåt.. //..Men alltså det känns okej, det gör det. Alltså inte sådär supersnygg.” (kille)

Vi arbetar på att presentera oss själva så att andra människor förstår vem vi är (Jenkins 2004). Kroppen är relevant för den identitet individen eftersträvar (Giddens 1999/1991), och under tonåren befästs identiteten (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). Eftersom identiteten kan ses som en process, vilken är under stark utveckling under tonåren, är kroppen av stor betydelse eftersom den visar för världen vem man är. Men eftersom både kroppen och identiteten är i en starkt pågående process under tonåren så är det ur ett sådant perspektiv kanske inte heller underligt att många har svårt att besvara om de är nöjda med sitt utseende eller ej.

En viktig uppgift under puberteten är att utveckla en realistisk kroppsuppfattning. Tonåringen kan lätt uppleva att den står i centrum, och en extrem självmedvetenhet och kritisk granskning av det egna utseendet är vanligt (Erling 2001). Identiteten är grunden i personligheten och handlar om andemeningen i upplevelsen av sig själv. Identiteten är dock aldrig individens ensak då den utvecklas i samspel med andra individer i ett samhälligt sammanhang. Den personliga identiteten är därmed beroende av andras syn på individen, vilket i förlängningen leder till att identiteten är ett uttryck för en serie skärningspunkter mellan det individuella och omvärlden (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). I tonåren är det tid att börja besvara frågor som; ”vem är jag?” och ”hur uppfattar andra mig?” (Erling och Hwang 2001). Intervjuinformanterna fick berätta hur de tror att andra uppfattar deras utseende, vilket för många var en svår fråga att besvara. Ett fåtal av de intervjuade trodde att andra människor tyckte att de i varje fall delvis såg bra ut, att de exempelvis hade en fin kropp eller såg vältränade ut. Flertalet menade dock att de såg ganska alldagliga ut, gav ett likgiltigt intryck, smälte in i mängden och helt enkelt var ganska vanliga. De kunde inte svara på om människor i allmänhet tänkte positivt eller negativt om deras utseende. När de beskrev sig själva var det ofta med neutralt laddade ord som lång, stor, smal, normal, blond, blåögd. Ingen trodde dock att de enbart uppfattades som negativt utseendemässigt av sin omgivning. Flera framhöll att de hoppades att deras utseende uppfattades som positivt, men de visste inte alls om så var fallet. Ingen trodde att deras utseende av andra enbart betraktades som fult. Nedan beskriver en kille hur han tror att andra uppfattar hans utseende.

”Jag tror att dom flesta är ganska likgiltiga. Jag tror inte att det är så jättemånga som lägger märke till mig när jag går förbi eller någonting sånt. Jag ser väl ganska alldaglig ut egentligen. *Tror du dom tänker positivt eller negativt om ditt utseende?* Jag vet inte, jag tror det första folk tänker på, det är också för att jag har hört dom här reaktionerna, och det är för att jag är lång. Det är en av dom första grejerna som jag märkt att folk lägger liksom märker av och det är ganska enkelt att märka också. Eftersom det är en ganska tydlig del av utseendet. Men negativt eller positivt, det vet jag faktiskt inte, hur jag ska svara. Jag hoppas ju att det är positivt.” (kille)

Cash och Fleming (2002) menar att fysiskt attraktiva människor inte nödvändigtvis är nöjda med hur de ser ut, på samma sätt som mindre attraktiva människor inte nödvändigt är missnöjda med sitt utseende. Oavsett hur människor ser ut är det deras egna perceptioner, känslor och övertygelser som är avgörande för hur de tror att andra människor uppfattar dem. Erling (2001) skriver att kroppsuppfattningen påverkas av de utseendeideal och normer som finns i samhället. Att flertalet av intervjuinformanterna upplever att de är en i mängden och inte sticker ut, kan vara ett tecken på att de anser sig behöva ha den perfekta kroppen och det perfekta utseendet för att våga lita på att det egna utseendet är vackert. Att nå upp till sådana ideal är svårt, inte minst med tanke på den fotoretuschering som ofta förekommer i media. Kroppsuppfattningen är en mycket viktig aspekt av den psykologiska utvecklingen under

adolescensen (Levine and Smolak 2002). Självkänslan hos ungdomar är nära relaterad till kroppsuppfattningen (Erling 2001), och i det mänskliga beteendet finns en stark drivkraft till att bli sedd, iakttagen och uppmärksammas (Johansson 1998). Språket och tanken går inte att separera, och språket utgör grunden för våra tankar. Språket konstruerar snarare än representerar världen. Hur vi beskriver oss själva och andra har konsekvenser för hur vi agerar som individer eller som samhälle (Burr 2007). Flera av intervjuinformanterna beskriver sig själva som att se ganska allmogliga ut, ge ett likgiltigt intryck, smälta in i mängden och helt enkelt vara ganska vanlig. Att använda sådana ord skulle enligt socialkonstruktivismen kunna ses som att språket konstruerar deras kroppsuppfattning. Beskrivningarna av sig själva skulle då i förlängningen få konsekvenser i form av att informanterna agerar efter sin kroppsuppfattning och inte värdesätter det egna utseendet.

Utseendet som görbart

Hirdman (2001) finner att läsarna till Veckorevyn uppmanas att leta efter fel och kritiskt granska sig själva. Tidningen erbjuder råd och tips för att rätta till brister på olika problemområden så som mage, lår och bröst. Intervjuinformanterna fick svara på frågan om de skulle förändra någon del av sitt utseende om de fick chansen. Samtliga informanter, undantaget en tjej, svarade att de hade något eller några saker de ville förändra. En av informanterna beskriver i citatet nedan hur han utvecklat strategier för att se större ut.

”Kroppsmassa, alltså något kraftigare än vad jag är idag. Men, jag är nöjd såhär. Och jag kan kompensera för det med annat. Eller jag kan också dölja det till viss del, för jag vet att eftersom jag är lång, jag har ofta kort intill snaggat hår, och då så har jag en ganska stor rock också. Så det gör att jag ser större ut än vad jag är.” (kille)

Citatet ovan är uppbyggt kring samma strategi som flera av de intervjuade i Johansson (1998) studie framförde. De hade ofta ett uttalat missnöje kring specifika kroppsdelar, vilka de försökte dölja med passande kläder, medan mer estetiskt tilltalande kroppsdelar framhölls. Killen i citatet är missnöjd med sin kroppsmassa, men döljer det med hjälp av frisyren och kläderna. Andra exempel på önskade förändringar av utseendet som de intervjuade framförde, var bl.a. att bli längre och smalare eller större, få större rumpa och mindre fötter, större armmuskler och brunare hud. Det var ingen av informanterna som framförde önskemål om radikala kroppsliga förändringar, och i huvudsak var de nöjda med hur de såg ut, vilket skulle kunna ställas i kontrast till föregående rubrik, där flertalet av informanterna trodde att andra uppfattade dem som en i mängden och ganska vanliga. Svaren häger inte helt ihop, och skulle kunna förklaras med hjälp av Ambjörnssons (2004) definition av normalitet. Normalitet kan ses som en sammanblandning av hur de flesta människor *är*, men också hur de *bör* vara. Begreppet är nära föreställningen om det ideala. Strävan efter normalitet kan ses som en konflikt mellan att både vara unik, och samtidigt likna de andra. Intervjuinformanternas beskrivningar av sig själva som vanliga och allmogliga betyder att de liknar de andra och därmed är normala. Men de vill också vara unika, och därför svarar flertalet informanter att de vill göra mindre utseendemässiga förändringar, men i övrigt är de nöjda med sig själva.

Hur långt är det då möjligt att gå i strävan efter den ideala kroppen? I enkätundersökningen svarade 67 procent av respondenterna att de tyckte det var okej för andra människor att göra en plastikoperation, och 31 procent tyckte att det var okej om de hade varit med om en olycka, exempelvis en brand⁶². Totalt var därmed 98 procent av enkätrespondenterna positivt inställda till att andra människor plastikopererar sig. I Bengs (2000) undersökning tyckte 73 procent av

⁶² Fråga 44 i enkäten.

tjejerna att det var okej för andra att göra en skönhetsoperation, och ännu fler bland killarna, 81 procent svarade jakande (totalt 75 procent)⁶³. Siffrorna är därmed lägre än de 98 procent som framkommit i den här undersökningen. Bengs hade dock inte med det tredje alternativet ”ja, om de varit med om en olycka”, vilket är en bidragande faktor till att det inte går att dra några säkra slutsatser om attityderna verkligen förändrats. I pilotenkäterna som genomfördes i inledningen av uppsatsfasen fanns inte det alternativet med, men flera som fyllde i den kryssade i ja-alternativet, och motiverade det med att det kunde handla om att någon varit med om en olycka. Därav kan det trots allt tänkas att respondenterna i Bengs undersökning resonerat på samma sätt, och om så är fallet så är gymnasieungdomarnas attityder till plastkirurgi i den här undersökningen mer positivt inställda.

Tabell 5. Radprocent I: plastikoperation – kön. Fråga 45 i enkäten.

		Skulle du i dagsläget kunna tänka dig att göra en plastikoperation?				Totalt
		Ja	Ja, jag har redan gjort en	Nej	Kanske	
Kön	Tjej	30 %	0 %	43 %	27 %	100 %
	Kille	8 %	3 %	80 %	9 %	100 %
Totalt		22 %	1 %	57 %	21 %	100 %

n=176

57 procent av enkätrespondenterna skulle däremot i dagsläget inte kunna tänka sig att själva göra en plastikoperation⁶⁴, medan lite mer än var femte respondent kunde tänka sig att göra det, och en femtedel kunde kanske tänka sig att göra det. Siffran är högre än den i Bengs (2000) studie, där 16 procent skulle överväga att göra en skönhetsoperation⁶⁵. I Bengs studie var den övervägande delen av de som svarat ja på frågan tjejer, endast tre av killarna svarade ja. I den här studien finns också en tydlig könsskillnad, dock inte lika stor, se korstabuleringen ovan. 43 procent av tjejerna kunde inte tänka sig att göra en plastikoperation, motsvarande siffra för killarna är 80 procent. Värt att ta i beaktande är att snart 10 år har gått sedan Bengs (2000) undersökning, och svarsfrekvensen i den här undersökningen skulle kunna tyda på en trend mot en öppnare inställning till plastikoperationer.

⁶³ Frågan i Bengs avhandling är utformad så att respondenterna fått välja mellan alternativen; Håller med, håller delvis med, håller delvis inte med och håller inte alls med. De två första alternativen räknas då samman som ”ja-svar” och de två senare alternativen räknas som ”nej-svar”.

⁶⁴ Fråga 45 i enkäten.

⁶⁵ Bengs fråga är dock något annorlunda utformad, hon frågar om respondenterna skulle kunna tänka sig att överväga en plastikoperation, och har endast ett ja- och ett nej- alternativ. I den här undersökningen fanns fyra svarsalternativ.

Utseendets betydelse i relation till lycka, vänner och skola

För att ta reda på hur viktigt det egna utseendet är fick respondenterna i enkätundersökningen skatta olika företeelser, på en skala från ett till fem, där ett stod för inte alls viktigt och fem stod för mycket viktigt⁶⁶. Genom att göra så är det möjligt att se hur viktigt utseendet är i jämförelse med andra områden i livet.

Tabell 4. Jämförelse av hur viktigt det egna utseendet är i jämförelse med andra saker i livet. Fråga 45 i enkäten.

Hur viktigt är det att...	...en tjej ser bra ut?	... en kille ser bra ut?	...du ser bra ut?	... du är vältränad?	... den du är intresserad av ser bra ut?	... du är lycklig?	...du har bra vänner?	... det går bra i skolan?
Missing*	2	8	2	0	2	1	0	1
Mean*	3,5	3,4	4,3	3,8	3,8	4,8	4,9	4,3

*Mean = medelvärde

*Missing = Bortfall

Resultatet visar att det egna utseendet är viktigt, med ett medelvärde på 4,3, se tabellen ovan. Det är dock viktigare att vara lycklig (medelvärde 4,8), och viktigast av allt, att ha bra vänner (medelvärde 4,9). Ungefär lika viktigt som det egna utseendet är att det går bra i skolan. Vad som inte är lika viktigt som det egna utseendet är andra tjejer och killars utseende, utseendet på den person som respondenten är intresserad av, samt att enkätrespondenten själv är vältränad. Hur viktigt det är att en kille ser bra ut valde åtta killar att inte svara på. I intervjuundersökningen framför flera informanter att utseendet är mycket viktigt i mötet med nya människor. Det första intrycket är viktigt och utsidan är det som ger insidan en chans. Nedan berättar en kille om utseendets betydelse.

”Ja, jag tycker att det är väldigt viktigt faktiskt. För det är ju ändå första intrycket. Det betyder ju väldigt mycket. Jag tycker att utsidan ofta ger insidan en chans. Ser man bra ut så känns det nog lättare att gå fram till någon och lära känna den. Även fast det är väldigt dumt så, jag tror att det är så. Så jag tror att det spelar väldigt stor roll”. (kille)

När intervjuinformanterna lär känna en ny person så betyder utsidan nästan allt, det är lätt att vid första anblicken av någon placera in personen i ett fack. Några menar att de är mycket snabba på att döma andra, det kan handla om att en person har på sig fel sorts skor så är den ute ur leken, såvida de inte känner varandra sedan tidigare. I citatet nedan beskriver en kille vad utseende betyder för honom.

”Det blir ju ganska viktigt eftersom utseendet är det första man ser på en person. Det är hur dom ser ut, och då, det är ju väldigt lätt att man liksom väljer folk efter hur dom ser ut, eller placerar dom i fack efter hur dom ser ut. Innan man liksom har lärt känna dom. Men om man, när man liksom börjar känna folk, då går ju, då blir det ju mer, att jag i varje fall går mer på hur dom är som

⁶⁶ Fråga 45 i enkäten.

människor. Men i början spelar ju utseendet nästan störst roll.” (kille)

Informanterna menade dock att i längden så är insidan viktigare än utsidan, en kille framförde att han vill ju inte vara gift med en person som ser bra ut, men är en riktig skitstövel. En tjej menar att hennes uppfattning om hur någon ser ut kan förändras när hon lär känna den personen. De vänner hon har blir vackra för henne, just i egenskap av att de faktiskt är hennes vänner. För att ytterligare ringa in, definiera och problematisera utseendets betydelse användes tre viktiga livsområden i intervjuerna, för att med hjälp av dem belysa vikten av utseendet. De tre livsområdena är utseendets betydelse för en partner eller framtida partner, för vänkretsen och föräldrarna. Utseendet i relation till föräldrarna visade sig ha en mindre eller ingen betydelse för flertalet av intervjuinformanterna. Inte heller trodde de att deras föräldrar brydde sig särskilt mycket om hur de ser ut, så länge de är friska, hälsosamma och klär sig ordentligt. Utseendet har däremot en större betydelse för ett parförhållande och för vänskapsrelationer, vilket de två nästkommande avsnitten behandlar.

Kärleken är blind vs kärlek vid första ögonkastet

Att en partner ser bra ut är viktigt för intervjuinformanterna, framförallt i början av ett förhållande. Nästan alla menar att de aldrig ens hade träffat personen om den inte var snygg, det hade tagit emot att inleda något sådant. Någon menar dock att i slutändan väger insidan helt över utseendet, även om det mest önskvärda är att hitta en partner som är attraktiv både i personligheten och i utseendet. Nedan berättar en tjej om utseendets betydelse för ett parförhållande.

”Ja, eller annars hade jag nog till att börja med inte ens träffat honom, tror jag inte, om jag inte tyckte han såg bra ut. Men sen när man lär känna personen bättre så blir det automatiskt att man tycker den personen ser bra ut. Men utseendet är ju det första man går på.” (tjej)

I intervjuerna finns det en svag tendens till att tro att det för deras partner är något mer betydelsefullt med ett bra utseende än vad det är för dem själva. Nedan beskriver den intervjuade killen hur han tror att en tjej troligtvis resonerar kring utseendets betydelse i ett parförhållande.

”Jo men jag tror inte det är så viktigt alltså, om man precis har lärt känna varandra och har lite skoj ihop bara, då kanske hon tycker det, och då tänker hon nog att han måste se bra ut, men sen när man är kära och så, då vete fasen om det är lika viktigt. Då tror jag att man går på insidan och allt” (kille)

Goffman (2009/1959) skriver att den främre regionen är den plats där framträdandet äger rum. Själva framträdandet kan uppfattas som en ansats att ge intrycket av att aktiviteten i regionen förkroppsligar och vidmakthåller vissa normer. Jenkins (2005) menar att identifiera sig själv med en annan är en fråga om mening. Att vara ihop med någon betyder att två personer väljer varandra att vara med, och att de visar det för omvärlden. De framträder då tillsammans, och Goffman (2009/1959) skriver att framträdanden tenderar att ge ett idealiserat intryck. Att utseendet på en partner av intervjuinformanterna beskrivs som viktigt skulle kunna ses som ett led i att idealisera framträdandet i den främre regionen. I citatet ovan framgår att det idealiserade framträdandet är viktigast i början av förhållandet, och därefter värdesätts personliga och inre egenskaper högre.

Lika barn leka bäst

För tonåringen står vännerna som rollmodell för identitetsutvecklingen, och tonåringen formas i hög grad genom sitt samspel med andra jämnåriga (Wrangsjö och Winberg Salomonsson 2007). Vad vännerna tycker om utseendet spelar en mycket stor roll under ungdomsåren (Erling och Hwang 2001). Intervjuinformanterna menade över lag att det har en viss betydelse för vänskapen hur deras vänner ser ut, däremot är det inget som helt avgör all vänskap. Några menar att de har vänner som inte ser särskilt bra ut, men att de har andra egenskaper som värdesatts högre. Nedan resonerar en tjej kring utseendets betydelse för vänskapen.

”På ett sätt är det ganska viktigt, men på ett sätt är det inte viktigt. Jag har ändå vänner som jag tycker inte ser bra ut, men som ändå är bland mina bästa vänner. Med tanke på att jag ens tänker på att dom inte ser bra ut så...” (tjej)

Kroppen är inte enbart fysisk, utan är påverkbar av individens sociala erfarenheter, samt de normer och värderingar som innehas av de grupper individen är medlem i (Giddens 2007). Några av intervjuinformanterna menade att det känns bättre att vara med snygga kompisar när de är i en främre region, exempelvis på stan, eftersom de anser att andra människor förknippar dem själva med gruppen. Nedan beskriver en kille just kompisgruppen och vilka normer och värderingar som medföljer en viss grupp.

”Det tror jag också är viktigt, alltså. Man går ju inte fram och säger att du måste se bättre ut för annars är inte jag din kompis. Men jag tror, jag tycker det känns bättre att vara med kompisar som ser bra ut. Eller, ja, någorlunda, så att... Man kanske tycker bättre om någon som ser mindre bra ut, men när man är ute på stan så känns det bättre att vara med kompisar som ser bättre ut. För att det är liksom, eller det känns dumt att säga, men det är liksom, man själv sätter sig in i den gruppen. Så folk som ser på en, som man inte känner, dom ser liksom gruppen, och så är man där. I den snygga gruppen”. (kille)

Tonåringen spenderar mycket tid med sina vänner, och relationen till jämnåriga får allt större betydelse under tonåren. Vännerna står som bollplank och modell för frågor som hör ihop med identitetsutveckling (Erling och Hwang 2001). Identiteten och kollektivet är sammanflätade med varandra, och från individens synvinkel är det framförallt kroppen som betraktas vid individuell identifikation (Jenkins 2005). En synpunkt som flera intervjuinformanter framförde var att de inte ville bli förknippade med en ”extrem” person, vilket innebar en person som var riktigt tjock eller riktigt smal. Eftersom det framförallt är kroppen som betraktas vid individuell identifikation kan det ur individens synvinkel vara motiverat att ta avstånd från personer som kroppsligt avviker för mycket från det normala. Om individen inte gör det så innebär det att han eller hon identifierar sig själv med den avvikande personen, en person som står som modell för identitetsutvecklingen. Om ungdomen förknippar sig själv med en ”extrem” person blir det också en del av den personliga identiteten. Nedan beskriver en tjej hur viktigt det är för henne att vännerna ser bra ut.

”Jag tycker inte det är jätte viktigt, men det... Alltså det beror på hur illa det är, på något sätt. Även om man inte vill så blir det att man skäms över en person om dom är alldeles så här helt beniga eller om det hade varit tvärt om. Då blir det alltså, om folk, då blir det att den personen drar till sig väldigt mycket uppmärksamhet om det är ett extrempåfall. Då, då blir det att man såhär skäms lite över det.” (tjej)

Normer handlar om makt, då de som lyckas leva upp till normen avgör vilka som accepteras

och vilka som stöts bort (Brade et al 2008). I de stycken som följer under avsnittet finns flera citat som just visar på makten att bestämma över vänskapsrelationer, baserat på utseendepreferenser. På frågan ”hur viktigt tror du att det är för dina vänner att du ser bra ut?”, är det fler som tror att det är viktigare för vännerna att informanten själv ser bra ut, än vad det är för informanten att vännerna ser bra ut. Några menar att visst är det inte viktigt för alla vänner, men för några är det säkert så, och några trodde också att de skulle bli uteslutna ur gemenskapen om de gick upp kraftigt i vikt. Flera menar dock att de klär sig rätt och passar in i gruppen, så de har inget att oro sig för. De menar också att när det gäller deras äldsta vänner, som de känt sedan barnsben, så spelar utseendet liten roll från båda parter. Men många av de nyare bekanta har säkert blivit vänner till stor del på grund av att de matchar varandra utseendemässigt. I citatet nedan beskriver en kille hur viktigt han tror det är för sina kompisar att han själv ser bra ut.

”Det tror jag är lite samma sak som jag sa, att man umgås nog hellre med dom som ser lite bättre ut. Så jag tror att dom tycker nog att det är lite viktigt, även om man kanske inte vågar säga det så”.
(kille)

Många informanter menar att det är viktigt att se bra ut bland kompisarna, speciellt bland dem som just är av den nyare typen av vänner. Nedan beskriver en tjej sin rädsla för att hennes vänner ska tycka att hon är ful.

”Nej, jag vet inte, man mår såhär lite dåligt över det...För mina kompisar är generellt så här väldigt smala och då blir det att man jämför sig med dom, och då ungefär, nej jag vet inte. Man är rädd för att dom såhär ska tycka någonting, jag vet inte. *Tror du dom skulle göra det?* Ja, det tror jag. För så här vissa, jag hör ju hur andra pratar om andra människor, som visst kanske är mer extremt. Men då blir det så här att man tänker, oj, nej, tänk om dom säger någonting bakom min rygg.” (tjej)

Informanterna fick ta ställning till om deras vänskap med kamraterna hade sett annorlunda ut ifall vännerna hade varit mindre attraktiva än vad de är. Många är osäkra på om de överhuvudtaget hade blivit vänner med varandra ifall kompisarna varit fula. Flertalet menar att de fortfarande hade varit vänner, men i mer offentliga rum som exempelvis på fest så hade de skämts över den person som blivit ful. Det hade tagit emot att visa sig med den kompis, och även om vänskapen inte helt förstörts så är det troligt att de skulle glida ifrån varandra. I citatet nedan svarar en tjej på frågan om hon kunnat tänka sig att ta med en ful kompis på fest.

”Jätte elakt, men jag tror faktiskt inte jag hade gjort det. Sen beror det väl lite på, alltså vänner är lite som en sak att antingen lär du känna en person, och så tycker du om den personen för, alltså som den är liksom. Och det gör jag i princip med alla mina vänner, men sen så blir det väl att man dras till dom man tycker ser bra ut. (tjej)

Några av intervjuinformanterna menade att även om de själva skulle behålla sina vänner om de blev fula, så trodde de att de själva skulle uteslutas ur gemenskapen om situationen var omvänd. En kille var övertygad om att vissa av hans kompisar skulle sluta hälsa på honom om han blev ful, och en annan kille menade att han kunde förstå ett sådant agerande. Wrangsjö och Winberg Salomonsson (2007) skriver att samhället inte ser likadant ut idag som för 20 år sedan, vilket har förändrat villkoren för hur det är att vara ung. Internet och mobilen ger helt nya möjligheter till kommunikation. En kille i intervjuundersökningen drar nytta av tekniken då han föreslår att vänskapen med fula vänner kan upprätthållas via MSN, telefonkontakt och liknande. I citatet nedan berättar han att vänskapen kan bevaras elektroniskt om personen blivit alltför ful.

”Men man kan ju prata med dom på MSN, då ser man ju dom inte, precis som, man behöver ju inte träffas så mycket kanske. Kanske kan höras på telefon.” (kille)

Hylland Eriksen (2006) skriver att då alla samhällen är baserade på regler och normer blir sanktioner påföljden för den som bryter en central norm. Citatet ovan är ett tydligt exempel på vad som händer om en individ bryter mot utseendenormen. Vännen har blivit ful och är därför en avvikare som inte längre passar in i gemenskapen. Sanktionen som följer blir att de personliga kompiskontaktarna ersätts med elektroniska sådana, så att den normala killen slipper att se och synas tillsammans med avvikaren. Dessutom menar killen i citatet att han själv ändå agerar bättre än vad hans kompisar skulle gjort om situationen var omvänd. Han och flera andra informanter tror att de själva hade uteslutits helt ur gemenskapen om de blivit fula.

Slutligen så fanns det några intervjuinformanter som menade att deras vänskap inte skulle förändras på något sätt och att de inte skulle skämmas över personen i fråga. För dem var personligheten viktigare än allt annat. Nedan följer ett citat från en av dem som inte skulle låta vänskapen påverkas om en vän blev ful.

”Det är ju vissa som jag umgås med av kanske alla i klassen, jag skulle inte säga att någon är direkt ful. Men det är väl också för att dom är mina kompisar kanske. Sen, vissa av dom skulle väl kanske klassas av andra som inte jätte snygga så sätt, men jag tror inte jag skulle brytt mig så mycket. För det är ju så underbara människor allihop det gänget alltså som jag hänger med. Och där liksom, där har vi en så fruktansvärd vid spridning av utseenden och personligheter, så jag tror inte jag hade brytt mig så mycket.” (kille)

Några menar också att de drar sig till vänner som liknar dem själva i utseendet och stilmässigt. Därmed kan vänskapen komma att brytas om vännerna förändras för mycket utseendemässigt. Utseendet bland vänner har för dem betydelse, och en informant beskriver det som orättvist i citatet nedan.

”Jag tycker ju att det är rätt dåligt faktiskt. Men alltså det är ju, jag själv har ju gjort det så. Men jag tycker att det är skitdåligt egentligen. Jag vet inte riktigt varför man gör det, det är väldigt dumt, för det är ju fortfarande samma personer.” (kille)

De individer som står för de framträdanden aktören inte själv agerar kallar Goffman (2009/1959) för *aktörer, publik* och *de medagerande*. Vännerna till aktörerna (intervjuinformanterna) får här ses som de medagerande. Goffman menar att varandet av en viss individ inbegriper ett upprätthållande av de normer som den sociala grupp individen förbinder sig med. I texterna ovan har det gång på gång lyfts fram exempel på de medagerandes betydelse för hur aktören spelar sin roll. Dels handlar det om att agera med ”rätt” medagerande, där både personlighet och utseende för många tycks ha stor betydelse. Om utseendet hos de medagerande fallerar så kan också interaktionen, vänskapen, rubbas och gå om intet. Men aktören tror också att om de egna yttre blir förfulat så riskerar det att bryta ner interaktionen, kanske i än större utsträckning än om de är någon av de medagerande som misslyckas med att leva upp till gruppens normer för utseende.

En premis som enligt Burr (2007) karaktäriserar det socialkonstruktivistiska perspektivet är att social handling och kunskap har ett samband. Det finns många möjliga konstruktioner av världen, och varje konstruktion bär med sig olika vägar till social handling. Att flertalet av intervjuinformanterna tror att deras eget utseende har en betydelse för deras vänner är en

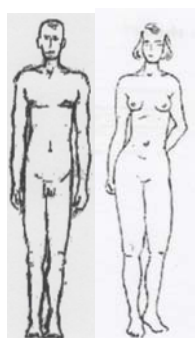
konstruktion av kunskap. Den sociala handlingen som hänger samman med kunskapen leder till att informanterna dagligen anpassar sitt utseende efter den föreställning de har om vad som är utseendemässigt bra i kamraternas ögon. Informanttjejerna lägger ner mycket tid och energi på utseendet för att deras kunskap om vad som utseendemässigt godtagbart kräver det. På samma sätt lägger killarna ner mindre tid och energi på det egna utseendet, eftersom det är vad deras kunskap bekräftar är den bästa sociala handlingsstrategin. Hade killarna lagt ner lika mycket tid på det egna utseendet som tjejerna gör, så hade det inte varit i enighet med den kunskap de har om vad det innebär att vara kille. Därmed är vi återigen tillbaka till utgångspunkten av utseendets betydelse, killar får inte offentligt vara för måna om sitt utseende, de går emot föreställningen om vad det innebär att vara en kille. Precis som föreställningen om genus i samhället pekar på att tjejer ska vara måna om det egna utseendet för att vara kvinnlig.

Kapitel 6. Slutsatser och avslutande diskussion

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen uppfattas av gymnasieungdomar, och vilken betydelse dessa uppfattningar har för dem själva. Slutsatserna redovisas under de teman som presenterades under föregående kapitel. Under det första temat, *den normala kroppen*, utreds förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen. Under tema två, *vikten av vikten* och tema tre, *utseendets betydelse* utreds vad uppfattningen av förhållandet mellan de tre begreppen får för betydelse för gymnasieungdomar. Med hjälp av dessa tre teman uppfylls syftet och frågeställningarna besvaras. Kapitlet avslutas med en diskussion där bl.a. arbetets generaliserbarhet lyfts fram och förslag på vidare forskning framförs.

Den normala kroppen

Under det här temat utreds förhållandet mellan begreppen ätstörning, normalitet och den ideala kroppen. Frågeställning nummer ett, ”hur ser en normal kropp ut enligt gymnasieungdomar?” besvaras. Vad som framkom i intervjuundersökningen är att en normalviktig kropp definieras genom kriterierna den vanligaste och sundaste kroppen, vilka sammanfaller med varandra. En sådan definition är en kombination av vad Tideman (2004) benämner som statistisk normalitet och normativ normalitet. Därav är det tänkbart att många av enkätrespondenterna resonerat i liknande banor, och i enkätundersökningen är kropp nummer fyra⁶⁷ den som flertalet anser är den normala kroppen, se bilderna nedan.

4

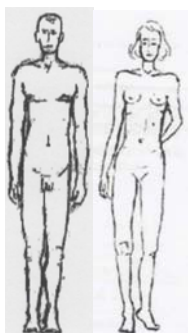
4

”Den normala kroppen”

Den ideala kroppen

Den mest önskade kroppen bland killarna i enkätundersökningen är kropp nummer fyra, den normala kroppen. Tjejerna önskade i flest fall kropp nummer tre, vilket är storleken mindre än den normala kroppen, se nedan.

⁶⁷ Observera att det är numren på kropparna i storleksordning, vilka presenterades i föregående kapitel som används. Det är alltså *inte* de nummer som redovisas i enkätbilagan.

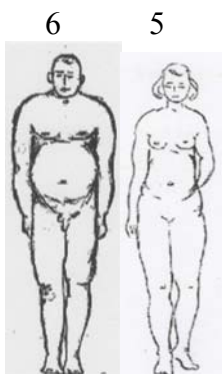
”Den mest önskade kroppen”

4 3

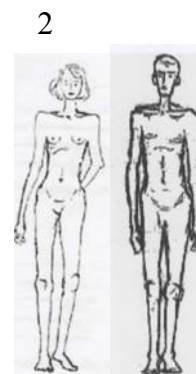
Kan vi då säga att bilderna ovan är de ideala kropparna för gymnasieungdomarna i studien? Nej, det kan vi inte eftersom de har haft ett begränsat antal kroppar att välja mellan. I intervjuundersökningen menade flera av informanterna att medan tjejer har ett skönhetsideal att eftersträva så har killar flera olika. Killarna problematiserade bilderna på manskropparna mer än kvinnokropparna. När enkätrespondenterna fick välja ut den kropp de önskade bland de sju bilderna så använder tjejerna tre av kroppsstorlekarna och killarna väljer mellan sex, vilket även de stärker slutsatsen att killar har flera ideal att välja mellan.

Den överviktiga och underviktiga kroppen

Enkätsvaren visar att den manliga kroppen kan bli en storlek större än den kvinnliga kroppen innan den bedöms gå över gränsen från normal till övervikt. Bland de kvinnliga kropparna svarade flertalet att kropp nummer fem blivit överviktig. Bland de manliga bilderna bedömdes kropp nummer sex som överviktig, se nedan.

”Kroppen som precis blivit överviktig”

”Kroppen som precis blivit underviktig”

Kropp nummer två ansågs av flertalet respondenter vara den kropp som gått över gränsen till undervikt. Någon tydlig könsskillnad i svaren för vart gränsen går innan en kropp anses underviktig finns inte. I och med att den manliga kroppen enligt svarspersonerna i den här undersökningen kan bli en storlek större än den kvinnliga, så har killar en kroppsstorlek mer att röra sig mellan innan de betraktas som avvikande. Tjejer har en storlek mindre att använda sig av, vilket kan härledas till att tjejerna har ett striktare kroppsideal. Tjejer har därmed endast två kroppsstorlekar som betraktas som inom ramen för det normala av respondenterna i studien, killar har tre⁶⁸.

⁶⁸ Kropparna inom gränsen för det normala för tjejer är nummer 3 och 4. För killarna är det nummer 3, 4 och 5.

Individualisering och det fria valet

I Carita Bengs studie "Looking good" användes tio av kropparna i enkäten för att besvara liknande frågor avseende den egna kroppen och den önskade kroppen. Majoriteten av respondenterna i den undersökningen uppskattade att de hade den normala kroppen, vilket stämmer överens med den här enkätundersökningens resultat. Däremot var också den normala kroppen den kropp som de flesta ville ha, *både* tjejer och killar (Bengs 2000). Så var också fallet bland killarna i den här undersökningen, men sedan skiljer sig resultaten i Bengs avhandling från den här studien åt. Majoriteten av tjejerna i den här undersökningen vill ha kropp nummer tre, dvs. en kroppsstorlek mindre än den i Bengs studie. Bland tjejerna i den här studien är det tydligt att en smalare kropp är att föredra. Det skulle kunna tyda på en trend, vilken går mot ett smalare kvinnligt ideal. Men då handlar det om tjejernas egna tankar kring den ideala kvinnokroppen, inte om killars föreställningar av den ideala kvinnokroppen.

Att flertalet tjejer vill vara smalare än vad de är hör samman med föreställningar om attraktivitet. Lätt att anta är att tjejerna vill vara snygga inför en eventuell partner, men så tycks inte fallet vara. När tjejerna fick välja ut den kropp de trodde att killar anser är snyggast på tjejer⁶⁹ valde många en kropp som var storleken större än den som de själva önskade att de hade. Men trots att flera gjorde så var det ändå betydligt fler ungdomar som önskade att den tjej de var ihop med skulle ha den normala kroppen, jämfört med vad tjejerna själva trodde. Slutsatsen som kan dras av enkätresultatet är att för tjejerna i den här undersökningen är det viktigare att vara smal bland vänner än bland killar. Killarna ligger däremot relativt nära i sina gissningar om vilken mans kropp som av andra uppfattas som mest attraktiv, med en svag tendens till att välja en storlek större än vad som efterfrågas.

Johansson (2002) skriver att det senmoderna samhället i hög grad präglas av individualisering. Individualiseringen kännetecknas av en historisk process där betydelsen av det individuella och identitet accentuerats. Individerna har frigjorts från sociala bindningar och kulturella mönster. Men en individualiseringsprocess innebär inte automatiskt en ökad individuell frihet, det är mer komplext än så. Giddens (2007) skriver att genom klädval och kroppsliga rutiner skapas och omskapas identiteten och självkänslan. Towns (2005) menar att individers handlande är ett resultat av det egna resonemanget och den egna innovationsförmågan snarare än av externa faktorer. Men vem väljer att bli tjock? Vem resonerar sig fram till att skapa en identitet och självkänsla som till stor del kännetecknas av övervikt, i ett samhälle som är besatt av ett smalt eller vältränat kroppsideal? Är det verkligen upp till varje individ att se ut som han eller hon själv vill?

Oscarsson (2005) skriver att individualiseringen har att göra med en försvagning av banden mellan kollektiv och enskilda individer. Resultatet från enkätundersökningen där majoriteten av tjejerna vill ha kroppen som är storleken smalare än den normala kroppen, kan ses som en trend mot en mer begränsad valfrihet. För i det fria valet ska det finnas förutsättningar att välja det utseende individen själv föredrar. Men ingen av tjejerna vill ha en kropp större än den normala. De tycks därmed vara begränsade till tre kroppar, den normala kroppen, den smala kroppen, och den ännu smalare kroppen. Tvärtom vad individualiseringen förespråkar är det fria valet, framförallt för tjejer, inte fritt. Killarna i undersökningen har valt mellan flera

⁶⁹ Frågan förutsätter en heterosexualitet från killarnas sida, men inte från tjejerna. Frågan motiveras med att heterosexualitet är den vanligaste formen av sexuell läggning, och även homosexuella tjejer kan besvara frågan om vad de tror att killar finner attraktivt. I enkäten har däremot frågor som handlar om vad respondenten själv finner attraktivt utformats så att de besvarar den frågan beroende på vilket kön de attraheras av, eller är intresserade av ett förhållande över huvud taget.

olika kroppar, både smalare och större än den normala. I förlängningen så innebär det att killarna har större valfrihet att hitta ett kroppsideal som liknar den egna kroppen. Den förutsättningen har inte tjejer på samma sätt.

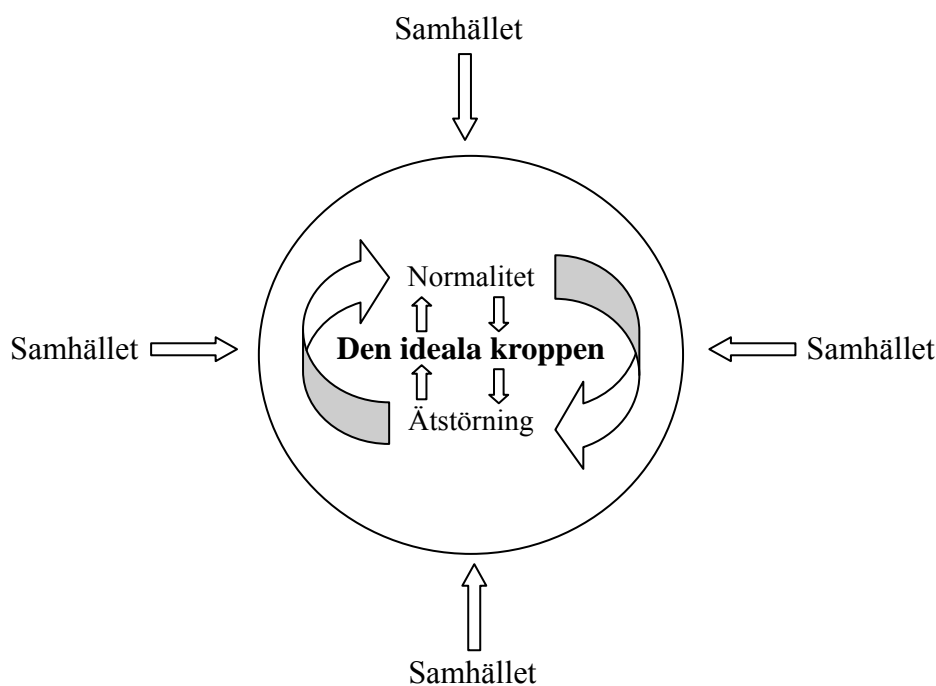
Liukko (1996) skriver att den normalviktiga kroppen tycks vara en produkt av rationalitet i kombination med medvetenhet. Den har ett behov av det avvikande för sin självdefinition. Den normalviktiga kroppen är en bevakad kropp, där den flyktiga normaliteten återskapas genom kontinuerlig kontroll. Sociala konstruktioner som exempelvis den ”tjocka kroppen” har en kontrollerande funktion. Att den ”tjocka kroppen” i intervjuernas ord- och bildassociation fick mest negativa ord är ett tecken på att en så stor kropp vill undvikas, och kan också ses som en förklaring till varför så många av informanterna skulle lämna vissa vänner om de blir tjocka, eller själva stötas ur gemenskapen om situationen var omvänd. Jenkins (2004) skriver att människor försöker förstå vilka andra individer är genom att observera dem. Vi arbetar på att presentera oss själva så att andra människor ska förstå vem vi är, på just det sättet som vi vill att de ska uppfatta oss. Att 58 procent av respondenterna i enkätundersökningen någon gång har försökt att gå ner i vikt är utifrån det resonemanget inget uppseendeväckande. Att gå ner i vikt kan i det perspektivet ses som ett led i att arbeta fram en bra presentation av sig själv. Då prestationen observeras blir det viktigt att ha en kropp som ger ett bra intryck, en kropp som följer de utseendenormer som samhället vi lever i satt upp och som på bästa sätt presentera oss.

Förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen

Inledningsvis presenterades hypotesen där ätstörning, normalitet och den ideala kroppen sågs på en skala, där ätstörning var en extrem ytterlighet längst ut på skalan, normalitet i mitten och den ideala kroppen som en annan extrem ytterlighet i den andra änden av skalan, se nedan.

Ätstörning - Normalitet - Den ideala kroppen

Under uppsatsens gång har dock synen på förhållandet begreppen emellan kommit att ändras. Figuren på nästa sida är uppbyggd kring vad som kan utläsas av svarspersonernas föreställningar kring begreppen och hur de förhåller sig till varandra.

Figur 1: Gymnasieungdomars syn på förhållandet mellan ätstörning normalitet och den ideala kroppen

Varje pil står för en lika stark kausal påverkan, oavsett storlek. Ätstörning, normalitet och den ideala kroppen är tre socialt konstruerade begrepp vilka har en nära relation. De är beroende av varandra, för utan det normala går det inte att konstruera något stört eller idealt. Men den inledande hypotesen om att normaliteten står i centrum har förändrats. Det är *den ideala kroppen* som gymnasieungdomarnas syn på normalitet och ätstörning förhåller sig starkast till. Tankar om kroppen är starkt förknippade med föreställningen av den ideala kroppen. Oavsett den egna kroppens storlek och form så jämförs den i huvudsak med den ideala kroppen, inte med den normala kroppen eller kroppen med ätstörning.

Normalitet står förvisso i relation till både den ideala kroppen och till ätstörning, eftersom normaliteten är beroende av de båda begreppen för sin självdefinition. Normalitet definieras av det som avviker, dvs. den ideala kroppen och ätstörning. **Den ideala kroppen** är däremot det som eftersträvas, det är så många unga människor vill se ut. Det ideala är steget bättre än det normala, och ännu mer framhävs det perfekta i den ideala kroppen när den ställs i relation till **ätstörning**. En person med ätstörning betraktas som sjuk⁷⁰ och står i relation till den friska, normala kroppen. En sjuk kropp är långt ifrån den ideala, men det är dit personen med ätstörning strävar efter. Samhället påverkar de tre begreppen genom att vidmakthålla eller omskapa de processer som ger begreppen deras inbördes betydelse och mening. Burr (2007) skriver att en av de premisser som kännetecknar det socialkonstruktivistiska perspektivet är att social handling och kunskap har ett samband. Det medför att det finns många möjliga konstruktioner av världen, och modellen ovan är en sådan konstruktion. Hur konstruktionen påverkar gymnasieungdomarna i deras sociala handlingar redovisas under de två kommande teman, *vikten av vikten* och *utseendets betydelse*.

⁷⁰ Vad Tideman (2004) benämner som *individuell* eller *medicinsk normalitet*.

Vikten av vikten

Under det här temat besvaras frågeställning 2; ”påverkar tankar om vikten gymnasieungdomar i deras förhållande till mat och träning?”. Åtstörning, normalitet och den ideala kroppen är tre begrepp som för ungdomarna i den här uppsatsen, bygger på ett förhållande där den ideala kroppen står i centrum. Förhållandet betyder att många ungdomar på något sätt strävar efter den ideala kroppen, oavsett om det handlar om små eller stora förändringar. Påfundet av den ideala kroppen kan med det socialkonstruktivistiska perspektivet ses som ett resultat av sociala processer. Strävan efter en förbättring av den befintliga kroppen påverkar ungdomarna i den här undersökningen i deras förhållande till mat och träning. Hur de förhåller sig och agerar är beroende av vilket kroppsideal de eftersträvar, något som i hög grad tycks vara könsbestämt. När respondenterna pratar om mat så talar tjejerna i huvudsak om maten är onyttig eller inte. Resultatet stämmer överrens med Bengs (2000) undersökning, där hon fann att tjejer tänker på mat ofta för att kontrollera vikten. Killarna hade en mer oproblematiske relation till mat, vilket också den här undersökningen visar, där killar framförallt pratar om smaken. Men hur begreppen åtstörning, normalitet och den ideala kroppen förhåller sig till varandra, får betydelse för ungdomarna inte enbart i tanken och talet, utan också i deras vardagliga agerande.

Tjejer försöker oftare än killar att gå ner i vikt, och de gör det vanligen genom att minska ner på maten, men nästan lika ofta genom att träna fysiskt. Träning är också den metod som flest killar angav att de använt sig av för att gå ner i vikt. Motivet till viktnedgången är framförallt att se bättre ut. Drygt var fjärde tjej i enkätundersökningen har också någon eller några gånger försökt att kontrollera vikten genom att kräkas upp maten, vilket är en något högre siffra än den ungdomsbarometern 2000 visade. När det gäller attityden till att kräkas upp maten och det faktiska beteendet uppstår en tydlig skillnad på vad som är allmänt accepterat och hur det faktiskt efterlevs i praktiken. Vad vikten av vikten betyder för deltagarna i den kvalitativa undersökningen varierar, men två tendenser kan urskiljas:

- *Den första* tendensen som lyfts fram är när de intervjuade menar att om de måste välja så är det generellt sätt bättre att vara något för stor än något för liten, i förhållande till den normala kroppen. Informanterna motiverar det med att det är sundast, mest hälsosamt. Resonemangen innebär att det allmänt är bättre att vara för tung än för lätt.
- *Den andra* tendensen motsäger på ett plan den förra. För när det handlar om vad som är bäst för den intervjuade själv, så menade tjejerna att de hellre är mindre än större. Tendenserna kan tillsammans se som två konflikter, varifrån den ena poängterar hälsa och den andra skönhetsideal. För tjejerna ligger den smalare kroppen nära det skönhetsideal de själva strävar efter, och därmed blir det personliga valet mellan en för stor eller för liten kropp inte särskilt svårt. Killarna som själva valde den större kroppen framför den mindre gjorde så, dels utifrån premissen att det är mest hälsosamt, men också för att en sådan kropp enligt dem är lättare att förändra. Att för killarna välja en större kropp går inte lika mycket i strid mot idealkroppen som det skulle vara för tjejer att välja en större kropp.

Utseendets betydelse

Under det här temat besvaras frågeställningarna 3 och 4, ” vad betyder utseendet för gymnasieungdomar i relation till andra människor?” och ” upplever gymnasieungdomarna att det finns en press på att se bra ut?”. Vi har tidigare konstaterat att begreppen ätstörning, normalitet och den ideala kroppen har ett förhållande, där varje begrepp är beroende av de övriga för sin egen självdefinition. Den ideala kroppen står i centrum. Men vilken betydelse har det för gymnasieungdomar?

I den kvalitativa undersökningen framkommer att de intervjuade är överens om att det finns en press på att se bra ut i dagens samhälle. Några intervjuinformanter menade att det i grunden är individen själv som sätter pressen, men att även media påverkar. Andra ansåg att det just är media som är källan till pressen att se bra ut. Om vi där återigen drar parallellen till individualiseringen och till det fria valet, kan vi se att intervjuinformanterna intar olika positioner. Några av informanterna framförde att det är individen själv som kan avgöra hur mycket den väljer att ta åt sig av medias budskap och kräver av sig själv. Ett sådant resonemang ligger i linje med vad Towns (2005) beskriver som globaliseringens individualisering. Där ses individers tankar och agerande som skapta utifrån interna, personliga faktorer. Individens handlande, blir i likhet med några av de intervjuades synpunkter, ett resultat av det egna resonemanget eftersom individen är autonom och självskapande. Andra intervjuinformanter var mer negativa och intog en resignerad position där de ansåg att det inte fanns någonting att göra, och konstaterade att media påverkar dem, oavsett om de ville det eller inte. De svarar därmed *inte* i linje med individualiseringen, utan anser sig bundna till sociala och kulturella mönster.

Tidigare forskning beskriver det kvinnliga kroppsidealet som en smal och slank kropp, och det manliga kroppsidealet som en lång och muskulös man (Hovelius och Lindberg 2004). Flertalet av intervjuinformanterna menar också i likhet med det att tjejer har hårdare skönhetskrav på sig då de endast har ett ideal att eftersträva. Däremot menar flera intervjuinformanter, i motsats till Hovelius och Lindberg (2004), att killar har fler valmöjligheter och fler ideal, och därmed blir pressen på deras utseende inte lika stor. Några av intervjuinformanterna menar att tjejer och killar mår lika dåligt över sina kroppar, men att killarna inte hörs och syns lika mycket. De menar att killar inte uttrycker sig på samma sätt, de pratar inte lika mycket om känslor. Inom det konstruktivistiska perspektivet innebär definitionen av kön en kategorisering för vilka möjligheter och aktiviteter som är tillåtna (Forsberg 2007). Trots att flera av de intervjuade tror att killar mår lika dåligt över sina kroppar som tjejer, är det inte tillåtet för killar att uttrycka missnöje kring det egna utseendet. Ett sådant beteende betraktas omedelbart som böjigt eller fjolligt, vilket går emot föreställningen om vad det innebär att vara man. De normer som genomsyrar samhället är underförstådda och allmänt delade regler (Brade et al 2008). Den kille som bryter mot normen om vad som är okej för en kille att känna och uttrycka om det egna utseendet blir därmed klassad som onormal. I samhällsdebatten framförs ofta att killar tar mycket plats, att de syns och hörs mer. Men just när det handlar om känslor kring det egna utseendet och kroppen, tycks det som om killarna kommer i skymundan, deras frihet begränsas. Normer som bestämmer hur killar ska vara och bete sig tillåter inte att de visar sig svaga och missnöjda med sitt utseende. Tjejer tar istället upp mest plats, de är de som syns mest, och också enligt Striegel-Moore och Franko (2002) de som tidigare forskning framförallt inriktat sig på.

Ambjörnsson (2004) menar att genus måste ses som ett verb, då skapandet av genus är en ständigt pågående process. När tjejerna i den här intervjuundersökningen gör sig i ordning innan skolan lägger de ner betydligt mer tid på utseendet än vad killarna gör. Varje morgon medverkar de till processen när genus skapas, de ställer i ordning sitt utseende så de lever upp till kriteriet för hur en tjej ska se ut. På samma sätt bidrar killarna varje morgon också de till processen, de duschar, väljer kläder och fixar eventuellt håret. Därmed visar de hur en kille ska se ut och hur mycket tid som han kan lägga ner på utseendet. Tillsammans bidrar tjejerna och killarna med sina morgonrutiner till att kön konstrueras som skillnad.

Många tankar utgår ifrån föreställningen av den ideala kroppen, vilket får betydelse för gymnasieungdomarna genom att både det egna, men också andras utseende blir viktigt. Utseendet har konsekvenser för de arenor som gymnasieungdomarna vistas på. I offentliga arenor, vad Goffman (2009/1959) kallar främre regioner, handlar det om att visa upp sin bästa sida, och i den bakre regionen är det möjligt att slappna av, dock med risk för olägligt intrång. I den främre regionen har intervjuinformanterna beskrivit just skolsimning som en arena med stor fokusering på utseendet, så stor att många tjejer väljer att inte delta. Från enkätundersökningen är arenorna stan, skolan och fester, exempel på betydelsefulla främre regioner där det är viktigt att se bra ut. Flera av intervjuinformanterna menar att det är i mötet med nya personer som de vill se bra ut för att göra ett gott första intryck, då utsidan ger insidan en chans.

Social handling och kunskap har ett samband. Det finns många möjliga konstruktioner av världen, och varje konstruktion bär med sig olika vägar till social handling (Burr 2007). Faktumet att flertalet av de intervjuade tror att det egna utseendet har en betydelse för deras vänner är en konstruktion av kunskap. Den sociala handlingen som hänger samman med kunskapen leder till att informanterna dagligen anpassar sitt utseende efter den föreställning de har om vad som är utseendemässigt bra i kamraternas ögon. Informanttjejerna lägger ner mycket tid och energi på utseendet för att deras kunskap eller föreställning om vad som är utseendemässigt godtagbart kräver det. På samma sätt lägger killarna ner mindre tid och energi på det egna utseendet, eftersom det är vad deras kunskap bekräftar är den bästa sociala handlingsstrategin. Hade killarna lagt ner lika mycket tid på det egna utseendet som tjejerna gör, så hade det inte varit i enighet med den föreställning de har om vad det innebär att vara kille.

Utseendet är mycket viktigt för respondenterna i den här undersökningen. Framförallt det egna utseendet är viktigt, men det finns också sådant som har större betydelse. Att vara lycklig värderas högre, men viktigast av allt är att ha bra vänner. Wrangsjö och Winberg Salomonsson (2007) skriver att vi är alltid någon i ett visst sammanhang, och vi blir någon genom kontinuerliga relationer med andra människor. Att flera av intervjuinformanterna inte skulle vilja ha med sig en ful kompis på fest kan med det perspektivet ses som ett försök om att värna om den egna identiteten. För att ta med sig den fula kompisen blir då också en identifikation med den personen. Wrangsjö och Winberg Salomonsson (2007) menar vidare att identiteten aldrig helt är den enskildes ensak, då den inte kan utvecklas till fullo utan ett samspel med andra individer i ett samhälleligt sammanhang. Den personliga identiteten är beroende av andras syn på individen vilket i förlängningen leder till att identiteten är ett uttryck för en serie av skärningspunkter mellan omvärlden och det individuella. Flertalet av de intervjuade i den här undersökningen menade att deras egna kompisar skulle lämna dem om de blev fula. Vännernas syn på deras vänskap kan därmed tolkas som delvis beroende av

utseendet, vilket resulterar i att individens identitet blir uppbyggd kring utseendebaserade antaganden.

Avslutande diskussion

Huruvida figuren över förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen är vetenskapligt hållbar för landet i stort kan inte den här uppsatsen med sitt empiriska material besvara. Inte heller kan resultaten med säkerhet generaliseras till populationen i stort. För att besvara det krävs ytterligare en studie, men den gången med ett representativt urval. En sådan studie lämnas till vidare forskning att utföra. Vad som också hade varit av intresse är att se om resultaten skiljer sig åt i olika åldrar. Kan vi finna liknande mönster hos lågstadiesbarn och för vuxna?

Regioner i förändring?

Goffman skriver om begreppet *region*, vilket ett ställe som till viss del är avgränsat av varseblivnings- och perceptionsbarriärer. Framträdandet brukar fylla regionen och tidsrymden så till vida att samtliga personer som befinner sig där kan observera och påverkas av det. Framträdandet tenderar att exemplifiera och införliva samhällets officiellt godtagna värden. Den främre regionen är den plats där framträdandet äger rum, och själva framträdandet kan uppfattas som en ansats att ge intrycket av att aktiviteten i regionen förkroppsligar och vidmakthåller vissa normer. Vad som framkommit i undersökningen är att hemmet för de flesta ungdomar är en plats där de kan släppa tankar om det egna utseendet. Där behöver de inte se bra ut och spelar inte längre sin roll som snygg och attraktiv. Nej, hemmet är för många en bakre region, där tankar om utseendet kan skjutas åt sidan. Enligt socialkonstruktivismen, skriver Wenneberg (2001), är språket socialt konstruerat. Därmed blir även uppfattningen och kunskapen om verkligheten socialt konstruerad. Den sociala ordning som uppfattas som naturlig skapas och omskapas ständigt. Den sociala ordningen skulle kunna sägas vara olika regioner, vilka är skapade men också omskapas. Vad som var en bakre region för några år sedan kanske för många upplevs som en främre region idag. I den här studien var det betydligt fler respondenter som i dagsläget kunde tänka sig att överväga en plastikoperation än de i Bengs (2000) studie. Om olikheterna i svaren tolkas som en trend eller en förändring mot en öppnare inställning till plastikoperationer så är den sociala ordningen omskapad. I den främre regionen var det i så fall inte tidigare möjligt att visa upp ett framträdande med en alltför optimistisk attityd till plastikoperationer. I framträdandet lyfts samhällets officiellt godtagna värden fram. Om det nu är mer tillåtet att tala om plastikoperationer som något godtagbart, så har språket omskapat den sociala ordningen för vad som är naturligt. Det som en gång var den bakre regionen har istället blivit en främre region för många. En region där positiva tankar och tal om plastikoperationer integrerats med samhällets officiellt godtagna värden.

Arbetets generaliserbarhet

De kvantitativa resultaten

Av praktiska skäl valdes två gymnasier ut i Göteborgs närområden, och därmed har den externa validiteten fått låg prioritet. Esaiasson et al (2007/2001) menar att så länge ett fall undersöks som inte skiljer sig systematiskt från andra fall i populationen och det inte finns några störande faktorer så finns det grund att tro att resultaten är generaliserbara till en större population. Är bara frågeställningen tillräckligt generell och populationen tillräckligt homogen så är det möjligt att uttala sig allmängiltigt utifrån mycket få fall. Den här undersökningen är inte representativ för resten av landet, men det finns trots det anledning att tro att resultatet

också kan återfinnas på andra håll. Majoriteten av de gymnasieelever som deltagit i undersökningen läser samhällsvetenskapsprogrammet (SP), vilket är det vanligaste gymnasieprogrammet i Sverige. De övriga eleverna läser handel- och administrationsprogrammet (HP), vilket är relativt vanligt. Därmed skiljer sig inte gymnasieskolorna och dess elever sig systematiskt från populationen i stort. Däremot kan storleken på samhället som eleverna bor i äga en viss betydelse för resultatet. Resultatet för undersökningen kan därmed tänkas återfinnas på andra håll i landet, och i synnerhet i kranskommuner till större städer. Om det däremot är så är det inte möjligt att svara på. För det behövs ytterligare en kvantitativ studie med ett större urval. Först då kan resultaten generaliseras till populationen i stort.

De kvalitativa resultaten

Det går inte att uttala sig om frekvenser på basis av intervjuer med enbart tio representanter ur en stor population. Däremot är det intressant att generalisera till mer abstrakta fenomen (Esaiasson et al 2007/2001). Med de nio intervjuer som genomförts finns inget anspråk på att kartlägga samtliga existerande förhållningssätt till den normala kroppen, men de kategorier som kommit fram i undersökningen finns på riktigt, och det finns anledning att tro att många andra gymnasieungdomar också resonerar på det sättet kring den normala kroppen. Vad studien från den kvalitativa sidan tillför forskningen är en välgrundad empirisk kunskap, vilken kompletteras med resultatet från enkätundersökningen, där det sammanlagda resultatet blir mer generaliserbart än om intervjuerna ensamt stått för empirin.

Det är insidan som räknas – en livslögn?

Ofta hör vi att det är insidan som räknas. Men empirin i den här uppsatsen stärker inte den hypotesen, nej snarare verkar det vara en livslögn vi lurats att tro på sedan barnsben. I varje fall under tonåren tycks utseendet värderas mycket högt. Så vilka är då vinnarna och vilka är förlorarna i samhället där utseendet har en hög betydelse? Vinnarna är de som fötts med kroppen som liknar idealets, som inte behöver anstränga sig alltför mycket för sitt utseendes skull. Men å andra sidan kan personen med den vackra utsidan aldrig veta om den har sina vänner på grund av det egna utseendet eller på grund av personligheten och inre egenskaper. Men kanske spelar det mindre roll.

Tjejer har ett skönhetsideal att sträva efter, de vet vad som gäller och vilka spelregler de måste följa. Killarna har flera ideal att välja mellan, även om det kanske mest attraktiva är en lång och muskulös kropp. Men om killarna inte lyckas skapa den kroppen så är de i varje fall fortfarande helt okej, så länge de inte blir kraftigt under- eller överviktiga. Däremot är toleransnivån för killars utseendepreferenser på ett sätt betydligt striktare än för tjejer, en kille får inte utåt visa om han mår dåligt över sin kropp. Då förlorar han sin manlighet och förvandlas till en fjolla. En kille med anorexi ses inte med lika blidka ögon som en tjej med samma sjukdom. En kille som inte trivs i sin kropp har inte samma möjligheter som en tjej att på ett allmänt accepterat sätt förändra den med hjälp av smink och noprade ögonbryn. Nej, det killar kan göra för att sträva mot ett kroppsligt ideal är att fysiskt träna, vilket förvisso är begränsande, men också mer hälsosamt än att banta.

Det kön ungdomarna är födda till är avgörande för vilka förutsättningar och begränsningar de har att på ett allmänt accepterat sätt manipulera, förändra och förbättra utseendet. Varje dag bidrar ungdomarna till att vidmakthålla de normer som finns kring utseendet. Genom att dagligen göra sig i ordning, och sällan eller aldrig visa sig offentligt utan att vara fixade, stärker de det skönhetsideal som finns, och det blir svårt att bryta mönstret. Med den

miljardindustri som försörjer sig på att ungdomar konsumerar skönhetsprodukter blir de än svårare att bryta normerna.

Viktigast i livet för majoriteten av gymnasieungdomarna som medverkat i undersökningen är att ha bra vänner, det är till och med viktigare än att vara lycklig⁷¹. För att få och behålla sina vänner krävs det ofta att ungdomarna själva ser bra ut, och de kan exempelvis inte gå upp kraftigt i vikt. Då vänskapen är så viktigt för gymnasieungdomarna är de följaktligen ofta mycket måna om sina utseenden. Tjejerna sminkar sig, fixar håret, matchar kläder och bantar ofta med mer eller mindre drastiska metoder. Att så många ungdomar, och då i synnerhet tjejer bantar, kan ur en synvinkel ses som en sund reaktion. För om resultaten i den här uppsatsen dras till sin spets, så innebär det att en normalviktig, eller att föredra, en smal tjej, får mestadels positiva reaktioner från omgivningen, och sig själv. Hon passar in i kompisgänget, har en stark självkänsla, hon känner att hon har kontroll på kroppen och hon behöver inte oroa sig för att andra snackar skit om hennes kropp eller att folk tror hon är lat och passiv. Nej, istället uppfattas hon som attraktiv, sund och om hon bara är tillräckligt smalt ideal. Andra tjejer avundas henne och vill ha henne som vän. Om hon sedan tar till drastiska metoder i form av självsvält och kräkningar så spelar det för henne mindre roll om ingen märker det, för hon har ändå det viktigaste av allt- bra vänner.

⁷¹ Även om lycka och vänskap troligen är tätt sammankopplade med varandra, vilket dock inte den här uppsatsen haft som intention att undersöka.

Källförteckning

Ambjörnsson, Fanny (2004): *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront förlag

Bengs, Carita (2000): *Looking good. A study of gendered body ideals among young people*. Umeå: Umeå universitets tryckeri

Bergström E, Stenlund H and Svedjehäll B (2000): "Assessment of Body perception Among Swedish Adolescents and Young Adults". *Journal of Adolescent Health*. 2000;26;70-75

Bordo Susan (1999): *The male body. A new look at men in public and in private*. New York: Farrar, Straus and Giroux

Brade Lovise, Engström Carolina, Sörensdotter Renita och Wiktorsson Pär (2008): *I normens öga. Metoder för normbrytande undervisning*. Stockholm: Friends

Brener N, McManus T, Galuska D, Lowry R and Wechsler H (2003): "Reliability and Validity of Self-Reported Height and Weight Among High School Students". *Journal of adolescent health*. 2003;32;281-287

Broberg, Anders, Nevonen, Lauri och Bonnedal, Unni (2001): "Ätstörning". I Erling, Ann och Hwang, Philip (red). (2001): *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur

Brumberg, Joan Jacobs (1997): *The Body Project*. New York: Random House

Bryant-Waugh, Rachel (2000): "Overview of the eating disorders". I Lask, Bryan och Bryant-Waugh, Rachel (red). (2000): *Anorexia nervosa and related eating disorders in childhood and adolescence* (2nd ed.). Hove : Psychology Press

Burr, Vivien (2007/1995 second ed.): *Social Constructionism*. London: Routledge

Cash Thomas and Fleming Emily (2002): "Body Image and Social Relations" I: Cash Thomas and Pruzinsky Thomas (2002) (Ed): *Body image. A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*. New York: Guilford Press

Cash Thomas and Pruzinsky Thomas (2002) (Ed): *Body image. A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*. New York: Guilford Press

Carlson Tom (red) (1999): *Massmedia 1999. Handbok för journalister, informatörer och andra som följer press, radio & TV*. Stockholm: Kunskapsförlaget/Norstedt

Davis J, Lennard (1997): *The Disability Studies Reader*. London: Routledge

Djurfeldt Göran, Larsson Rolf och Stjärnhagen Ola (2008/2003): *Statistisk verktygslåda - samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Stockholm: Studentlitteratur

Eide, Elisabeth (2006): "Lengselen etter det normale". I Hylland Eriksen, Thomas och

- Breivik, Jan-Kåre (red) (2006): *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Elgar F, Roberts C, Tudor-Smith C and Moore L (2005): "Validity of self-reported height and weight and predictors of bias in adolescents". *Journal of adolescent health*. 2005;37;371-375
- Elvin-Nowak Ylva och Thomsson Heléne (2003): *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Bonnier
- Erling, Ann (2001): "Identitet, kropp och sexualitet". I Erling, Ann och Hwang, Philip (red). (2001): *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur
- Erling, Ann och Hwang, Philip (red). (2001): *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur
- Erling, Ann och Hwang, Philip (2001): "Sociala relationer". I Erling, Ann och Hwang, Philip (red). (2001): *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur
- Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik och Wängnerud Lena (2007/2001): *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik
- Forsberg, Margareta (2007): *Brunetter och Blondiner. Sex, relationer och tjejer i det mångkulturella Sverige*. Lund: Studentlitteratur
- Foucault, Michel (2003/1987 4:e rev. uppl.): *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv
- Giddens, Anthony (1999/1991): *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos
- Giddens, Anthony (2007, 4:e uppl.): *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur
- Gila A, Castro J, Cesena J and Toro J (2005): "Anorexia nervosa in male adolescents: body image, eating attitudes and psychological traits". *Journal of adolescent health*. 2005;36;221-226
- Gillberg Christopher och Hellgren Lars (2004): *Barn- och ungdomspsykiatri*. Stockholm: Natur och kultur
- Goffman, Erving (2009/1959): *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm : Norstedts akademiska förlag
- Grue, Lars (2006): "Normalitetens oppfinnelse. Bidrag til en forståelse". I Hylland Eriksen, Thomas och Breivik, Jan-Kåre (red) (2006): *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gustavsson, Anders (red). (2004): *Delaktighetens språk*. Lund: Studentlitteratur
- Göthlund, Anette (1997): *Bilder av tonårsflickor. Om estetik och identitetsarbete*. Linköping : Tema, Univ

- Hirdman, Anja (2001): *Tilltalande bilder*. Stockholm: Atlas
- Hovellius Birgitta och Johansson Eva (2004) (red): *Kropp och genus i medicinen*. Lund: Studentlitteratur
- Hovellius Birgitta och Lindberg Staffan (2004): "Övervikt/fetma" I: Hovellius Birgitta och Johansson Eva (2004) (red): *Kropp och genus i medicinen*. Lund: Studentlitteratur
- Hylland Eriksen, Thomas (2006): "Innledning: I de enøydes land". I: Hylland Eriksen, Thomas och Breivik, Jan-Kåre (red) (2006): *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hylland Eriksen, Thomas och Breivik, Jan-Kåre (red). (2006): *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Jackson, Linda (2002): "Physical Attractiveness. A Sociocultural Perspective" I: Cash Thomas and Pruzinsky Thomas (2002) (Ed): *Body image. A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*. New York: Guilford Press
- Jenkins, Richard (2004, 2nd ed): *Social identity*. London: Routledge
- Johansson, Helena (2006): *Brist på manliga förebilder. Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Göteborg : Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet
- Johansson Thomas (2002): *Bilder av självet. Vardagslivets förändring i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och kultur
- Johansson, Thomas (1998): *Den skulpterade kroppen. Gymkultur, friskvård och estetik*. Stockholm : Carlsson
- Johansson, Thomas (1996): *Socialpsykologi och modernitet*. Lund: Studentlitteratur
- Kihlbom, Magnus (2004): "Psykodynamiska utvecklingsteorier" I: Gillberg Christopher och Hellgren Lars (2004): *Barn- och ungdomspsykiatri*. Stockholm: Natur och kultur
- Kvale, Steinar och Brinkmann Svend (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lalander, Philip och Johansson Thomas (2007/1999): *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur
- Lask, Bryan (2000): "Aetiology". I Lask, Bryan och Bryant-Waugh, Rachel (red). (2000): *Anorexia nervosa and related eating disorders in childhood and adolescence* (2nd ed.). Hove: Psychology Press
- Lask, Bryan och Bryant-Waugh, Rachel (red). (2000): *Anorexia nervosa and related eating disorders in childhood and adolescence* (2nd ed.). Hove: Psychology Press
- Levine Michael and Smolak Linda (2002): "Body Image Development in Adolescence" I: Cash Thomas and Pruzinsky Thomas (2002) (Ed): *Body image. A Handbook of Theory,*

Research, and Clinical Practice. New York: Guilford Press

Liukko, Anneli (1996): *Mat, kropp och social identitet*. Stockholm: Univ; Tullinge

Magnusson, Eva (2003): *Psykologi och kön. Från könsskillnader till genusperspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur

Malmström, Sten, Györki, Iréne och Sjögren A. Peter (2006): *Bonniers svenska ordbok* (8:e rev. Uppl.). Stockholm : Bonnier

Meeuwisse, Anna (2007): "Sociala kategoriseringar, ojämlikhet och motståndsstrategier" I: Svensson, Kerstin (2007) (red): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Muise A, Stein D and Arbess G (2003): "Eating disorders in Adolescent Boys: A Review of the Adolescent and Young Adult Literature". *Journal of adolescent health*. 2003;33;427-435

Olivardia, Roberto (2002): "Body Image and Muscularity" I: Cash Thomas and Pruzinsky Thomas (2002) (Ed): *Body image. A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*. New York: Guilford Press

Olsson, Henny och Sörensen, Stefan (2007): *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Korotan, Ljubljana, Slovenien: Liber AB

Payne, Malcolm (2004): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur

Oscarsson, Henrik (2005): "Om individualisering" I: Bjereld Ulf, Demker Marie, Ekecrantz Jan och Ekengren Ann-Marie (red.) (2005): *Det hyperindividualiserade samhället?* Umeå: Boréa

Peixoto Labre Magdala (2002): "Adolescent Boys and the Muscular Male Body Ideal". *Journal of adolescent health*. 2000;30;233-242

Rowland, Michael (1990): "Self reported weight and height". *Am J Clin Nutr*. 1990;52:1125-33

Seldén, Daniel (2005): *Om det som är. Ontologins metodologiska relevans inom positivism, relativism och kritisk realism*. Göteborg: Department of Sociology, Göteborg University

Sirnes, Thorvald (2006): "Den gode normaliteten". I Hylland Eriksen, Thomas och Breivik, Jan-Kåre (red) (2006): *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget

Striegel-Moore Ruth and Franko Debra (2002): "Body Image Issues among Girls and Women" I: Cash Thomas and Pruzinsky Thomas (2002) (Ed): *Body image. A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice*. New York: Guilford Press

Svensson, Kerstin (2007) (red): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, Kerstin (2007): "Normer, normalitet och normalisering" I: Svensson, Kerstin (2007) (red): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Swedenson, Tina & Lundqvist, Monica (2008): *När maten styr tillvaron. Information om anorexi och bulimi*. Stockholm: Gothia

Sweeting, H och West, P (2002): "Gender differences in weight related concerns in early to late adolescence". *J Epidemiol Health*. 56 (2002) 700-701

Tate, Anna (2006): "Schooling". I Lask, Bryan och Bryant-Waugh, Rachel (red). (2000): *Anorexia nervosa and related eating disorders in childhood and adolescence* (2nd ed.). Hove: Psychology Press

ter Bogt T, van Dorsselaer S, Monshouwer K, Verdumen J, Engels R and Vollbergh W (2006): "Body Mass Index and Body Weight Perception as Risk Factors for Internalizing and Externalizing Problem Behavior Among Adolescents". *Journal of adolescent health*. 2006;39;27-34

Thompson J. Kevin, Heinberg Leslie J, Altabe Madeline and Tantleff-Dunn Stacey (1999): *Exactng Beauty. Theory, Assessment, and Treatment of Body Image Disturbance*. Washington, DC: American Psychological Association, cop.

Thurén, Britt-Marie (2003): *Genusforskning – Frågor, villkor och utmaningar*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Tideman, Magnus (2004): "Lika som andra- om delaktighet som likvärdiga levnadsvillkor". I Gustavsson, Anders (red). (2004): *Delaktighetens språk*. Lund: Studentlitteratur

Towns, Ann (2005): "Individualisering och kön" I: I: Bjereld Ulf, Demker Marie, Ekecrantz Jan och Ekengren Ann-Marie (red.) (2005): *Det hyperindividualiserade samhället?* Umeå: Boréa

Trost Jan (2007 3:e uppl): *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

Trost, Jan (2005/1993): *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Ziebland S, Thorogood M, Fuller A and Muir J (1996): "Desire for the body normal: body image and discrepancies between self reported and measured height and weight in a British population". *J Epidemiol Community Health*. 1996;50;105-106

Wahlgren, Lars (2008, 2:a uppl): *SPSS steg för steg*. Lund: Studentlitteratur

Watt Boolsen, Merete (2007): *Kvalitativa analyser. Forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerup

Widerberg, Karin (2002): *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Wills, Wendy, Backet-Milburn, Kathryn, Gregory, Susan and Lawton, Julia (2005): "Young teenagers' perceptions of their own and others' bodies: A qualitative study of obese,

overweight and 'normal' weight young people in Scotland". *Social Science & Medicine*. 62 (2006) 396-406

Wrangsjö, Björn & Winberg Salomonsson, Majlis (2007): *Tonårstid*. Stockholm: Natur och Kultur

Werner, Bo och Bodin, Lennart (2007): "Obesity in Swedish Schoolchildren is Increasing in Both Prevalence and Severity". *Journal of adolescent health*. 2007;41;536-543

Wennberg Søren (2001): *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber ekonomi

Rapporter och uppsatser

Konsumentverket. Anja Hirdman (1996). *TV-reklam i Sverige 1990 och 1995. Maskulinitet, femininitet och etnicitet*. Rapport 1995/96:43. Stockholm : Konsumentverket, cop.

Ungdomsbarometern (2000): *Ungdomar, kost & hälsa*. Stockholm: UngdomsBarometern AB

Ungdomsstyrelsen (2007): *Fokus07. En analys av ungdomars hälsa och utsatthet*. ISSN 1651:2855

Elektroniska källor

<http://www.aftonbladet.se/wendela/article5932573.ab>

www.codex.vr.se

www.gymnasieguiden.se

<http://home.swipnet.se/ollevejde/statistikord/>

www.mirror.co.uk/news/top-stories/2009/11/23/women-s-252-body-worries-per-week-115875-21842857/

www.slitz.se/magasinet/omslitz/

www.vr.se

Bilaga 1

GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Hej!

Enkäten som du har framför dig är en del i en Masteruppsats som jag den här terminen arbetar med vid Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete. Uppsatsen vill skapa ökad förståelse för hur gymnasieungdomar ser på gränsen mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen. Enkäten, och analysen av den, är ett led i mitt arbete för att fördjupa vår kunskap om kroppslighet och normalitet.

Undersökningen består av två delar, dels en enkät del där ca 200 elever deltar, dels en studie med längre intervjuer som är separerad från enkäten. Du ingår i enkätundersökningen, och kommer att vara anonym.

Enkäten består av 49 frågor, och tar ca 15 minuter att besvara. Om du inte vill svara på en fråga så hoppar du över den. Markera med ett kryss i rutan vilket alternativ du väljer. Ångrar du dig så fyller du i den felaktiga rutan helt och hållet, för att sedan sätta ett kryss i det alternativ du väljer istället. Fyll endast i ett alternativ per fråga om inget annat anges. Försök att svara ärligt på frågorna, d.v.s. som det *är för dig*, och inte som det *borde* vara.

Tack för din medverkan!

Vänligen Ylva Bjereld
Masterprogrammet, avancerad nivå
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs Universitet

Bakgrundsfrågor

1. Är du en tjej eller kille?

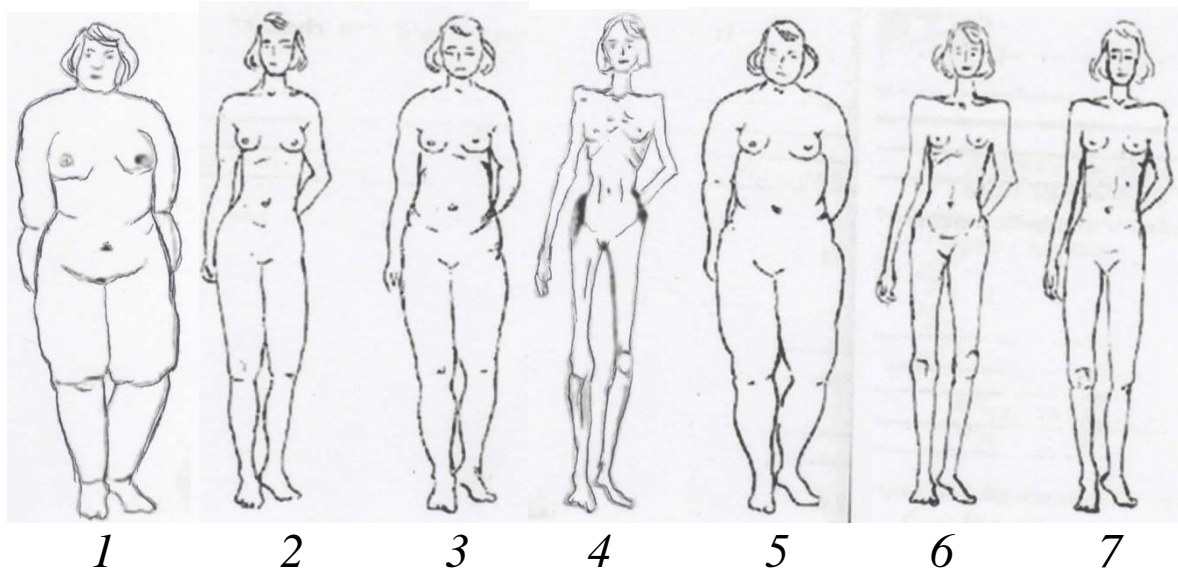
Tjej Kille
62,5 % 37,5% (Saknas: 0)

2. Vilket år är du född? 19__

1990: 2,3% 1991: 42,3% 1992: 26,9% 1993: 28% 1994: 0,6% (Saknas: 1)
(t:2,8% k:1,5%)⁷² (t:44,0% k:39,4%) (t:23,9% k:31,8%) (t:29,4% k:25,8%) (t:0% k:1,5%)

Frågor om kroppar

Nedan ser du bilder på sju kvinnliga kroppar i olika storlekar. Varje kropp har ett nummer, och det är det numret som står som svarsalternativ på frågorna nedan. Observera att du kan välja samma kropp/nummer på olika frågor, men du får endast sätta ett kryss per fråga.

3. Vilken av kropparna ovan tycker du ser mest normalviktig ut?

1 2 3 4 5 6 7
0% 75,9% 8% 0,6% 0% 0,6% 14,9%
(t:72,5% k:81,5%) (t:6,4% k:19,8%) (t:0% k:1,5%) (t:0,9% k:0%) (t:20,2% k:6,2%)

(Saknas: 2)

⁷² t=tjej, k=kille. Procenten inom varje kön. Exempel: (t:2,8% k:1,5%) innebär att 2,8 procent av tjejerna svarat det alternativet. 1,5 procent av killarna har svarat samma alternativ.

Vilken av kropparna ovan tycker du precis har gått över gränsen från normalviktig till överviktig?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
2,9% (t:1,8% k:4,5%)	4% (t:5,5% k:1,5%)	60% (t:61,5% k:5,6%)	0%	33,1% (t:31,2% k:36,4%)	0%	0%

Det finns ingen som är överviktig på bilderna
0 % (Saknas: 1)

4. Vilken av kropparna tycker du precis har gått över gränsen från normalviktig till underviktig?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0%	0,6% (t:0% k:1,6%)	0%	4,6% (t:5,5% k:3,1%)	0%	59% (t:68,8% k:42,2%)	35,8% (t:25,7% k:53,1%)

Det finns ingen som är underviktig på bilderna
0% (Saknas: 3)

Om du är kille, hoppa till fråga 9

5. Vilken av kropparna tycker du är mest lik din egen?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0%	58,3%	14,8%	0%	0,9%	0,9%	25%

(Saknas: 2)

6. Om du fick välja, viken av kropparna hade du velat ha?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0%	34,9%	0%	0%	0%	5,7%	59,4%

(Saknas: 4)

7. Viken av kropparna tror du att killar vill att tjejer ska ha?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0%	45,7%	3,8%	0%	0%	3,8%	46,7%

(Saknas: 5)

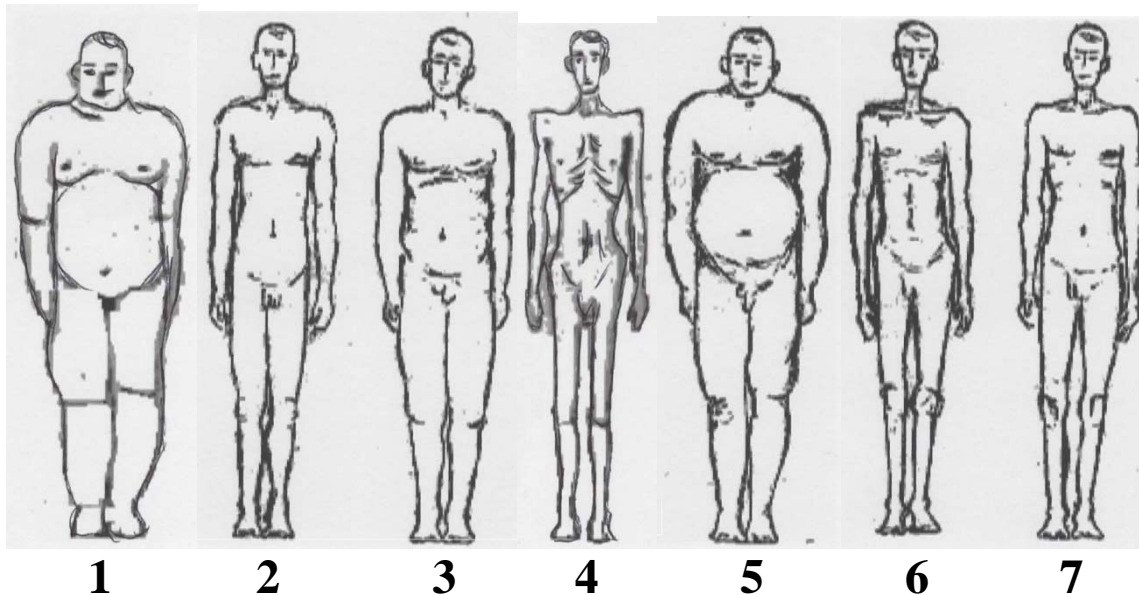
Om du inte är intresserad av att vara ihop med tjejer, hoppa vidare till nästa fråga.

8. Om du skulle vara ihop med en tjej, viken av kropparna hade du velat att hon hade?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0%	72,9%	1,4%	1,4%	0%	0%	24,3%

(Svarsfrekvens: 9 tjejer och 61 killar)

Nedan ser du bilder av sju manliga kroppar i olika storlekar. Varje kropp har liksom kvinnokropparna ett nummer, och det är de numren som är svarsalternativen på frågorna nedan. Observera att du återigen kan välja samma kropp/nummer på olika frågor, men du får endast sätta ett kryss per fråga.

9. Vilken av kropparna ovan tycker du ser mest normalviktig ut?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0%	70,1% (t:74,3% k:63,1%)	24,1% (t:17,4% k:35,4%)	0%	0%	0%	5,7% (t:8,3% k:1,5%)

(Saknas: 2)

10. Vilken av kropparna tycker du precis har gått över gränsen från normalviktig till överviktig?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
6,3% (t:3,7% k:10,6%)	1,1% (t:1,8% k:0%)	41,7% (t:49,5% k:28,8%)	0,6% (t:0% k:1,5%)	50,3% (t:45,0% k:59,1%)	0%	0%

Det finns ingen som är överviktig på bilderna
0% (Saknas: 1)

11. Vilken av kropparna tycker du precis har gått över gränsen från normalviktig till underviktig?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0%	2,3% (t:1,8% k:3%)	1,1% (t:0% k:3%)	1,7% (t:1,8% k:1,5%)	0%	54,3% (t:60,6% k:43,9%)	40,6% (t:35,8% k:48,5%)

Det finns ingen som är underviktig på bilderna
0% (Saknas: 1)

Om du är en tjej, hoppa till fråga 16.

12. Vilken av kropparna tycker du är mest lik din egen?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0% (Saknas: 1)	61,5%	18,5%	1,5%	0%	0%	18,5%

13. Om du fick välja, viken av kropparna hade du velat ha?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
1,6% (Saknas: 3)	69,8%	15,9%	3,2%	0%	1,6%	7,9%

14. Viken av kropparna tror du att tjejer vill att killar ska ha?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
1,6% (Saknas: 3)	68,3%	20,6%	1,6%	0%	0%	7,9%

Om du inte är intresserad av att vara ihop med killar, hoppa vidare till nästa fråga.

15. Om du skulle vara ihop med en kille, viken av kropparna hade du velat att han hade?

1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐	6 ☐	7 ☐
0,9%	69,1%	14,5%	0,9%	0%	0%	14,5%

(Svarsfrekvens: 105 tjejer, 5 killar)

Frågor om vikt som handlar om andra och dig själv

16. Finns det någon i din kamratkrets som försöker eller har försökt gå ner i vikt?

Om du svarar alternativet "vet ej", eller "nej", hoppa till fråga 20.

Ja, en person ☐	Ja, flera personer ☐	Nej, ingen ☐	Vet ej ☐
16,7% (t:11,9% k:24,6%)	60,9% (t:75,2% k:36,9%)	5,2% (t:1,8% k:10,8%)	17,2% (Saknas: 2) (t:11,0% k:27,7%)

17. Är det någon/några som du tycker är normalviktig som försöker eller har försökt gå ner i vikt?

Ja ☐	Nej ☐	(Saknas: 0)
83,7% (t:90,5% k:67,5%)	16,3% (t:9,5% k:32,5%)	

18. Är det någon/några som du tycker är underviktig som försöker eller har försökt gå ner i vikt?

Ja ☐	Nej ☐	(Saknas: 1)
47,8% (t:56,4% k:27,5%)	52,2% (t:43,6% k:72,5%)	

19. **Har du försökt gå ner i vikt någon gång?** Om du svarar nej på frågan, hoppa till fråga 23.

Ja ☐	Nej ☐	
57,9% (t:77,1% k:24,2%)	42,1% (t:22,9% k:75,8%)	(Saknas: 5)

20. **Försöker du gå ner i vikt just nu?**

Ja ☐	Nej ☐	
69,4% (t:71,1% k:60,0%)	30,6% (t:28,9% k:40,0%)	(Saknas: 1)

21. **Varför försöker du/har du försökt att gå ner i vikt?** På den här frågan kan du kryssa i flera alternativ.

För att prestera bättre på träningen ☐	För att bli mer hälsosam ☐
29,3% (t:28,6% k:33,3%)	50,5% (t:50,0% k:53,3%)
För att se bättre ut ☐	Annat _____
89,9% (t:89,3% k:93,3%)	13,1% (t:15,5% k:0%)

22. **Tycker du att det är okej för en normalviktig person att försöka gå ner i vikt?** Om du svarar nej på frågan, gå vidare till fråga 25.

Ja ☐	Ja, i vissa situationer ☐	Nej ☐	
11% (t:13,1% k:7,7%)	43,6% (t:47,7% k:36,9%)	45,3% (t:39,3% k:55,4%)	(Saknas:4)

23. **I vilken situation är det okej för en normalviktig person att försöka gå ner i vikt?** 51,1% _____

24. Tycker du att det är okej för en underviktig person att försöka gå ner i vikt? Om du svarar nej på frågan, gå vidare till fråga 27.

Ja ☐	Ja, i vissa situationer ☐	Nej ☐	
1,2% (t:0,9% k:1,6%)	5,3% (t:6,5% k:3,1%)	93,6% (t:92,5% k:95,3%)	(Saknas: 5)

25. I vilken situation är det okej för en underviktig person att försöka gå ner i vikt? 5,7%

Allmänna frågor om kontroll av vikten

Håller du med om följande påståenden?

26. Ett sätt som är okej att använda för att få en lagom vikt är att *träna fysiskt*.

Instämmer helt ☐	Instämmer delvis ☐	Instämmer knappast ☐	Instämmer inte alls ☐	
76,7% (t:75,5% k:78,8%)	21,6% (t:23,6% k:18,2%)	0,6% (t:0% k:1,5%)	1,1% (t:0,9% k:1,5%)	(Saknas: 0)

27. Ett sätt som är okej att använda för att gå ner i vikt är att *minska ner på maten*.

Instämmer helt ☐	Instämmer delvis ☐	Instämmer knappast ☐	Instämmer inte alls ☐	
13,7% (t:14,5% k:12,3%)	53,7% (t:62,7% k:38,5%)	19,4% (t:13,6% k:29,2%)	13,1% (t:9,1% k:20,0%)	(Saknas: 1)

28. Ett sätt som är okej att använda för att behålla vikten är att *kräkas upp maten*.

Instämmer helt ☐	Instämmer delvis ☐	Instämmer knappast ☐	Instämmer inte alls ☐	
1,7% (t:1,8% k:1,5%)	2,9% (t:3,7% k:1,5%)	4,0% (t:3,7% k:4,5%)	91,4% (t:90,8% k:92,4%)	(Saknas: 1)

Frågor om dig och kontroll av vikten

29. Har du tränat fysiskt, endast i syfte att gå ner i vikt?

Ja, många gånger ☐	Ja, några enstaka gånger ☐	Nej, aldrig ☐
25,7% (t:34,9% k:10,6%)	24,6% (t:29,4% k:16,7%)	49,7% (Saknas: 1) (t:35,8% k:72,7%)

30. Har du minskat ner på maten för att gå ner i vikt?

Ja, många gånger ☐	Ja, några enstaka gånger ☐	Nej, aldrig ☐
24% (t:35,8% k:4,5%)	28,6% (t:33,0% k:21,2%)	47,4% (Saknas: 1) (t:31,2% k:74,2%)

31. Har du någon gång kräcks upp den mat du just har ätit för att inte gå upp i vikt?

Ja, flera gånger ☐	Ja, en gång ☐	Nej, aldrig ☐
11,5% (t:16,7% k:3,0%)	5,7% (t:9,3% k:0%)	82,2% (Saknas: 2) (t:74,1% k:97,0%)

32. Har du prövat något annat sätt för att gå ner i vikt? I så fall vad? 20,5

Frågor om kost

33. Pratar du och dina vänner om mat? Svarar du "Nej, nästan aldrig", gå vidare till fråga 36.

Ja, nästan varje dag ☐	Ja, någon gång i veckan ☐	Nej, nästan aldrig ☐
27,6% (t:31,2% k:21,5%)	50,6% (t:56,0% k:41,5%)	21,8% (Saknas: 2) (t:12,8% k:36,9%)

34. På vilket sätt pratar ni om mat? På den här frågan kan du kryssa i flera svarsalternativ.

Om smaken ☐	Om matlagning ☐	Om den är nyttig/onyttig
61% (t:57,9% k:68,3%)	26,5% (t:29,5% k:19,5%)	72,8% (t:80,0% k:56,1%)

Annat _____ 5,9% _____

35. Tror du att dina jämnåriga kamrater tänker på vad de äter?

Ja, mycket ☐	Nej, nästan ingenting ☐	Ibland ☐	
40,5% (t:52,8% k:20,0%)	7,5% (t:2,8% k:15,4%)	52% (t:44,4% k:64,6%)	(Saknas: 3)

36. Hur tror du att de flesta av dina kamrater äter?

Mer nyttig mat än jag själv ☐	Mer onyttig mat än jag själv ☐
16,2% (t:18,5% k:12,3%)	11,6% (t:13,0% k:9,2%)
Ungefär lika onyttigt/nyttigt som jag själv ☐	
72,3% (t:68,5% k:78,5%)	(Saknas: 3)

37. Tror du att någon/några av dina kamrater döljer sanningen när de berättar hur mycket de äter?

Ja, en person ☐	Ja, flera personer ☐	Nej, ingen ☐	
25% (t:32,1% k:13,6%)	30,8% (t:36,8% k:21,2%)	44,2% (t:31,1% k:65,2%)	(Saknas: 4)

38. Tänker du på vad du äter?

Ja, mycket ☐	Nej, nästan ingenting ☐	Ibland ☐	
36,2% (t:46,3% k:19,7%)	18,4% (t:13,9% k:25,8%)	45,4% (t:39,8% k:54,5%)	(Saknas: 2)

39. Händer det att du döljer sanningen när du berättar för andra hur mycket du har ätit? Om du svarar alternativet "nej, aldrig" eller "jag berättar aldrig vad jag ätit" på frågan, hoppa då vidare direkt till fråga 42.

Ja, nästan varje dag ☐	Ja, någon enstaka gång ☐	
6,4% (t:9,3% k:1,5%)	35,3% (t:45,8% k:18,2%)	
Nej, aldrig ☐	Jag berättar aldrig vad jag ätit ☐	
53,8% (t:39,3% k:77,3%)	4,6% (t:5,6% k:3,0%)	(Saknas: 3)

40. När du döljer sanningen om hur mycket du har ätit, brukar du då säga att du ätit:

Mindre än du gjort ☐	Mer än du gjort ☐	Det varierar ☐	
21,1% (t:23,3% k:15,4%)	36,6% (t:38,3% k:30,8%)	42,3% (t:38,3% k:53,8%)	(Saknas: 1)

41. Var äter du helst?

Hemma, med familjen ☐	Hemma, ensam ☐	I skolmatsalen ☐
48,4% (t:50,5% k:44,6%)	7,8% (t:10,3% k:3,6%)	1,3% (t:1,0% k:1,8%)
På restaurang, med familjen/kompisar ☐	På restaurang, ensam ☐	
40,5% (t:35,1% k:50,0%)	0%	
Annat <u>2%</u>		(Saknas: 23)

Frågor om kropp och utseende

42. Tycker du att det okej för andra människor att göra en plastikoperation?

Ja ☐	Nej ☐	Ja, om de varit med om en olycka, t.ex. brand ☐	
66,9% (t:66,4% k:67,7%)	2,3% (t:0,9% k:4,6%)	30,9% (t:32,7% k:27,7%)	(Saknas: 1)

43. Skulle du i dagsläget kunna tänka dig att göra en plastikoperation?

Ja ☐	Ja, jag har redan gjort en ☐	Nej ☐	Kanske ☐	
21,6% (t:30,0% k:7,6%)	1,1% (t:0% k:3,0%)	56,8% (t:42,7% k:80,3%)	20,5% (t:27,3% k:9,1%)	(Saknas: 0)

44. På en skala ett till fem, där fem står för mycket viktigt, och ett står för inte alls viktigt, hur viktigt tycker du då det är att...

	<i>Inte alls viktigt</i>			<i>mycket viktigt</i>	
	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
... en tjej ser bra ut? (Saknas: 2)	3,4%	5,7%	37,4%	40,2%	13,2%
... en kille ser bra ut? (Saknas: 8)	7,1%	5,4%	39,9%	36,9%	10,7%
... du själv ser bra ut? (Saknas: 2)	0%	0,6%	11,5%	47,7%	40,2%
... du är vältränad? (Saknas: 0)	1,1%	9,1%	25,6%	39,8%	24,4%
... den du är intresserad av ser bra ut? (Saknas: 2)	0,6%	2,9%	33,3%	47,1%	16,1%
... du är lycklig? (Saknas: 1)	0,6%	0,6%	3,4%	10,9%	84,6%
... du har bra vänner? (Saknas: 0)	0%	0,6%	1,1%	7,4%	90,9%

...det går bra för dig i skolan?	1□	2□	3□	4□	5□
(Saknas: 1)	0,6%	1,1%	9,7%	41,1%	47,4%

Fråga 45 igen, svarsfrekvens tjejer:

	<i>Inte alls viktigt</i>			<i>mycket viktigt</i>	
... en tjej ser bra ut?	1□	2□	3□	4□	5□
	4,6%	8,3%	45,9%	30,3%	11,0%
...en kille ser bra ut?	1□	2□	3□	4□	5□
	1,8%	5,5%	44,5%	35,5%	12,7%
...du själv ser bra ut?	1□	2□	3□	4□	5□
	0%	0%	8,3%	45,9%	45,9%
...du är vältränad?	1□	2□	3□	4□	5□
	1,8%	10,0%	29,1%	39,1%	20,0%
...den du är intresserad av ser bra ut?	1□	2□	3□	4□	5□
	0,9%	4,5%	33,6%	46,4%	14,5%
... du är lycklig?	1□	2□	3□	4□	5□
	0,9%	0,9%	3,7%	7,3%	87,2%
...du har bra vänner?	1□	2□	3□	4□	5□
	0%	0%	0%	3,6%	96,4%
...det går bra för dig i skolan?	1□	2□	3□	4□	5□
	0%	0%	8,2%	40,0%	51,8%

Fråga 45 igen, svarsfrekvens killar:

	<i>Inte alls viktigt</i>			<i>mycket viktigt</i>	
... en tjej ser bra ut?	1□	2□	3□	4□	5□
	1,5%	1,5%	23,1%	56,9%	16,9%
...en kille ser bra ut?	1□	2□	3□	4□	5□
	17,2%	5,2%	31,0%	39,7%	6,9%
...du själv ser bra ut?	1□	2□	3□	4□	5□
	0%	1,5%	16,9%	50,8%	30,8%

...du är vältränad?	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
	0%	7,6%	19,7%	40,9%	31,8%
...den du är intresserad av ser bra ut?	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
	0%	0%	32,8%	48,4%	18,8%
... du är lycklig?	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
	0%	0%	3,0%	16,7%	80,3%
...du har bra vänner?	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
	0%	1,5%	3,0%	13,6%	81,8%
...det går bra för dig i skolan?	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
	1,5%	3,1%	12,3%	43,1%	40,0%

45. Är du nöjd med ditt eget utseende just nu?

Ja ☐	Nej ☐	(Saknas: 21)
72,9%	27,1%	
(t:66,0% k:83,6%)	(t:34,0 k:16,4%)	

46. På vilken plats är det *mest* viktigt att se bra ut? Observera att du bara får fylla i ett svarsalternativ.

I skolan ☐	Hemma ☐	På stan ☐	Hemma hos kompisar ☐	På träningen ☐
43,2%	0,6%	32,7%	2,5%	0%
(t:37,5% k:53,4%)	(t:0% k:1,7%)	(t:34,6% k:29,3%)	(t:2,9% k:1,7%)	
På extrajobbet ☐	Annat. I så fall vad? _____			
1,2%	19,8%			
(t:1,9% k:0%)	(t:23,1% k:13,8%)			(Saknas: 14)

47. På vilken plats är det *minst* viktigt att se bra ut? Observera att du bara får fylla i ett svarsalternativ.

I skolan ☐	Hemma ☐	På stan ☐	Hemma hos kompisar ☐	På träningen ☐
1,2% (t:0,9% k:1,7%)	83,7% (t:83,2% k:84,7%)	0%	1,2% (t:1,9% k:0%)	13,9% (t:14,0% k:13,6%)
På extrajobbet ☐	Annat. I så fall vad? _____			
0%	0%	(Saknas: 10)		

48. Har du något att tillägga?

_____ 11,4% _____

Tack för din medverkan!

Bilaga 2. Översikt av gymnasieskolorna, intervjuinformanterna samt enkätrespondenterna

Gymnasium 1, intervjuinformanter

- Årskurs tre; två killar och en tjej, 18 år.
- Årskurs två; en kille, 17 år.
- Årskurs ett; en tjej, 16 år.

Samtliga informanter från gymnasium 1 läser det samhällsvetenskapliga programmet.

Gymnasium 2, intervjuinformanter

- Årskurs tre; två tjejer, 18 år.
- Årskurs två; en tjej och en kille, 17 år gamla.

Samtliga informanter från gymnasium två läser det samhällsvetenskapliga programmet med varierande inriktningar. En informant läser programmet handel och administration, en informant läser samhällsvetenskapliga programmet med estetisk inriktning, och två informanter läser med ekonomis inriktning.

Översikt över deltagarna i enkätundersökningen

Tabell 6. Absolut frekvens gymnasium – kön.

		Gymnasium		Totalt
		1	2	
Kön	Tjej	53	57	110
	Kille	35	31	66
Totalt		88	88	176

Tabell 6. Absolut frekvens födelseår – kön. Fråga 2 i enkäten.

		Födelseår					Totalt
		1990	1991	1992	1993	1994	
Kön	Tjej	3	48	26	32	0	109
	Kille	1	26	21	17	1	66
Totalt		4	74	47	49	1	175

Gymnasium 1

Tre klasser deltog från gymnasium 1, en från varje årskurs. Samtliga klasser hörde till samhällsvetenskapsprogrammet (SP). Totalt medverkade 88 elever därifrån, 35 killar och 53 tjejer.

Gymnasium 2

På gymnasium 2 har sex klasser deltagit från spridda program;

- En klass från årskurs tre som läser SP med inriktningen ekonomi.
- En etta, en tvåa och en trea som läser handels- och administrationsprogrammet (HP).
- Två tillvalskurser i ämnena hälsopedagogik och massage-stresshantering där eleverna kom från spridda klasser.

Totalt medverkade 88 elever från gymnasium 2, varav 57 tjejer och 31 killar.

Sammanfattning

Det är samma antal elever från de båda gymnasieskolorna trots att gymnasium 2 medverkade med dubbelt så många klasser. Det beror dels på att klasstorlekarna är mindre på gymnasium 2, men även på hög frånvaro vid enkättillfället. 62,5 procent av informanterna är tjejer och 37,5 procent killar.

Bilaga 3.

Informerat samtycke till studien *Vikten av vikten – en studie om gymnasieungdomars syn på förhållandet mellan ätstörning, normalitet och den ideala kroppen.*

Intervjun är en del i en Masteruppsats som jag den här terminen arbetar med vid Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete. Undersökningen består av två delar, dels en enkät del där ca 170 elever deltar, dels en studie med längre intervjuer som är separerad från enkäten. Du ingår i intervjuundersökningen. Intervjun, och analysen av den, är ett led i mitt arbete för att fördjupa vår kunskap om kroppsuppfattning och normalitet. Mitt önskemål är att intervju dig i ca 45-60 minuter och samtidigt spela in samtalet på band. I all forskning är det viktigt att resultaten presenteras på ett respektfullt sätt, vilket innebär att enskilda individer inte ska lämnas ut. Eftersom jag intervjuar flera personer från två olika gymnasier bedömer jag att det kommer att vara förhållandevis enkelt att undvika att enskilda individer blir identifierbara. Om jag blir osäker så kontaktar jag dig och frågar vad du tycker är okej att jag skriver.

För att säkerställa kravet på enskilda personers skydd mot obefogad insyn och kravet på vetenskaplig betydelse krävs ett *informerat samtycke* mellan deltagande forskare och berörda personer (forskningsetiska principer enligt humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, se nedan).

Undertecknad ger sitt samtycke till att delta i ovan nämnda studie och är informerad om:

- Studiens syfte och uppläggning.
- Att deltagandet i studien är frivilligt och närsomhelst kan avbrytas.
- Att uppgifter som lämnas är konfidentiella (hemliga) och att de inte kommer att användas i något annat syfte än forskning.
- Att man som deltagare i studien ges möjlighet att ge sina synpunkter på forskningsmaterialet innan det publiceras.
- Att resultaten av forskningen kommer att presenteras på ett sådant sätt att deltagarna inte är identifierbara.
- Att man som deltagare informeras om var studien kommer att publiceras och att man får en rapport eller sammanfattning av den.

Undertecknad deltagare (namn, ort, datum)

.....
Ylva Bjereld
.....

Socionom – Mastersprogrammet i Socialt Arbete – Avancerad nivå
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet
ylvabjereld@hotmail.com
0707-208717

Bilaga 4. Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

1. Hur gammal är du?
2. Vilket program läser du?

Frågor om mat

3. Kan du berätta för mig hur det går till en vanlig dag när du äter lunch i skolan? Var äter ni?
4. Är lunchen något du ser fram emot?
5. Tänker du på hur mycket de andra äter? Är det någon som märker ut sig? Märker du ut dig?
6. Händer det någon gång att du inte talar sanning om vad du ätit? (I vilken situation gör du det?)
7. Vad betyder mat för dig?

Frågor om idrott

8. Kan du berätta hur det går till när ni ska ha idrott, har ni idrott hela klassen ihop?
9. Tittar du på hur de andra ser ut på idrotten? (Kläder? Kroppsstorlek?) Betraktar du killars och tjejers kroppar på samma sätt? Kommenterar ni varandras kroppar?
10. Hur fungerar det att byta om innan och efter idrotten? (Duschar ni tillsammans? Finns det någon som inte är med? Skyler du din kropp med t ex. en handduk?)
11. Hur fungerar det när ni har simning? Är det speciellt på något sätt i jämförelse med hur det är på den vanliga idrotten? Vilken känsla har du inför simningen, (är det t ex avspänt eller ångestladdat?)
12. Finns det någon situation på skolidrotten där du inte känner dig bekväm?

Frågor om kropp och utseende

13. Finns det någon som du känner som försöker gå ner i vikt? Tycker du att den/dem gör rätt?
14. Har du försökt att förändra din vikt någon gång?
15. B) *Om ja:* På vilket sätt, upp eller ner? Hur gjorde du då, vilka ”metoder” använde du? Nådde du upp till ditt ”mål”? Hur kändes det? Försöker du förändra din vikt just nu? Vad är målet med det?

15. C) *Om nej*: Har du försökt förändra din kroppsform någon gång?
16. Vad gör du varje dag för ditt utseende? Hur känns det att göra de sakerna? (Är det roligt/tråkigt/något man vill/något man måste?) Skulle du kunna gå till skolan utan att fixa dig? Hur hade det känts i så fall? Vad tror du det beror på?
17. När tänker du som mest på hur du ser ut? Finns det någon plats där det är mer viktigt att se bra ut på än någon annan? Hur skulle du känna om du inte var fixad där? Hade du kunnat vara där utan att göra i ordning dig? När tänker du som minst på ditt utseende?
18. Kan du berätta om någon situation när du känt dig riktigt snygg? Kan du berätta om någon situation när du känt dig obekväma pga. ditt utseende? Någon situation när du känt dig ful? Är du nöjd med ditt eget utseende just nu?
19. Ofta hör man att tjejer mår dåligt över sina kroppar, men det hör man inte lika ofta om killar, vad tror du det beror det på?
20. Finns det en press på att se bra ut? Vart kommer pressen ifrån? (Är det från vänner, familjen, media, dig själv eller något helt annat) Tror du att du påverkas av media?
21. Vad säger du om jag påstår att kroppen är ett projekt som ständigt behöver arbete för att bli bättre? Är kroppen någonsin perfekt?

Kropparna

22. *Intervjupersonen får titta på samma bilder⁷³ som finns i enkäten och besvara samma frågor, men den här gången får de förklara hur de tänker.*

Kvinnokropparna

- Vilken av kropparna tycker du ser mest *normalviktig* ut?
- Vilken av kropparna tycker du precis har gått över gränsen från *normalviktig* till *överviktig*?
- Vilken av kropparna tycker du precis har gått över gränsen från *normalviktig* till *underviktig*?

För tjejer

- Vilken av kropparna tycker du är mest lik din egen?
- Om du fick välja, vilken av kropparna hade du velat ha?

Manskropparna

- Vilken av kropparna ovan tycker du ser mest *normalviktig* ut?
- Vilken av kropparna tycker du precis har gått över gränsen från *normalviktig* till *överviktig*?
- Vilken av kropparna tycker du precis har gått över gränsen från *normalviktig* till *underviktig*?

⁷³ Se i slutet av intervjuguiden.

För killar

- Vilken av kropparna tycker du är mest lik din egen?
- Om du fick välja, viken av kropparna hade du velat ha?

Den normala kroppen

Här används svaren från frågorna ovan för att prata om den normala kroppen. Om respondenten väljer kroppar som inte motsvarar varandra storleksmässigt på bilderna (text väljer nummer två för kvinnorna som normalviktig och nummer tre för män) så lyfts det fram och diskuteras.

23. Kan du förklara för mig hur du tänker med normal? (Den som är vanligast/sundast / idealt?) Är normal något du vill vara? (På vilket sätt? Vill du sticka ut? På vilket sätt? På vilket sätt är det ok att avvika, och på vilket sätt är det inte ok? Skiljer det sig åt för tjejer och killar? Vad är mest okej, att vara underviktig eller överviktig?)

Ord- och bildassociation

24. Informanten får ett papper framför sig med sex bilder,⁷⁴ det är den minsta, den största och mittenkroppen från bilderna som använts i enkäten. Intervjupersonen förses också med flera lappar med olika ord som intervjupersonen får placera vid den bild han/hon tycker ordet passar bäst till. Ansiktena räknas ej, utan enbart kropparna. Orden är: Snygg, ful, vacker, het, osmaklig, avtändande, lat, seg, aktiv, passiv, hederlig, ohederlig, normal, ideal, onormal, tråkig, intressant, bestämd, målmedveten, omtyckt, föraktad, viljelös, attraktiv, viljestark. När kollaget är klart fotograferas det.

Utseendets betydelse

25. Hur viktigt är utseendet för dig? (Försök att jämföra med andra saker/ge exempel). Hur viktigt är det för dig att dina vänner ser bra ut? Din partner? Dina föräldrar? Hur viktigt tror du att det är för din partner att du ser bra ut? Hur viktigt tror du att det är för dina vänner att du ser bra ut? Hur viktigt tror du att det är för dina föräldrar att du ser bra ut? Exemplifiera!
26. Hur tror du att din vänskap med dina kompisar hade sett ut om de var mindre attraktiva än vad de är nu? (Hade ni över huvud taget blivit vänner, lika stark vänskap skämts för dem, kunnat gå på fest med dem osv.)
27. Hur tror du att andra uppfattar ditt utseende?
28. Om du fick se ut precis hur som helst, hur skulle du se ut då? Hur skulle din drömpartner se ut? Vikt, längd?
29. Har du någon idol eller förebild som du ser upp till och skulle vilja likna utseendemässigt? Vad har den personen som är så vackert/snyggt?

⁷⁴ Se sist i intervjuguiden

Bilaga 5. Frekvenstabeller

Frekvenstabell.

Tjejer – vilken kropp är mest lik den egna (Fråga 6 i enkäten)

	Frekvens	Valid Percent
Kropp 6	1	,9
Kropp 5	16	14,8
Kropp 4	63	58,3
Kropp 3	27	25,0
Kropp 2	1	,9
Totalt	108	100
Saknas	2	

Frekvenstabell.

Killar – vilken kropp är mest lik den egna (Fråga 13 i enkäten)

	Frekvens	Valid Percent
Kropp 5	12	18,5
Kropp 4	40	61,5
Kropp 3	12	18,5
Kropp 1	1	1,5
Totalt	65	100,0
Saknas	1	

Frekvenstabell.

Tjejer – Den önskade kroppen (Fråga 7 i enkäten)

	Frekvens	Valid Percent
Kropp 4	37	34,9
Kropp 3	63	59,4
Kropp 2	6	5,7
Totalt	106	100,0
Saknas	4	

Frekvenstabell.

Killar – Den önskade kroppen (Fråga 14 i enkäten)

	Frekvens	Valid Percent
Kropp 7	1	1,6
Kropp 5	10	15,9
Kropp 4	44	69,8
Kropp 3	5	7,9
Kropp 2	1	1,6
Kropp 1	2	3,2
Totalt	63	100,0
Saknas	3	